sabitfikir

70

ARALIK 2016 /// GÜNCEL EDEBİYAT
idefix.com /// sabitfikir.com
FİYATI: 3,00 TL

2016'nın öne çıkan 50 romanı bu sayıda!

F. CİHAN AKKARTAL

HAYALİ DİLLER VE SONRASI

ISSN 2146-2127

Edebiyat Kalıcıdır

CENK GÜNDOĞDU
2000'LER ŞİİRİ ANTOLOJİSİ

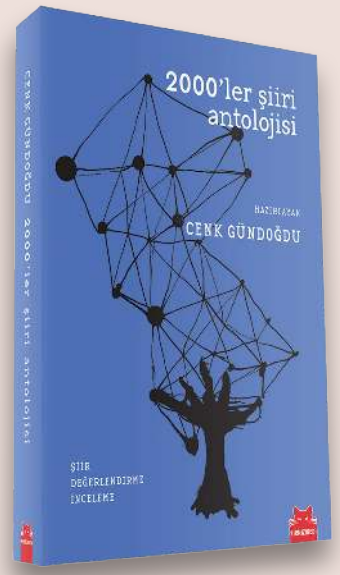

Cenk Gündoğdu tarafından hazırlanan *2000'ler Şiiri Antolojisi*; Türk şiirinde önemli bir yere sahip isimlerin seçiciliğinde, saygın kalemlerin değerlendirmesinde, son dönem şiirdeki arayışı, itirazı, canlılığı, yeniliği bir arada sunan kolektif bir emektir.

"Cenk Gündoğdu tarafından hazırlanan *2000'ler Şiiri Antolojisi* 450 sayfada son çeyrek yüzyıla geniş bir kadrajla bakarak büyük bir eksikliği kapatmaya aday."
SERAY ŞAHİNLER DEMİR

PARKER BİLAL
HAYALET KOŞUCU

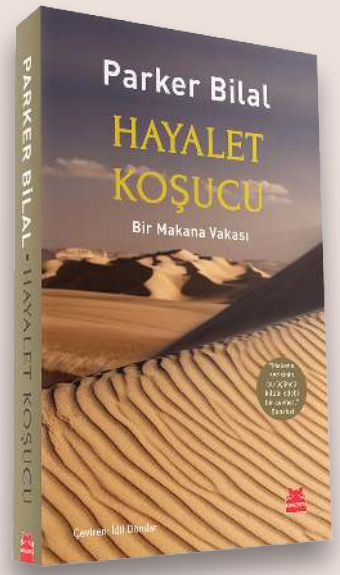

Ünlü Sudanlı yazar Jamal Mahjoub, Parker Bilal mahlasıyla yazdığı Makana serisinin üçüncü kitabında, 11 Eylül sonrasında Mısır'da yaşananları ve istihbarat teşkilatlarının terörle mücadele diye nasıl ikiyüzlü hareket ettiklerini anlatırken, namus adı altında işlenen cinayetlere ve vahşete dikkati çekiyor.

JORGE LUIS BORGES'İN HAZIRLADIĞI EFSANEVİ DİZİ
BABİL KİTAPLIĞI BÜYÜYOR

WILLIAM BECKFORD
VATHEK

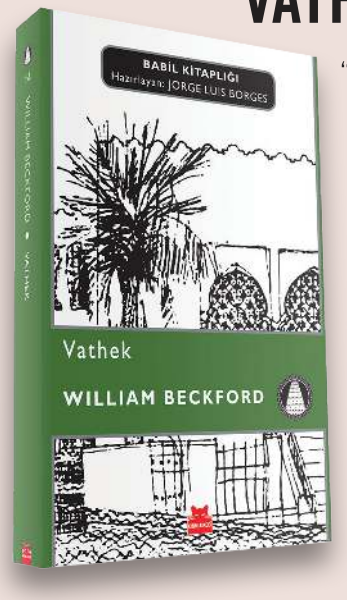

"İskoçya lehçesinde çevrilmesi pek mümkün olmayan, doğaüstü dehşeti tanımlayan bir sözcük vardır: Uncanny. (...) Anımsadığım kadarıyla da *Vathek*'ten önce yazılmış hiçbir eser için aynı şey söylenemez. *Vathek*'in, Thomas de Quincey, Poe, Charles Baudelaire ve Huysmans'ın şeytansı görkemlerine hazırlık niteliğinde olduğunu düşünüyorum."
JORGE LUIS BORGES

FRANZ KAFKA
AKBABA

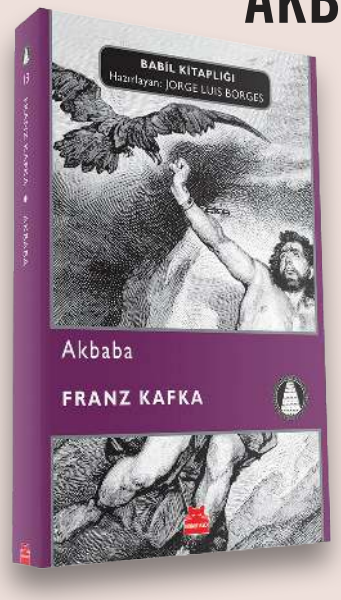

"Kafka'nın en tartışılamaz erdemi, dayanılmaz durumlar yaratmasıdır. Ebediyen yaşayan yapıtlar yaratmak için birkaç satır yazmak onun için yeterlidir. Kafka'da esas olan öykünün gelişimi ya da psikolojik etki değil konunun kendisi ve ortamdır. Bu nedenle öyküleri romanlarından önceliklidir; bu nedenle de bu öykü seçkisinin eşsiz yazarın değerini tam olarak ortaya koyduğunu iddia etme hakkı doğar."
JORGE LUIS BORGES

NE KEDİSİZ NE KİTAPSIZ
KIRMIZIKEDİ
/kirmizikedikitap /krmzkedikitap /kirmizikediyayinevi
www.kirmizikedikitap.com

sabitfikir
Yayın Türü: Aylık Yaygın Süreli Yayın
Sayı: 70-Aralık 2016
ISSN: 2146-2127

İmtiyaz sahibi: Doğan Müzik Kitap Mağazacılık Pazarlama A.Ş. adına
Ceyhan Usanmaz

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Ceyhan Usanmaz

Yazı İşleri
Ece Karaağaç

Düzelti
İrem Ertuğrul

Kapak Tasarımı
Eren Erkalkan, Şerif Ali Ünal

Sayfa Tasarımı
Myra (Deniz Kurşunlu)

Sayfa Uygulama
Cansu Ortanç
Gülçin Şen

Kapak İllüstrasyonu
Ali Çetinkaya

Reklam
Nalan Demircioğlu Yavuz
(0212) 997 00 00
ndemircioglu@dr.com.tr

Basım Yeri
GD Ofset Matbaacılık A.Ş.
Atatürk Bulvarı Deposite İş Merkezi A5 Blok K: 4 No: 405
İkitelli OSB / Başakşehir / İSTANBUL
Tel: (0212) 671 91 00
Faks: (0212) 671 91 90
Matbaa Sertifika No.:16269

SabitFikir, Idefix'in yayınıdır.

Yönetim Yeri:
Doğan Müzik Kitap Mağazacılık Pazarlama A.Ş.
Trump Towers Kule 2 Mecidiyeköy Yolu Caddesi No: 12 K: 32
Şişli / Istanbul
Telefon : (0212) 997 00 00 - Faks : (0212) 997 01 91-93-94

SABİTFİKİR'E NASIL ULAŞIRSINIZ?

Basılı isterseniz:
Tüm D&R'lardan 3 TL karşılığında
Tüm Idefix siparişlerinizden ücretsiz olarak

Dijital isterseniz:
Turkcell Dergilik'ten ücretsiz olarak
Idefix'ten 2 TL'ye satın alarak

Bizi takip edin!
www.facebook.com/sabitfikircom
www.twitter.com/SabitFikir

Ne düşündüğünüzü bilmek istiyoruz,
editor@sabitfikir.com'a yazın!

© Her hakkı saklıdır.
Bu dergide yer alan yazı, makale, fotoğraf ve illüstrasyonların elektronik ortamlar da dahil olmak üzere çoğaltma hakları Doğan Müzik Kitap Mağazacılık Pazarlama A.Ş.'ye aittir. Yazılı izin olmaksızın kullanılamaz.

DİLLERE DESTAN YILLAR!

"Yazılmamış oldukları için okunmaları mümkün olmayan, yani gerçekte var olmayan ve ama 'gerçek' kelimesini kullanırken dikkatli olmayı öğütleyen hayali kitaplardan söz edelim..." Daha önce bir yılın başında, *SabitFikir*'in Ocak 2015 tarihli 47. sayısında "Olmayan Kitaplar Kütüphanesi" hakkında yazmıştı F. Cihan Akkartal. "Stephen King'in *Parıltı*'sında (*Shining*), Jack Torrance'ın, yazabilmek için şeytani Overlook Oteli'nde ailesiyle birlikte inzivaya çekildiği ama bir türlü yazamadığı o 'olmayan kitap,' yazara musallat olan en korkunç hayalet değil midir?" diye sormuştu örneğin. Bu sefer de bir yılın sonunda, *SabitFikir*'in elinizde tuttuğunuz Aralık 2016 tarihli 70. sayısında "Hayali Diller"den söz ediyor F. Cihan Akkartal ve "sonrası"na bakmaya davet ediyor.

"Hayali diller, yalnızca hayali dünyalar kurmazlar, halihazırda kurulu dünyayı huzursuz ederler." Hayali dillerin huzursuzluğuna da aslında pek gerek duymuyoruz sanırım. Son yıllarda yalnızca Türkiye'de değil, yakın çevremizde veya uzak köşelerde yaşananlar da yeterince huzursuz olmamızı sağlıyor fazlasıyla. Bir diğer deyişle, dillere destan yıllar yaşıyoruz!

Dil sistemlerini araştıran dilbilimcilerin şu ölçütü kullandıkları söylenir: Eğer iki insan birbirini anlıyorsa, aynı dili konuşuyorlardır. Belki de çözüm, birbirimizi daha "iyi" anlamaya çalışmaktan geçiyor, düşüncesinden yola çıkarak böylesi bir dosya yayımlamaya karar verdik.

Bir yıl sona ererken, daha da önemlisi yeni bir yıla girmek üzereyken...

"YILIN ÖNE ÇIKAN 50 ROMANI"

Aralık sayısı, aynı zamanda artık gelenekselleştiğini söyleyebileceğimiz "yılın öne çıkan 50 romanı" listesini de yayımladığımız sayı. Ama bu sefer, ufak bir sürprizimiz de var! Aslında geç bile kaldığımızı düşündüğümüz bir sürpriz. 50 roman seçkisine, "yılın göze çarpan roman kapakları" olarak nitelendirebileceğimiz bir kategori daha ekledik. Giderek güzelleşen, dikkat çekici hale gelen, profesyonelleşen kitap kapağı tasarımlarını da ön plana çıkaran bir liste olmasına özen gösterdik.

Ceyhan Usanmaz
editor@sabitfikir.com

ELEŞTİRİ 36

Mağlup edilmesi gereken şey kötülüktür

A. Ömer Türkeş

BAŞKADÜNYALAR 48

Büyücünün büyüme öyküsü

Yankı Enki

ELEŞTİRİ 50

İyi dinleyici iyi anlatıcı

Irmak Zileli

HABERLER **04**

GÜNCEL **08**
Post-gerçek: Artık hiçbir şey komik değil *Aysu Önen*

NESNEKİTAP **10**
Kağıtlardan defterlere, defterlerden kitaplara... *H. Burak Kuyaş*

GÜNCEL **12**
Shakespeare'i yeniden yazmak *Zeynep Şen*

SİNEMA **16**
Dilin mürekkebi *Abbas Bozkurt*

50 ROMAN **18**
2016'nın öne çıkan 50 romanı

DOSYA **22**
Hayali diller ve sonrası *F. Cihan Akkartal*

SÖYLEŞİ **28**
"En büyük gizemlerden biri de, dillerin nasıl konuşulduğu" *Ece Karaağaç*

KARARSIZOKUR **30**
Dil ve düşünce *Murat Can Aşlak*

ELEŞTİRİ **32**
Dilden bir kütle *Seval Şahin*

ELEŞTİRİ **34**
Korkut Ata'nın söylediğidir *Burcu Bayer*

ELEŞTİRİ **38**
Devrimin arka sokakları *Ali Bulunmaz*

DÜNYADAN **40**
Çığırından çıkan bir dünyada fırlatılan edebiyat ödülleri *Mert Tanaydın*

ELEŞTİRİ **42**
"Bu duraksız tımarhanede, uykuyla uyanıklık arasında" *Melisa Kesmez*

MÜZİK **44**
Işıldayan tozlar albümü *Hilmi Tezgör*

ELEŞTİRİ **46**
O duyu henüz keşfedilmedi *Burcu Arman*

ÇİZGİROMAN **54**
Hepimiz kuklayız *Levent Cantek*

ELEŞTİRİ **56**
Modern cazın ressamı *Nilay Kaya*

ELEŞTİRİ **58**
Karanlık kuyruklu yıldız *Hikmet Hükümenoğlu*

KUŞBAKIŞI **60**
Doğu Yücel'in masasından

Kitap hayattır...

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

“Hepimizin sırları var, değil mi? Ve hepimiz küçük yalanlar söylüyoruz...”

Cinsel suçtan hüküm giymiş 21 yaşındaki Kid ve üstün zekâsıyla küçük yaştan itibaren dikkat çekmiş Profesör...
ABD’li çağdaş yazar Russell Banks karanlıklara, günümüzün gölgede kalan dünyalarına ürkmeden, çekinmeden giriyor ve düşkünleri, dışlanmışları, manipüle edilenleri anlatırken, okuru toplumsal, politik olayların görünen ve görünmeyen yüzleriyle baş başa bırakıyor.

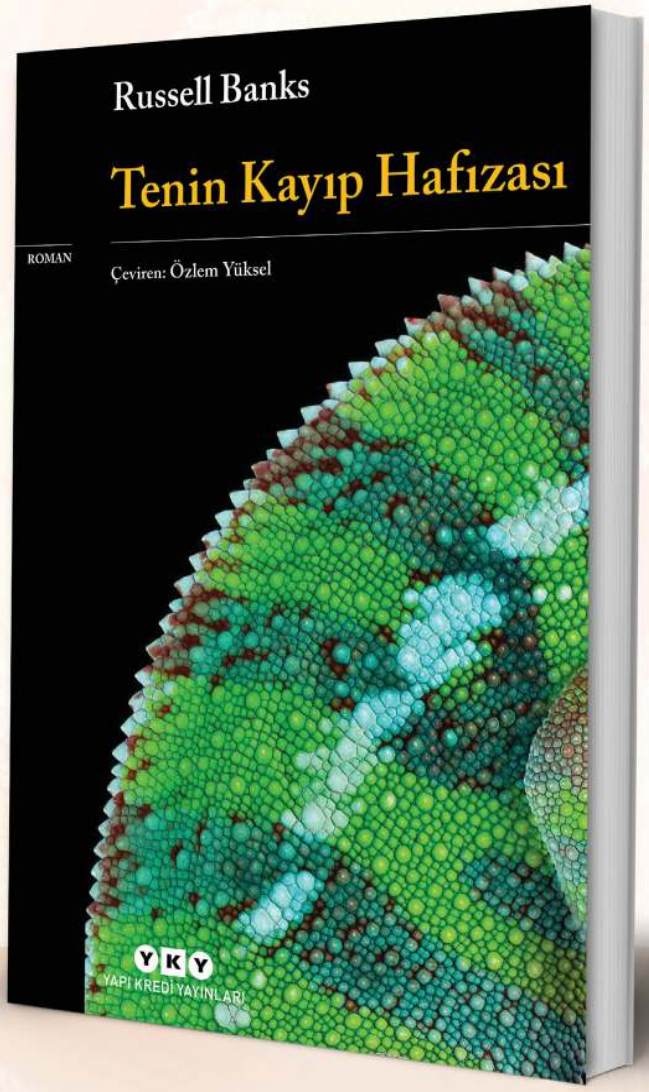

Tenin Kayıp Hafızası
Russell Banks
Çeviren: Özlem Yüksel
Roman, 368 s.

YapıKredi
Kültür Sanat Yayıncılık

www.ykykultur.com.tr YapiKrediKulturSanatYayincilik YKYHaber

14. İdefix Sanal Kitap Fuarı başladı!

Türkiye'nin En Büyük Online Kitabevi İdefix, kitapseverlerin merakla beklediği Sanal Kitap Fuarı'nın 14.'sünü düzenliyor. 21 Kasım'da başlayan ve 21 Aralık'a kadar sürecek olan Sanal Kitap Fuar 2000 yayınevi, 150 bin çeşit kitap, yüzde 75'e varan indirim ve yazar tavsiyeleri ile bir kitap şölenine dönüşecek gibi görünüyor. Bu yıl fuarda Ahmet Ümit, Ayşe Kulin, Buket Uzuner, Enis Batur, Murat Menteş gibi isimlerin kitaplarının, okurlara imzalı olarak ulaştırılacağı özel bir bölüm de bulunuyor. Sanal Kitap Fuarı, ayrıca, *SabitFikir* okurlarının yakından bildiği "Yılın Öne Çıkan 50 Romanı", "Şahane Bir Kitap", "Kararsız Okur" gibi bölümlere de yer veriyor.

Geçtiğimiz yıl 3 milyon 800 bin kişinin ziyaret ettiği fuarı bu sene 6 milyon kişinin ziyaret etmesi hedefleniyor.

(Ayrıntılı bilgi için: www.idefix.com)

Margaret Atwood'tan Aslı Erdoğan'a mektup

Kanadalı yazar Margaret Atwood'tan tutuklu yazar Aslı Erdoğan'a mektup var. Her yıl 15 Kasım'da, Tutuklu Yazarlar Günü adı altında, yazarlarla dayanışma kampanyası yürüten PEN, bu yılki kampanyasının merkezine Türkiye'den Aslı Erdoğan'ı, Mısır'dan Ahmed Naji'yi, Honduras'tan Cesario Alejandro Félix Padilla Figueroa'yı, İsrail'den Dareen Tatour'u ve Çin'den Gui Minhai'i aldı. Bu kapsamda dünyaca ünlü yazarlar Margaret Atwood, Hanan Al Shaykh, Gioconda Belli, Jennifer Clement ve Salil Tripathi, beş yazarla dayanışmak amacıyla birer mektup kaleme aldı. Bu kapsamda Atwood'un Aslı Erdoğan'a yazdığı mektupta şu ifadeler ver alıyor: "Senin gibi, ben ve birçok diğer yazar da edebiyatın adalet arayışına ilham verebileceğine, hoşgörüyü yeşertebileceğine, insanların sempati ve anlayışını derinleştirebileceğine inanıyoruz. Hapishanede olsan da yalnız değilsin: Özgürlüğün için savaş veren dünya genelindeki tüm PEN yazarlar topluluğu senin yanında."

15 Kasım'ı 1981'den beri Tutuklu Yazarlar Günü olarak anan PEN, 15 Kasım 2015'ten bu yana geçen zaman zarfında 35 yazarın yazdıkları sebebiyle öldürüldüğünü belirtiyor.

Tolstoy anısına verilen ödülün sahibi Orhan Pamuk

Lev Tolstoy'un anısını yaşatmak amacıyla, Tolstoy Müzesi'nin katkısıyla verilen Yasnaya Polyana Edebiyat Ödülü'nü "Yabancı Edebiyat" dalında ödülü kazanan isim, *Kafamda Bir Tuhaflık* romanıyla Orhan Pamuk oldu.

Törende bizzat bulunmayan, ancak gönderdiği bir video ile teşekkürlerini sunan Orhan Pamuk, "Bu büyük şeref için jüriye çok teşekkür ederim. Yalnız ben değil, bütün modern Türk edebiyatı Rus edebiyatından çok şey öğrenmiştir. Ben bu öğrendiklerimi halen çalıştığım üniversitede öğrencilerime anlatıyorum," dedi.

Şubat ayında ödülünü almak için Rusya'ya gidecek olan Orhan Pamuk, "25 yaşımda roman yazmaya başlarken bir gün Moskova'ya giderek Yasnaya Polyana'da Tolstoy'un evine bakacağımı hayal ederdim. 40 yıl sonra hayalimi gerçekleştirip oraya gideceğim için çok heyecanlıyım," ifadelerini kullandı.

ULUSLARARASI BESTSELLER

amazon.com 2016 EN İYİ KİTAP

goodreads 2016 EN İYİ KİTAP ADAYI

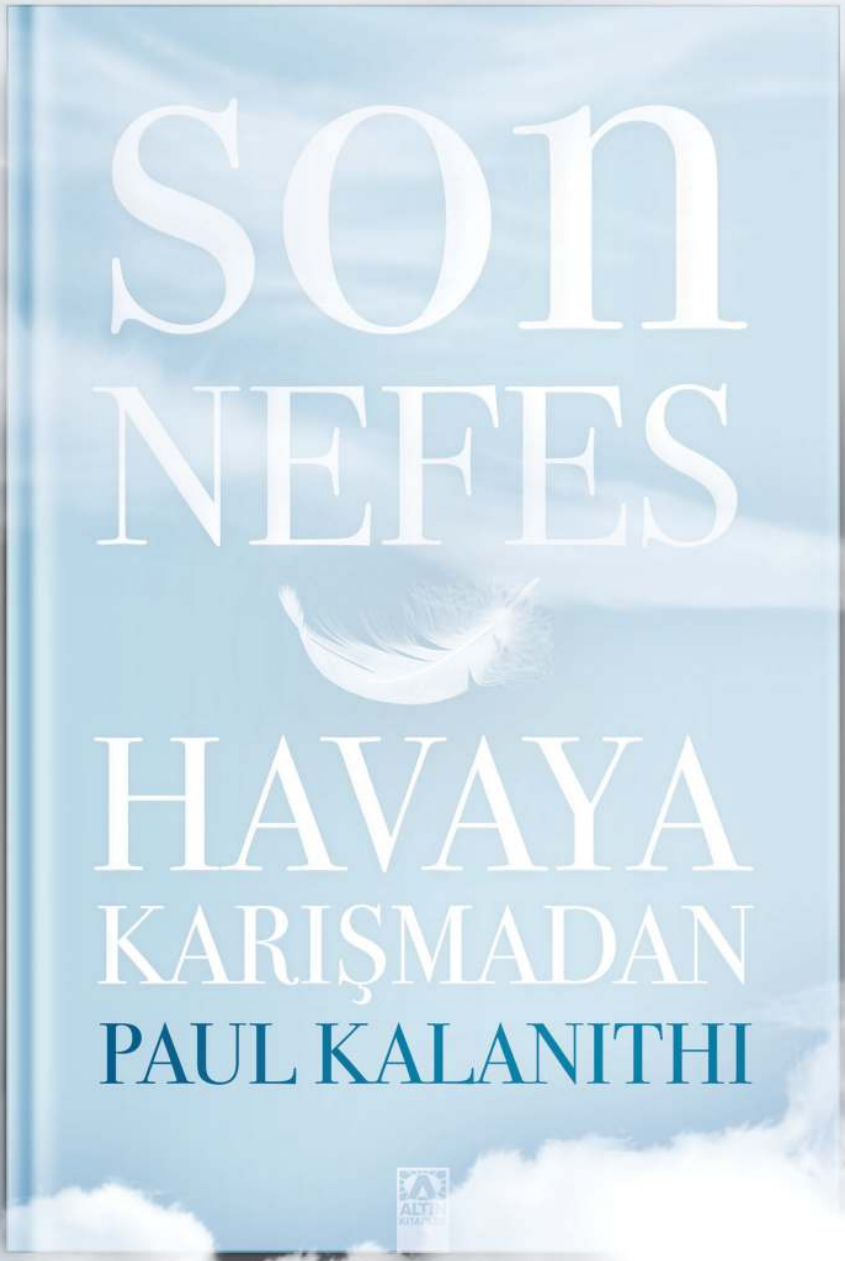

"Dünyaya gelirken hangi acı ve cefalardan geçtiğimizi bilmiyoruz, ama gitmenin kolay bir iş olmadığı kesin!"

– Sir Thomas Browne, Religio Medici

"Dokunaklı, yürek paralayıcı, son derece anlamlı... Genç yaşta hayata veda eden Dr. Kalanithi'nin hatıratı, ölenlerden öğrenecek çok şeyimiz olduğunun esaslı bir kanıtı."

– Atul Gawande

"Bu kitap sayesinde, Paul Kalanithi'yi hiç tanımayanlar bile ölümünün yasını tutacak; hayat hikâyesinden herkes faydalanacak. Bu kitap tam bir evrensel donör! Hepinize, her birinize tavsiye ederim."

– Ann Patchett

"Yaşayan her şey ölmeye mahkûmken, hayatı anlamlı kılan nedir?" Hayatı boyunca bu soruya kafa yoran Paul Kalanithi, yazdığı ilk ve son kitapta, insan hayatını ölüm ve yok oluş karşısında bile anlamlı kılan şeyin ne olduğunu sorgularken, her ikisini de bizzat tecrübe etmiş yetenekli bir yazarın gözünden doktor - hasta ilişkisine ışık tutuyor.

Tüm kitapçılarda

www.altinkitaplar.com.tr twitter.com/altinkitaplar facebook.com/altinkitaplar

ALTIN KİTAPLAR

Leonard Cohen'i kaybettik...

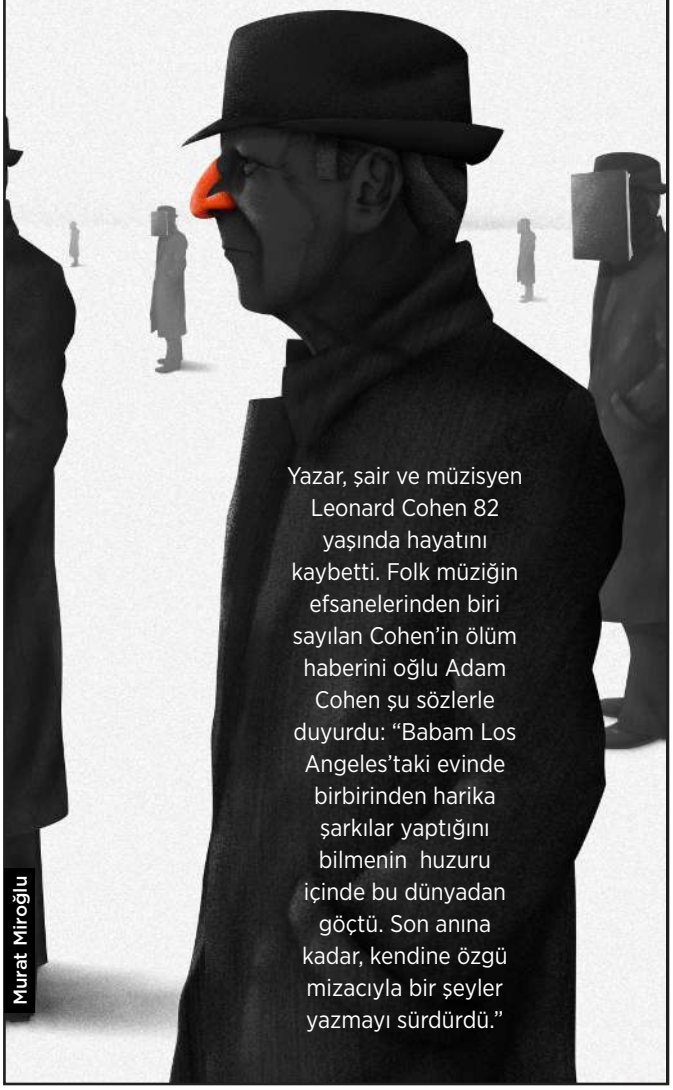

Murat Miroğlu

Yazar, şair ve müzisyen Leonard Cohen 82 yaşında hayatını kaybetti. Folk müziğin efsanelerinden biri sayılan Cohen'in ölüm haberini oğlu Adam Cohen şu sözlerle duyurdu: "Babam Los Angeles'taki evinde birbirinden harika şarkılar yaptığını bilmenin huzuru içinde bu dünyadan göçtü. Son anına kadar, kendine özgü mizacıyla bir şeyler yazmayı sürdürdü."

Hayaller gerçek oldu: Fransa'da Hogwarts kuruluyor!

Özellikle *Harry Potter* serisini okuyarak büyüyen ve içten içe Hogwarts Cadılık ve Büyücülük Okulu'nun koridorlarında dolaşma arzusu duyanlara güzel bir haberimiz var: Hogwarts Cadılık ve Büyücülük Okulu "gerçekten" kuruluyor!

Harry Potter hayranlarının kurduğu Mimbulus Mimbletonia Association, Fransa'nın Bourgougnague kasabasında Hogwarts Cadılık ve Büyücülük Okulu'nu hayata geçirmeye hazırlanıyor. 4 gün sürecek olan etkinlikte Jolibert Şatosu, Hogwarts'a dönüştürülecek.

Harry Potter ve Felsefe Taşı'ndaki olaylardan yola çıkan etkinlikte botanik, büyü, sihirli iksir ve Muggle Quidditch gibi dersler verilecek. Toplamda 100 katılımcının yer alabileceği etkinlikte seçmelere başvurmak için en az 16 yaşında olmak gerekiyor – Fransızca bilmek de işe yarayabilir! Etkinlik, Mayıs 2017'de...

Philip Roth kütüphanesini bağışlıyor

Amerika'nın yaşayan en önemli yazarlarından biri kabul edilen Philip Roth, kişisel kütüphanesinden 3500 kitabı Newark Halk Kütüphanesi'ne bağışlamaya hazırlanıyor; üstelik kitapların içine düştüğü notlarla beraber!

Kendisi de Newark'ta büyüyen Philip Roth, bu şehirle oldukça sıkı bir gönül bağına sahip. Kendisinin de büyüme çağlarında adeta bir "kütüphane bağımlısı" olduğunu dile getirmiş Philip Roth.

Harry Potter'ın uçan arabası Rahmi M. Koç Müzesi'nde

J.K. Rowling'in *Harry Potter* serisinde yer alan öğelere dayanan *Fantastik Canavarlar Nelerdir, Nerede Bulunurlar?* filminin vizyona girmesiyle birlikte, serinin hayranlarının yakından tanıdığı, Wesley ailesinin uçan arabası da Rahmi M. Koç Müzesi'nde ziyarete açıldı. *Harry Potter ve Sırlar Odası* filminde Harry ile Ron'un okul trenini yakalayabilmek için aşırdıkları 1966 model Ford Angelia, kuşkusuz serinin en ikonik nesnelerinden biri. Müzede sergilenen Ford Angelia'nın plakası da *Harry Potter ve Sırlar Odası* filminde kullanılan plaka ile değiştirilmiş.

Zadie Smith'in yeni romanı televizyona uyarlanıyor

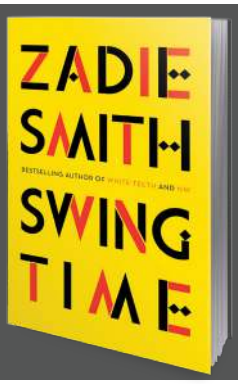

İnci Gibi Dişler, Güzelliğe Dair, İmza Toplayan Adam, NW Londra ve *Kamboçya Elçiliği* kitaplarıyla tanıdığımız Zadie Smith'in geçtiğimiz hafta yayımlanan son romanı *Swing Time*'ın, televizyona uyarlanacağı açıklandı. Baby Cow adlı yapım şirketinin yaptığı açıklamaya göre romanın televizyon uyarlamasını Zadie Smith, eşi Nick Laird ile beraber yapacak.

BBC Films'in eski yöneticisi olan ve geçtiğimiz ay Baby Cow'un başına getirilen Christine Langan yaptığı açıklamada, "Zadie Smith bir jenerasyonun sesi ve *Swing Time* da dostluk, rekabet ve şöhret üzerine nefes kesici derecede tutkulu bir hikaye," dedi ve ekledi: "Baby Cow'un böyle eşsiz bir projeye imza atmasından gururlu ve mutluyuz ve bu projeyi televizyon izleyicisiyle de paylaşmak için sabırsızlanıyoruz."

"Dünyanın Polisiye Haritası" programı

İstanbul Bilgi Üniversitesi ve *221B* dergi işbirliğiyle "Dünyanın Polisiye Haritası" programı başlıyor. Bu program kapsamında Ahmet Ümit, Erol Üyepazarcı, A. Ömer Türkeş, Algan Sezgintüredi, Suphi Varım ve Ceyhan Usanmaz gibi isimler, dünya polisiyesinin farklı coğrafyalardaki gelişimlerini, içeriklerini, önemli noktalarını, yazarlarını ve eserlerini detaylarıyla anlatacak.

Derslerin 14 Ocak ile 18 Şubat arasında cumartesi günleri 13:00-16:00 saatleri arasında İstanbul Bilgi Üniversitesi santralistanbul Kampüsü'nde gerçekleştirileceği programın koordinatörlüğünü ise *221B* dergi editörlerinden Özlem Özdemir yürütecek.

(Ayrıntılı bilgi için: www.bilgi-egitim.com)

Stephen King bu kez çocuklar için yazdı

Korku ve gerilim türünün usta ismi Stephen King, konfor alanının dışına çıkıp kalemini bu kez küçük okurlar için oynattı! King'in Beryl Evans müstear adıyla yazdığı ve Ned Dameron tarafından resimlenen *Charlie The Choo Choo* adlı resimli çocuk kitabı, 22 Kasım'da Simon & Schuster Yayınevi tarafından yayımlandı. Kitap, Bob adlı bir mühendisin Charlie adlı treniyle yaşadığı maceraları anlatıyor. Fakat Charlie'nin onu diğer trenlerden ayıran bir özelliği var: Charlie "yaşıyor." Kitabın kapağında Stephen King'den bir alıntı da yer almış: "Eğer ben bir çocuk kitabı yazsaydım tam olarak böyle yazardım!"

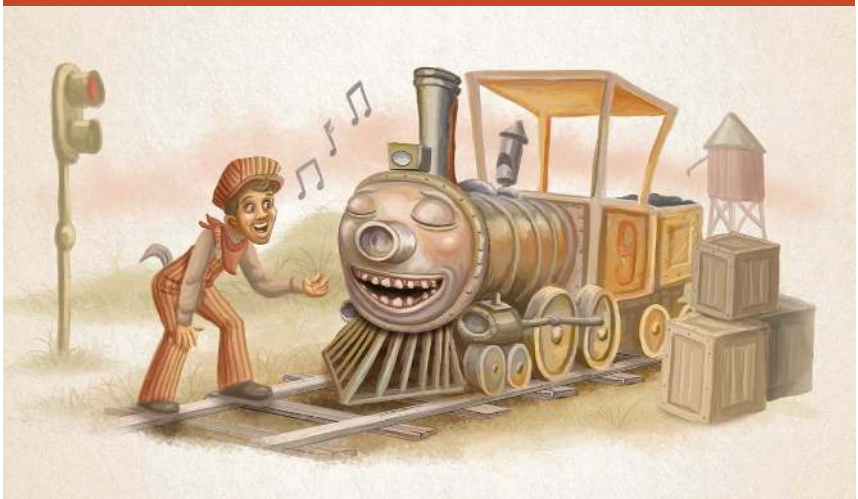

Yılın sözcüğü "post-truth"

Oxford Sözlüğü, her yıl olduğu gibi bu yıl da yılın sözcüğünü açıkladı: Post-truth. *Oxford Sözlüğü*, "post-gerçek" olarak çevrilebilecek sözcüğün anlamını şu şekilde vermiş: "Nesnel gerçekliklerin kamuoyunu şekillendirmede duygusal ve kişisel görüşlerden daha az etkili olması." "Post-truth" sözcüğü yıl içinde özellikle Amerika'daki başkanlık seçimine paralel olarak popüler hale gelmiş. *Oxford Sözlüğü*'nün başkanı Casper Grathwohl da, zorlu politik tartışmalarla dolu bir yılın ardından bu sözcüğün seçilmiş olmasının süpriz olmadığını dile getiriyor. İstatistiklere göre sözcüğün kullanım sıklığı 2016 yılı içinde yüzde 2000 artmış! Fakat "post-truth" sözcüğünün geçmişi sanıldığı kadar da kısa değil. *Oxford Sözlüğü*'nün tespitine göre bu sözcük ilk olarak 1992 yılında, *The Nation* dergisinde yer almış. Oyun yazarı Steve Tesich "post-truth" sözcüğünü Körfez Savaşı hakkında yaptığı bir yorumda kullanmış.

Aysu Önen aysuonen@gmail.com

POST-GERÇEK: ARTIK HİÇBİR ŞEY KOMİK DEĞİL

2016'nın tartışmasız en önemli edebiyat olayı. Sahneyi ortadan kaldırarak Kierkegaard'ın ikileminden kendini kurtaran palyaçoya bir kere daha inanacak mıyız?

Kierkegaard, apokaliptik bir senaryoda, palyaçoya kurtarıcı mesih rolü verecektir. Palyaçoluğunda ne kadar inandırıcı ise, o kadar büyük bir açmazda gerçeği dillendiremeyen bir tutsaktır. Tiyatronun sahne arkasında yangın çıkar. Palyaço, seyircileri uyarmaya sahneye fırlar. Şaka sanıp alkışlarlar. Palyaço daha büyük bir telaşla uyarır, yangın var diye. Daha çok alkışlanır. Kierkegaard, dünyanın sonunun böyle geleceğine inanır. Şakaya inanmayı akıl kabul edenlerin alkışları eşliğinde.

Edebiyatla siyasetin birbirine en çok yaklaştığı, tek beden olduğu fikir palyaço fikridir. Palyaço, iktidar ve ölüme eşit mesafede durur. Beyaza boyalı surat ölümü temsil eder. Renkli makyaj ise hayatın ölümü yenmesini. Palyaçonun yüzü ölümden dirilmiş gibidir. Her düştüğünde yeniden ayağa kalkması bundandır. Krallara bile acı gerçekleri korkusuzca söyleyen, ikiyüzlülüğe karşı direnen, herkesin ipliğini pazara çıkaran, yalanları yüze vuran soytarıyı gülümseyerek mitleştiririz. Politik doğruculuğa pabucunu ters giydiren, toplumun, ahlakın, kültür ve dinin cesur eleştirmenleridirler. Ama unutmayın, hem kahraman hem kötü adam olan soytarı her zaman kral için çalışacaktır.

Bundan böyle "post-gerçek" resmi adıyla anılacak çağdayız, bu kadar metafor yeter. Post-gerçek, yalan ya da kurmaca anlamına gelmiyor. Gerçeğin centilmence sağlamasının yapıldığı sahnenin ortadan kalktığını, bu nedenle seyirci kalmayı seçenin rol ile gerçek arasındaki farkı artık anlayamadığı bir boşluğu anlatıyor. Siyaset bu boşlukta semiriyor, edebiyatın gözleri ise henüz karanlığa alışamadı. Kültür savaşlarını kazandığını düşünenler ise hâlâ seyirci koltuğunda, Kierkegaard'ın tiyatrosunu bir türlü terk edemediler. Amerikan seçim kampanyalarının bir "Punch ve Judy" kukla tiyatrosu olduğu fark edilmeliydi. Trump'ın portakal saçında palyaçoluk görenler, Hillary'nin pantolon takımının içindeki Arleken'i tanımalıydı.

Ve palyaçolar sahneyi terk etti. Issız yollarda, mezarlıklarda, otoparklarda, çocuk parklarında insanların karşısına çıkmaya başladı.

Akif Kaynar

HER ÇAĞIN BİR PALYAÇOSU VAR

Shakespeare'in palyaço karakteri "aptal soytarı," birçok oyunda karşımıza çıkar. Genellikle halktan bir karakterdir; zekasıyla, zenginleri ve soyluları alt eder. Bu nedenle sadece tiyatroyu ayakta xizlemeye parası yeten halk tarafından sevilir. Shakespeare, dönemin politik figürü saray soytarısını kendi tiyatrosuna uyarlamıştır. Shakespeare soytarısı karmaşık bir karakterdir, genelgeçer ahlak dersi vermenin ötesinde, oyunun ana temasına, karşıt fikirlerle sataşır. Tiyatronun soytarıya ayırdığı rolün sınırlarına meydan okur, neredeyse üst kurmaca sayılacak şekilde. Seyirciyle doğrudan iletişim kurarak rol ve gerçek arasındaki boyuta sızar. Sahnedeki tiyatro kurallarıyla seyirciler arasındaki karnavala yatkın kaosu yönetir. Gerçekleri oyundaki karakterlerin yüzüne vurduğundan, soytarının seyirciye söylediklerinin de doğrular olduğuna inanılır. Buna göre Hamlet, kusursuz yazılmış bir Shakespeare soytarısıdır.

> Trump'ın portakal saçında palyaçoluk görenler, Hillary'nin pantolon takımının içindeki Arleken'i tanımalıydı.

Charles Dickens, metaforik anlamda, bir palyaçonun maskesini düşüren ilk yazar. 1800'lerin Londra'sında Joseph Grimaldi çok ünlü bir palyaçoydu. Yüzünün her tarafını, dudaklarının ve burun deliklerinin içlerini bile beyaza boyar, insan ve maske arasındaki bütün sırları mühürlerdi. Çocukken, döverek öğreten ustası babası yüzünden, 45 yaşına geldiğinde sahnedeki darbelerden, düşmelerden ve tekmelerden bedeni harap olmuştu. Dickens, Grimaldi'nin anılarını yazarak ünlü palyaçonun acı ve şöhret dolu yaşamını, kahkaha ve üzüntülerini, güldürmenin trajedisini "dickensvari" bir karamsar gerçekçilikle ölümsüzleştirdi.

Bu esnada Fransa'da Jean-Gaspard Deburau, üzgün beyaz suratlı palyaço Pierrot rolüyle şöhretin tadını çıkarıyordu. Pierrot pandomimle hayat bulan, duygusal ve ince ruhlu palyaçodur; Deburau ise kötü bir adamdı, sokaktaki çocukları bastonuyla döverdi. Pierrot 1800'lerin edebiyata ve sanata en çok ilham veren figürü. Molière, Flaubert, Verlaine ve Huysmans eserlerinde Pierrot'dan faydalanır, Cézanne ve Picasso onu resmeder. Sami Paşazade Sezai'nin, Batılı anlamdaki ilk hikaye örneklerinden "Pandomima"da anlattığı palyaço Paskal da bir nevi Pierrot'dur. Sahneye atılan çiçekler göğsüne değdiğinde yaralanmış gibi hissedecek kadar hassas.

Palyaço, adam ve maske olarak iki yarım kişidir. Bu ikilik sayesinde önemli yazarların elinde toplumsal ve bireysel parçalanmanın başkahramanı, bir aşk hikayesinin kırık tarafı olur. Heinrich Böll'ün *Palyaço*, Salman Rushdie'nin *Soytarı Şalimar*, Sevim Burak'ın *Palyaço Ruşen*, Tağrık Buğra'nın *İbiş'in Rüyası*'nı en iyi örnekler olarak sıralayabiliriz.

1892'de Leoncavallo'nun *Pagliacci* operası, popüler kültürü "katil palyaço" ile tanıştırır. Tiyatro içinde tiyatro olarak kurgulanmış operada palyaçoyu oynayan Canio, kendisini aldatan karısını sahnede bıçaklayarak öldürür. Sonra da seyirciye seslenir: "Komedi sona erdi."

KOULROFOBİ: PALYAÇO KORKUSU

Palyaçoların tiyatro günleri bitecek, bir süre sonra sadece sirklerde iş bulmaya başlayacaklardır. Akrobatların ve trapezcilerin kurduğu tehlikeli kusursuzluk düzenine karşı, sakarlıklarıyla bir kaos yaratmanın tadını alırlar. Heath Ledger, Joker olarak ne demişti: "Biraz anarşi yaratın, düzeni bozun, her yerde kaos çıksın..."

1970'lerde Amerikalı seri katil John Wayne Gacy, palyaço Pogo olarak çocuk partilerine gidiyordu. 33 çocuğu istismar etti ve öldürdü. Hapiste, palyaço Pogo makyajlı haliyle otoportrelerini yapmaya devam etti. Gacy'nin saldığı palyaço korkusu, Stephen King'in 1986'da yayımlanan *O* adlı romanıyla kültleşti. Pennywise, palyaço kılığına bürünerek çocuklara musallat olan bir yaratıktır. Büyümenin ve masumiyeti yitirmenin etrafını saran büyük korkunun romanıdır *O*.

Palyaçodan korkmak koulrofobi olarak adlandırılıyor. Bu korkunun altında yatan neden ise, koulrofobi kadar ilginç bir olgu. İddiaya göre, insana çok benzeyen ama insan olmayan varlıklar ve şeyler üzerimizde "tekinsiz vadi" etkisi yaratıyor, istemsiz olarak ölüm ve ceset düşüncelerini aklımıza sokuyor. Açıkçası popüler kültür, korkunç katil palyaço mitini o kadar ticari bir öcü haline getirdi ki, palyaçonun gerçekten korku salması için sahneyi terk etmesi, çoksatar romanın sayfalarından, korku filminin montajından çıkıp gerçek hayatın içine girmesi gerek.

Ve palyaçolar sahneyi terk etti. Bu yazın sonlarına doğru önce Amerika'da görülmeye başladılar. Sonra İngiltere, Almanya, Kanada. Ellerinde bıçak olan palyaçolar ıssız yollarda, mezarlıklarda, otoparklarda, çocuk parklarında insanların karşısına çıkmaya başladı. Palyaço korkumuzdan kısmen sorumlu olan Stephen King sakin olun mesajı yayımlamak zorunda kaldı. "Hayalet palyaço" teorisine göre, ara sokaklarda, ormanlık alanlarda dolaşan ürkütücü palyaçolar görüldüğü ağızdan ağıza dolaşıyor, kitlesel bir histeriye dönüşüyor. Sosyal medyada gerçek olmayan haberin nasıl yayıldığı, ciddiye alındığına dair bir deney belki bu. Belki milenyuma ait bir can sıkıntısı, belki ün merakı, belki intikam isteği, belki devrimci bir jest. 2016'nın tartışmasız en önemli edebiyat olayı. Sahneyi ortadan kaldırarak Kierkegaard'ın ikileminden kendini kurtaran palyaçoya bir kere daha inanacak mıyız?

H. Burak Kuyaş burakkuyas@gmail.com

KAĞITLARDAN DEFTERLERE, DEFTERLERDEN KİTAPLARA...

"Teksir kağıtlarından, iş ajandalarından ya da okul defterlerinden, bloknotlardan kopartılmış sayfalardan, arkası kullanılan bilgisayar çıktılarından ibaret bir kitap tutuyorum elimde.

Kitaba bir nesne olarak da düşkün olanların, genel olarak kırtasiyeye de hep farklı bir gözle baktıklarını iddia edebiliriz gibi geliyor bana. Tutkunun boyutu ve yönelimi farklı olabilir ama mutlaka vardır sanki. Kurşunkalemlerden vazgeçemeyenler ya da illa dolmakalemlerin peşine düşenler; renk renk, çeşitli şekillerde silgi biriktirenler; kalemden çok kalemtıraşa sahip olanlar; kareliye mi, çizgiliye mi, düz olanlara mı daha rahat yazdığına karar veremeyenler; defterlerinin sayısını artırmak için okul sezonunun açılmasını bekleyen "eski mezun"lar... Bu saydıklarımızı bir hayli uçlara doğru sürüklemek de mümkün üstelik, akla hayale gelmeyecek düşkünlüklerin sonu yok!

Kırtasiye ürünlerini ayırt etmeksizin sevmemi, çocukluğuma inerek, zamanında bir kırtasiyede uzun yıllar çıraklık etmiş olmama bağlıyorum. Ama kağıtların hep daha özel bir yeri olmuştur gözümde. Nerede o eski kağıtlar, diyecek kadar hatta. (Gerçekten de o eski sarı saman kağıtlara ulaşmanın artık ne kadar zor olduğunu biliyor musunuz!) Şimdi de teksir kağıtlarından, bir zamanlar bakkallarda mektup kağıdı diye satılan kağıtlardan, iş ajandalarından ya da okul defterlerinden, bloknotlardan kopartılmış sayfalardan, arkası kullanılan bilgisayar çıktılarından ibaret bir kitap tutuyorum elimde. Aslında hiç yayımlanmamış olması gereken bir kitap.

Nilgün Marmara'nın "defterler"i ve "kağıtlar"ı yayımlandı yakın bir zaman önce Everest Yayınları'ndan; tasarımında Bülent Erkmen imzası olan iki özel baskı olarak... Her iki kitabın da bir tarafında orijinal sayfanın fotoğrafı, karşı tarafında ise o sayfanın dökümü yer alıyor. Açıkçası ben orijinal sayfalardan okumaya çabaladım daha çok, hiç yayımlanmamış olması gereken kitaplar olduklarını da aklımın bir köşesinde her daim tutarak; diğer bir deyişle, Marmara'nın gün gelip başkaları tarafından okunacağını hiç düşünmeden yazdığını unutmadan...

Bir ajanda sayfasına, kırmızı bir kalemle şöyle yazmış: "Ben bir duvara bakıyorum, ince küçük ağaçlar yapışmış üzerine, tek tük kızıl yapraklar neredeyse gizlenmiş, gizletilmiş gibi. Duvar soğuk, üşüyor ve üşütüyor (...)"

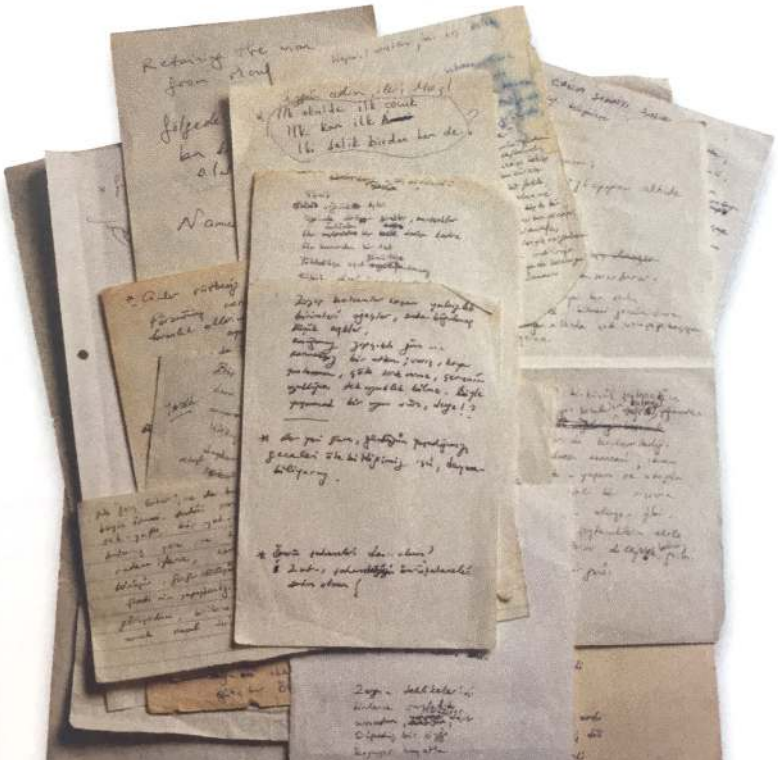

YALNIZ DEĞİLSİNİZ, DESTEK VAR!
yayınları

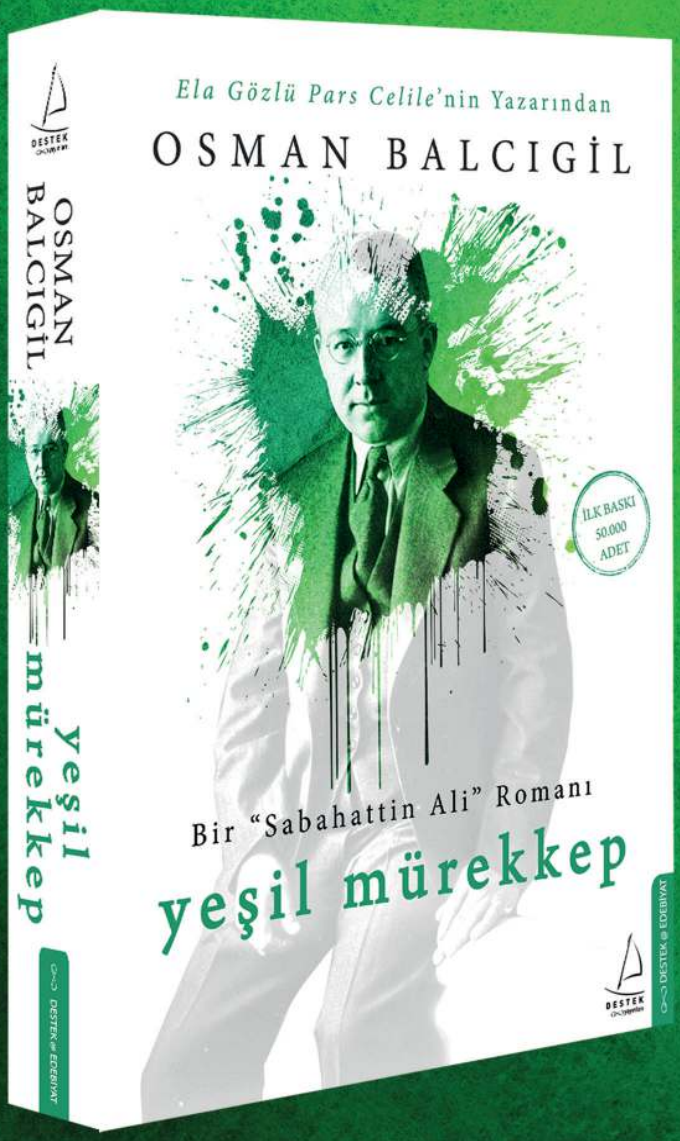

Sabahattin Ali, Bulgaristan'a kaçmasını sağlayacak kişinin istihbarat ajanı olduğunun farkına varamadı. Kendisini, adı ölüm olan o dipsiz kuyuya bıraktı.

Kuyucaklı Yusuf, *İçimizdeki Şeytan*, *Kürk Mantolu Madonna*, bir dolu öykü ve çoğu şarkı olacak şiirler yazamayacaktı artık. Devlet eliyle öl dürülecek, *Ankara* isimli yeni romanı da yarım kalacaktı. Başkentte devletin acımasız çarklarının nasıl döndüğünü, siyasilerin ve bürokratların kirli ellerinin nerelere uzanabildiğini yazacaktı mümkün olsa.

Yazamadı.

Başına indirilen bir odun parçasıyla, kanlar içinde yığıldı yere. Yeşil mürekkepli dolmakalemi düştü cebinden. Çantasından, yeni romanının sayfaları savruldu etrafa. Yazıları yetim kalmıştı.

Biricik kızı Filiz de öyle.

Gözleri bir daha açılmamak üzere kapanırken, cüzdanında güzel Aliye'nin fotoğrafları da ağlıyordu.

Kısacık bir hayata, nesilden nesile miras kalacak eşsiz eserler sığdırmayı başarmış, vatansever bir aydındı Sabahattin Ali.

Yazılarıyla haksızlığa, baskıya ve dayatmalara başkaldıran, aşka âşık bir sevda adamıydı.

Ela Gözlü Pars Celile'nin yazarı Osman Balcıgil'in kaleminden dökülen *Yeşil Mürekkep* acılı kuşağın mücadelesini tarihe not düşen emsalsiz bir roman.

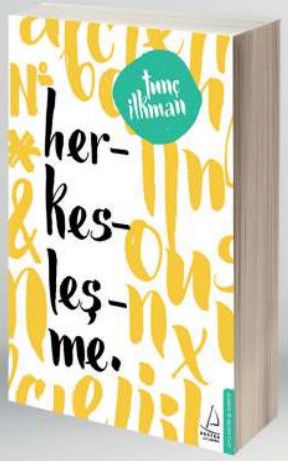

Tunç İlkman
HERKESLEŞME

Pinkfreud
TÜRK KIZININ 50 TONU

Kerry Drewery
HÜCRE 7

www.destekdukkan.com

DESTEK yayınları

www.destekyayinlari.com facebook.com/DestekYayinevi twitter.com/destekyayinlari instagram.com/destekyayinlari

Zeynep Şen zeynep20sen@gmail.com

SHAKESPEARE'İ YENİDEN YAZMAK

Hogarth Shakespeare, günümüzün sekiz önemli edebiyatçısına Shakespeare'in birer oyununu seçmelerini ve yeniden yorumlayıp romanlaştırmalarını teklif etti. Böylece Shakespeare romanları, geçtiğimiz aylarda raflardaki yerlerini almaya başladılar.

Shakespeare'in ölümünün üzerinden tam 400 yıl geçti. Bu 400 yıl zarfında Shakespeare'in tüm dostları, ailesinin her ferdi hayata gözlerini yumdu. Bu durumda, Shakespeare'in, tarihin sayfaları arasında kaybolmuş olması gerekirdi. Lakin bunun tam tersi oldu. Gelmiş geçmiş en büyük edebiyatçılardan olan Shakespeare'in eserleri günümüzde hâlâ okunmaya ve sahnelenmeye devam ediyor. 2016 yılının, ölümünün 400. yılı olması anısına Kings College of London, Shakespeare400 adlı bir program başlatmaya karar vermişti. Shakespeare400, 2016 yılı boyunca, dünyanın her yerinde Shakespeare'in eserleriyle ilintili gösteriler, sergiler ve performanslar düzenleyecek ve böylece ozanın ölümsüzlüğünü kutlanacaktı. Elbette edebiyat dünyasının da bu kutlamalardan uzak kalması düşünülemezdi. Nitekim Virginia Woolf'un kurduğu Hogarth Press, Shakespeare400'ü duyar duymaz kolları sıvadı ve dâhiyane bir proje geliştirdi. Projenin adı Hogarth Shakespeare'di. Plan basitti. Hogarth Shakespeare, günümüzün sekiz önemli edebiyatçısına Shakespeare'in birer oyununu seçmelerini ve yeniden yorumlayıp romanlaştırmalarını teklif edecekti. Seçilen yazarlar bu teklifi aldıklarında, kalemlerine dört elle sarıldılar. Böylece Shakespeare romanları, geçtiğimiz aylarda raflardaki yerlerini almaya başladılar.

Shakespeare'in oyunları daha önce pek çok sanat dalında tekrar yorumlanmıştı. Ancak Hogarth Shakespeare, ozanın, edebiyatta yeniden can bulduğu ilk proje olsa gerek. Böylesine bir projeyi başlatmak için, elbette "önemli" bir yazar seçmek gerekiyordu. Bu yazar da Jeanette Winterson'dan başkası olamazdı. Winterson'ın ilk kitabı, edebiyat dünyasında bir zelzeleye yol açmıştı; yarı biyografik bir roman olan *Tek Meyve Portakal Değildir*, okuyuculara, Winterson'ın sorunlu çocukluğundan kesitler sunuyordu. Winterson 1959'da doğmuş,

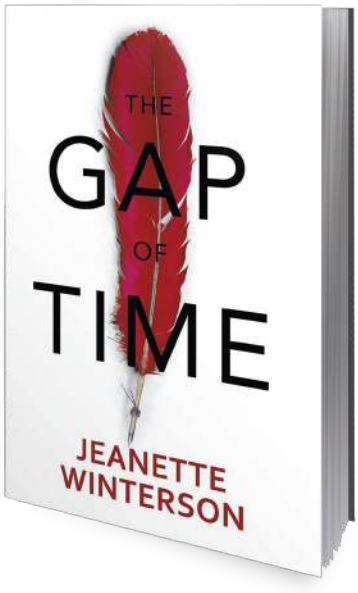

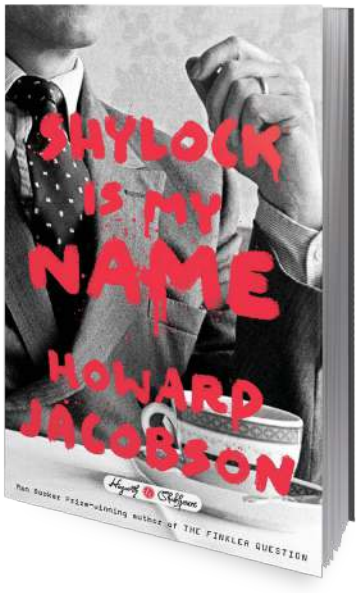

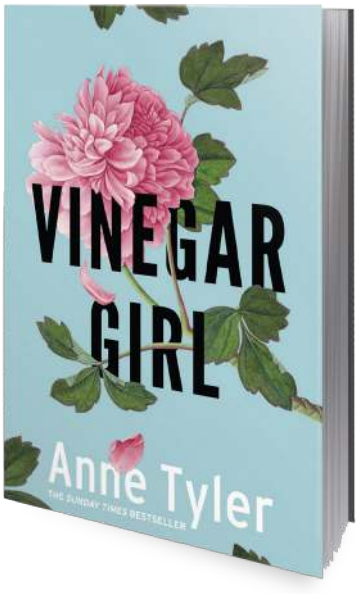

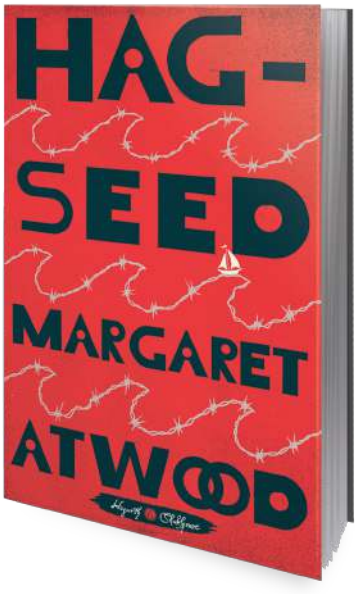

Tess Gerritsen'in beklenen kitabı ***Ateşin Şarkısı***,
Martı Yayınları'nın 1001. kitabı olarak okurlarıyla buluşuyor.

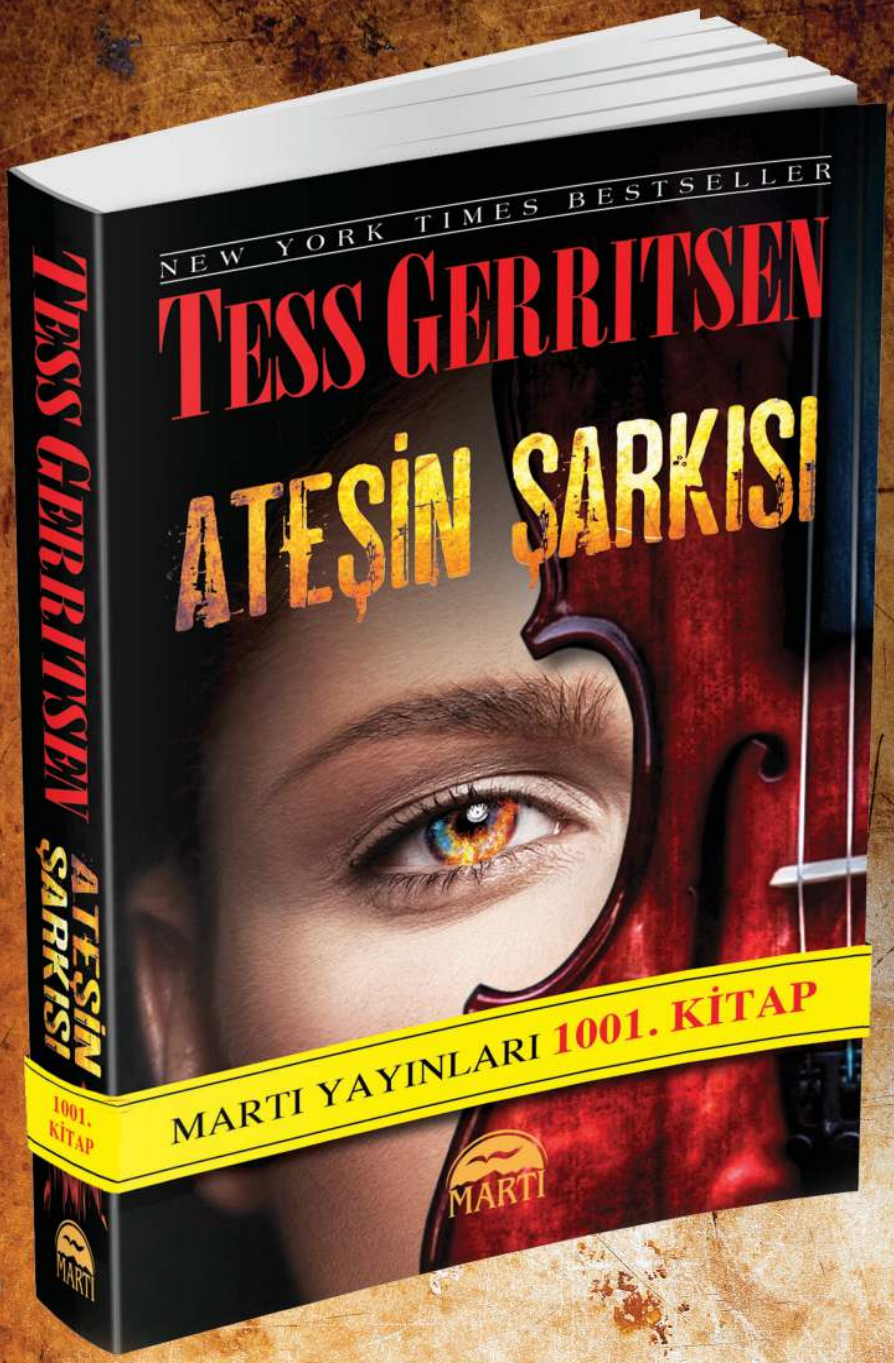

Evde yalnız olduğunuzu ve üç yaşındaki kızınızın bir cam parçasıyla size saldırdığını düşünün. Julia'nın başına gelen tam da bu. Genç kadın, dünyalar tatlısı kızı Lily'ye ne olduğunu anlayamaz, ama onu bu hale neyin getirdiğini, bu çılgınlığa neyin sebep olduğunu biliyordur. Ya da bildiğini sanıyordur.

"Bir beste insanın hayatını değiştirebilir mi? Bir anne, can verdiği küçücük çocuğundan korkar hale gelebilir mi? Planlarınızı iptal edin, çünkü bu iki sorunun yanıtını öğrenene kadar kitabı elinizden bırakamayacaksınız."
Kirkus Reviews

MARTI YAYIN GRUBU

martiyayinlari.com /martiyayinlari /martiyayinlari /martiyayinlari

1960'da evlat edinilmişti. Aşırı dindar bir annenin psikolojik baskıları altında büyümüştü. Evlerine İncil haricinde kitap giremezdi. Buna rağmen Winterson gizli gizli kitap okumanın yollarını bulmuş ve yazar olmaya karar vermişti. 16 yaşındayken lezbiyen olduğunu keşfedince evden kovulmuştu. Bir süre arabasında yaşamıştı. Edebiyat öğretmeni, ona evinin kapısını açmasaydı, orada yaşamaya devam da ederdi... Winterson'ın eserlerinde en çok tartıştığı konular, terk edilmişlik ve sevgidir. Yazarın, yeniden yorumlamak üzere *Kış Masalı*'nı seçmesinin sebebi de bu sanırım. *Kış Masalı*'nın merkezinde, terk edilmiş bir çocuk yatar. Winterson'ın çocukluğunda duyduğu terk edilmişlik hissiyle bağdaştırabileceği bir çocuk. Shakespeare'in bu oyunu paranoya, kıskançlık ve sevgi üzerine kuruludur. Sicilya Kralı Leontes, eşi Hermione'yi, onu çocukluk arkadaşı Poliksenes'le aldatmakla suçlar. Kıskançlıktan gözü dönen Leontes, hamile olan Hermione'yi hapse attırır ve Poliksenes'i öldürmeye çalışır. Oysa iki karakter de suçsuzdur. Hermione, Perdita adında bir kız çocuğu doğurduktan sonra ölür. Leontes Perdita'yı ormanda terk eder. Neyse ki Perdita, bir çoban ve oğlu tarafından bulunur. 16 yıl sonra Perdita, Poliksenes'in oğluyla tanışır ve iki genç âşık olurlar. İlişkileri, Perdita'nın babasıyla yüzleşmesine, onu affetmesine ve hatta Hermione'nin tekrar hayata dönmesine sebep olur... Böylesi bir oyunu, 21. yüzyıla uyarlamak bir hayli zor olsa gerek. Ancak Winterson, *The Gap of Time* (Zamanda Bir Boşluk) romanına, oyunun gizemli ruhunu ustaca işlemiş görünüyor. Leontes, Sicilyalı bir bankacı, Hermione'yse Mimi adlı bir şarkıcı olmuştur. Poliksenes, Xeno adında eşcinsel bir video oyunu tasarımcısıdır. Roman, bir araba kaçırma ve cinayetle açılır. Bundan sonra, yeni doğmuş bir bebek, hastane kapısına bırakılır. Bebek hastanede iki erkek tarafından sahiplenilir. Bu noktadan sonra da roman alır başını gider... Zamanla adeta ip atlar "Zamanda Bir Boşluk." Akıllı ve komik anlatısıyla, okuyucuyu, olay örgüsünün içine çeker ve sevginin, pişmanlığın ve affın derinliklerine dalar. Roman, Winterson'ın, "Aslında hiç değişmedik. Temelde aynıyız. Shakespeare'in oyunlarının hâlâ güncel olmalarının sebebi budur," sözlerini haklı çıkarır.

Hogarth Shakespeare'e katılan bir diğer yazar da Howard Jacobson. Jacobson tartışmalı bir oyun olan *Venedik Taciri*'ni seçmiş. Zira nasıl okunduğuna bağlı olarak antisemitist bir oyun olarak algılanabilir. Bu algı, ağırlıklı olarak Shylock karakterinin yazılış biçiminden kaynaklanır. Ancak okuyucu sormaktan alıkoyamaz kendini: Shylock temelde kötü bir insan mıdır, yoksa yalnızca bir kurban mıdır? Jacobson'a göre bu soruyu tartışmak, modern bir sorunu tartışmaktır. Bu yüzden, romanında Shylock'un kendi adına konuşmasına, kendi savunmasını yapmasına izin vermiştir. Sonuç olaraksa Shylock, yoruma açık bırakılmıştır. Diğer bir deyişle, tartışmalar, bir 400 yıl daha devam edecektir... Hogarth Shakespeare'e katılan en beklenmedik isim ise Anne Tyler. Ne de olsa Tyler'ın, Shakespeare'den nefret ettiği bilinen bir gerçek. Pulitzer Ödüllü Tyler'a göreyse bu bir çelişki değil. Tam da Shakespeare'den nefret ettiği için, onu yeniden yazmaya karar vermiştir. Hatta onun en sevmediği oyununu, yani *Hırçın Kız*'ı tekrar yazacaktır.

Hogarth Shakespeare'in çıkardığı en yeni roman da Margaret Atwood'un *Hag-Seed*'i (Kocakarı Tohumu). "Kocakarı Tohumu," Shakespeare'in son romantik oyunu *Fırtına*'yı bir hapishane dramına dönüştürüyor. Romanda Felix, yani oyunun Prospero'su, uzun zamandır direktörlüğünü yaptığı Shakespeare Festivali'nden kovulur. Bunu takiben şehir dışında bir kulübeye yerleşir. Üç yaşındaki kızı Miranda'yı kaybedince, yalnızlığından kurtulmak için hapishanede tiyatro dersleri vermeye başlar. Aralarında, festivalden kovulmasından sorumlu kişilerin yer aldığı devlet adamlarının, hapishaneyi görmeye geleceğini öğrenince, Felix *Fırtına* oyununu, mahkumlarla sahnelemeye karar verir. Böylece hem eski pozisyonuna kavuşabilmeyi hem de eski düşmanlarının harksızlıklarını ortaya koyarak intikamını almayı amaçlar. Felix, Miranda rolünü oynaması için bir oyuncu bile tutar. Bu, ölü kızının ruhunun dikkatini çeker. Böylece Hayalet Miranda, oyuna katılmaya karar verir. Tüm bu karakterlerin bir araya gelmesiyle de hapishane, gerçek bir fırtına misali, birbirine girer. Yazarların şu ana kadar seçtiği oyunlar arasında, Atwood'unki belki de yorumlaması en zor olanı. Atwood ise bu zorluğu mutlulukla karşılamış, hem romanın olay örgüsünü oyununkine paralel tutmuş hem de *Fırtına*'ya romanın içinde fiziksel bir yer vererek kurgu içinde bir kurgu yaratmış.

Hogarth Shakespeare, proje kapsamında dört yazarın daha romanını basacak. Bu romanlar sırasıyla Norveçli yazar ve müzisyen Jo Nesbo; *İnci Küpeli Kız* eseriyle ün kazanan Tracy Chevalier; babasından gördüğü şiddeti tasvir ettiği *Patrick Melrose* serisiyle okuyucularını şok etmiş olan Edward St Aubyn ve *Kayıp Kız* gibi kitaplarıyla tanıdığımız Gillian Flynn. Nesbo *Macbeth*'i, Chevalier *Othello*'yu, St Aubyn *Kral Lear*'i ve Flynn de *Hamlet*'i seçmiş. Maalesef diğer yazarlar, basılacak kitaplarıyla ilgili çok az ipucu veriyor. Buna karşın Nesbo, kitabının, diğer eserleri gibi karanlık bir polisiye olacağını belirtmiş; Chevalier ise *Othello*'nun bir çocuk parkında geçeceğini ve tüm karakterlerin 11 yaşında olacağını açıkladı. Neyse ki bekleyişimiz çok da uzun sürmeyecek.

Not: Aldığımız bilgilere göre, Hogarth Shakspeare projesi kapsamındaki kitaplar Türkçede Doğan Kitap tarafından yayımlanacak.

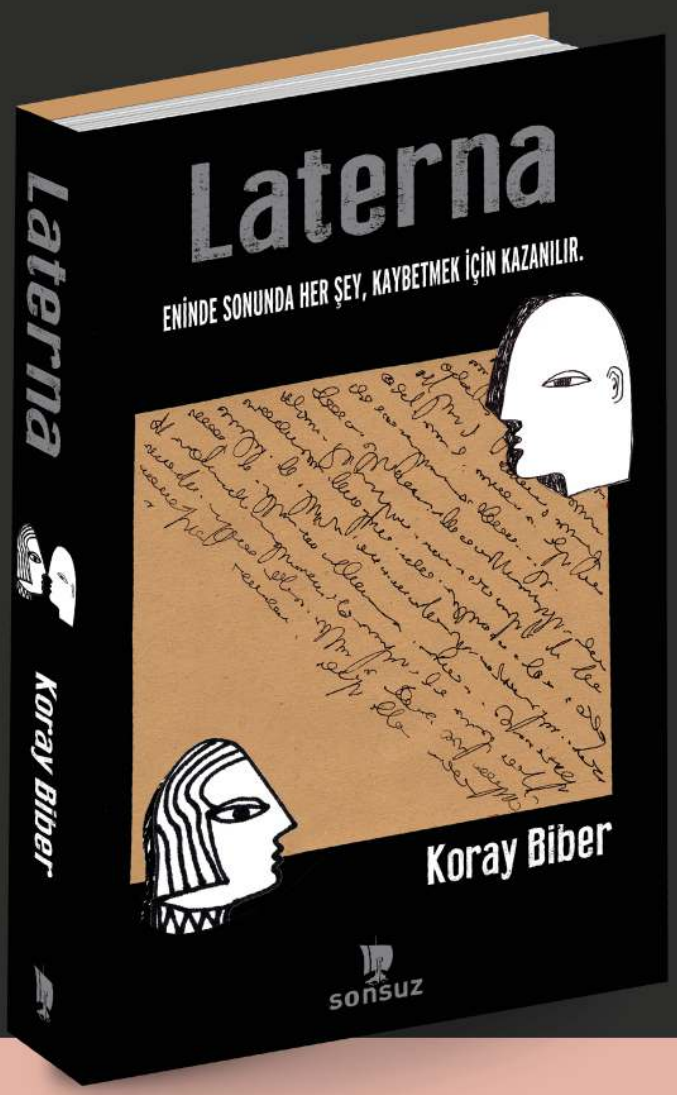

Laterna

**Eninde sonunda her şey,
kaybetmek için kazanılır.**

**Bu hikâye, olmasa da olurların,
olsa da fark etmezlerin hikâyesi...
Bu hikâye önemsiz şeyler yaşayanların,
anlatacak bir şeyi olmayanların hikâyesi.
Muhabbetlere katılamayacak kadar sıradan
şeyler yaşayanların hikâyesi.
Benim hikâyem...
Senin hikâyen...
Zaten her şeyi biliyorsun...**

**Hayat bazen, dün gece
bıraktığın yerden başlamaz.**

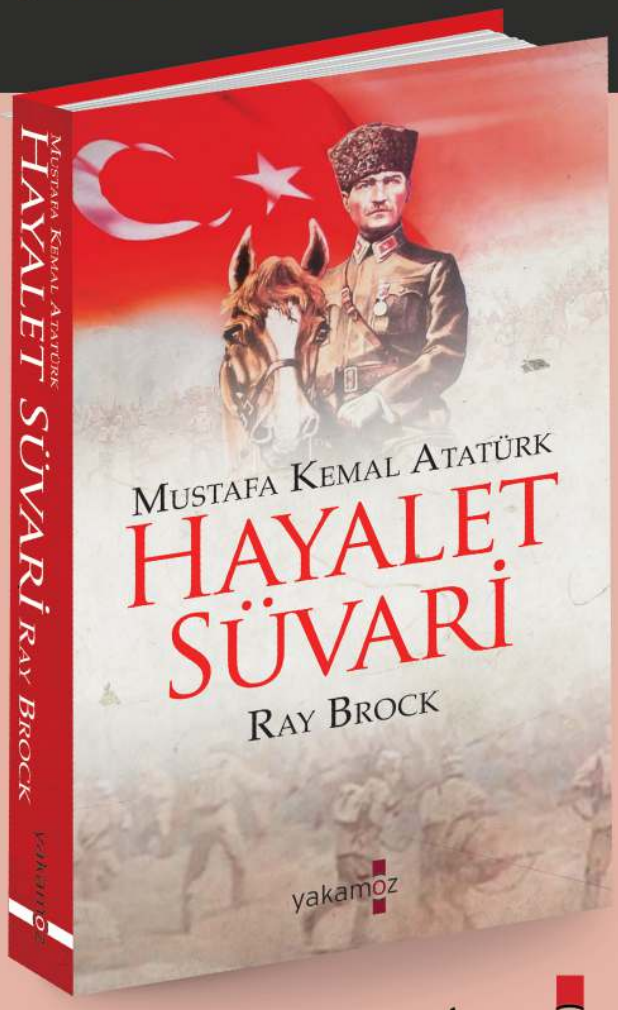

Hayalet Süvari

**Atatürk aşığı yazar Roy Brock kaleme aldığı
Hayalet Süvari'de efsanevi liderin hayatını
tüm gerçekliği ile gözler önüne seriyor...**

Çocukluğunda atılan tohumların, gençlik yıllarında serpilip askerî alandaki başarılarıyla nasıl meyve vermeye başladığının heyecan verici macerasını...
Geçmişin tutsaklığından günümüzün özgürlüğüne doğru her şeyi adım adım planlayan bir dâhinin inanılmaz mücadelesini… Kendini Türk milletine, vatanına ve ideallerine adamış efsanevi bir kahramanın bu uğurda göze alabildiklerini...
Gözlerinizi kırpmadan, her satırdan sonrasını merak ederek, kimi zaman duygulanıp kimi zaman gururlanarak okuyabileceğiniz bu eserde bulacaksınız...

www.facebook.com/yakamozkitap www.instagram.com/yakamozkitap www.twitter.com/yakamozkitap

yakamoz
www.yakamoz.com.tr

Abbas Bozkurt abbasbozkurt@gmail.com

DİLİN MÜREKKEBİ

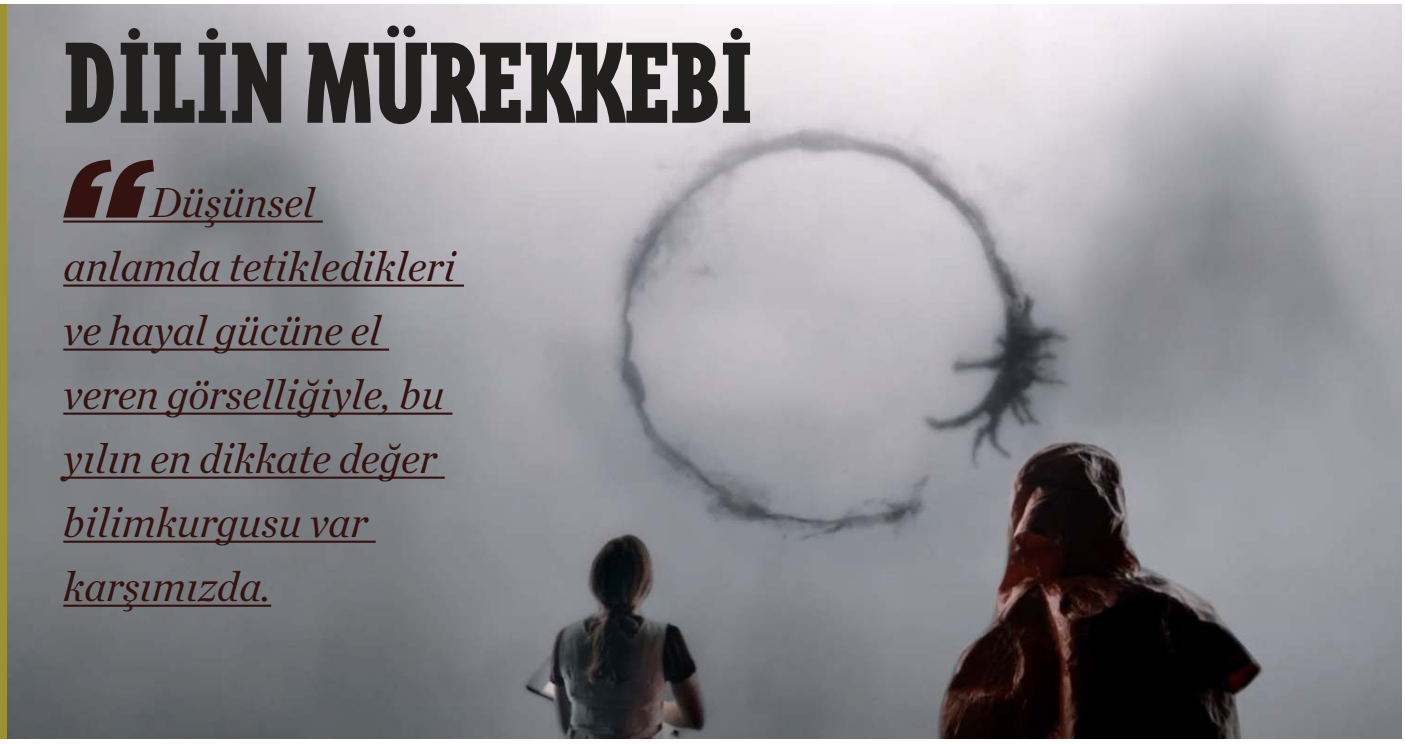

“Düşünsel anlamda tetikledikleri ve hayal gücüne el veren görselliğiyle, bu yılın en dikkate değer bilimkurgusu var karşımızda.

Evrendeki farklı yaşam formlarıyla ilk teması konu alan yapıtlarda birbirini besleyen iki temel mesele yüzeye çıkar. Hayali çizgiler ihlal edilip de öteki’nin kozmik ölçekteki karşılığı olan birtakım varlıklar bizimle iletişime geçtiklerinde, kendi bedenimizin, tarihimizin, dilimizin gelişigüzelliğiyle yüzleşmek zorunda kalırız öncelikle. Karşımızda, bizim bildiğimiz anlamıyla bir anatomiye sahip olmayan, bizim bildiğimiz işaretlerden bihaber, niyetini, varlık sebebini anlamak için hiçbir dayanak noktamızın olmadığı, yalnızca “canlı” kelimesiyle zihnimizde sınıflandırabildiğimiz bir varoluş biçimi mevcuttur. Böylesi bir “temas”ta, karşımızdakini anlama kapasitemiz ancak insan merkezli bazı metaforlar yoluyla olabilir. Daha fazlasını algılamamızın mümkünatı var mıdır? Eğer algılayabilirsek bu bizi nasıl dönüştürür? Bu, iletişime geçilen varlığa, korkutucu olduğu derecede çekici bir başkalık, ulaşılmaz bir mesafe katar.

Tam olarak bu mesafeden dolayı “ilk temas” öyküleri, ırkımızın doğasına ve varoluş biçimlerimize alternatif geçmişler ve muhtemel gelecekler düşlediğimiz bir alan açar. Kozmik boyutların enginliği, onun ölçeğini anlamasına imkan dahi olmayan insanın nazarında ürkütücüdür, ama aynı zamanda, bir olasılıklar bolluğu bahşeder bu sonsuzluk. Tüm olasılıkların, mümkün hayatların temelinde ise dil ve onun dolayımıyla geliştirdiğimiz dünya algısı yatar. Denis Villeneuve’ün Ted Chiang’ın öyküsünden uyarladığı *Geliş*’in (*Arrival*) bir dilbilimci olan anakarakteri, yazdığı kitabın önsözünde bunu özetler: “Medeniyetler arası yüzleşmelerde dil en büyük silahtır.” Ne var ki, daha önce “medeniyet”le hiç temas kurmamış kabilelerle saha çalışması yapıp onların dillerinin yapısını çözen bir dilbilimci bile, evrenle insan ırkından tümüyle farklı bir ilişki kuran varlıklar karşısında çaresiz kalabilir. İşte bu dünya dışı varlıkların, yani nihai öteki’nin dilini anlayabilmek muazzam bir iktidar kaynağıdır.

Çin asıllı Amerikalı bilimkurgu yazarı Chiang’ın kaleme aldığı “Story of Your Life” hikayesi, farklı yaşam formları arasındaki dilsel mekanizmalara yaptığı vurguyla, China Miéville’in *Elçilik Kenti*, Samuel R. Delany’nin *Babel-17* ve Mary Doria Russell’ın *Serçe* romanıyla akraba bir bakıma. 2000 yılında Chiang’a Nebula Ödülünü getiren bu öykü, bir anda dünyanın farklı köşelerine inen tanımlanamayan cisimler ile devlet aygıtlarının iletişim kurma denemelerini merkeze alıyor. Devletlerin orduları bir tehdit unsuru yakalamak için teyakkuz halinde bekliyor. Silahlar kuşanılıyor. Üst düzey yetkililer, daha önce gördükleri hiçbir şeye benzemeyen, aralarında Lovecraft okuyan varsa ancak onların hayal gücüne tanıdık gelebilecek, heptapod olarak adlandırılan bu canlılarla iletişimin yollarını arıyorlar. Devlet yetkililerinin bilmek istediği çok basit: Neden geldiniz? Turist misiniz? Bilimsel araştırma amacıyla mı geldiniz, yoksa tüccar mısınız; bize teknoloji satmak için mi geldiniz? Hep akıllarının bir köşesinde kalan sorular ise şunlar: Bize saldırmayı planlıyor musunuz? Bize yeni silah teknolojileri öğretebilir misiniz? Bizim dilimizin sınırları içinde sorulan sorularla anlamaya çalışıyorlar bu varlıkları. Bizim tarihimizdeki medeniyet çatışmalarını örnek alarak değerlendirmeye çalışıyorlar onların geliş amacını.

İletişimi sürdürebilmek için, tüm devletler, bu uzay araçlarının (büyülü, yekpare bir siyah kule gibi

500 metre yüksekliğe doğru uzanan bu yapılara uzay aracı demek doğruysa) içine bir fizikçi ve bir dilbilimcinin önderliğinde keşif ekipleri göndermeye başlıyor. Chiang'ın öyküsünün özgünlüğü de bu noktada ortaya çıkıyor. Dilbilimci Dr. Louise Banks'in aracılığıyla Chiang, bizimkine tümüyle zıt, evreni ve zamanı tamamıyla farklı bir şekilde algılayabilecek bir dil üzerine hayli yaratıcı spekülasyonlarda bulunuyor. Böylesi muhayyel bir dilin yapısı üzerine ayrıntılı tasavvurlar geliştiriyor.

> Ted Chiang, dünya dışı varlıklarla kurulamayan iletişimden yola çıkarak, sözü, bizim insanlık tarihi boyunca kuramadığımız ortak dile getiriyor.

Denis Villeneuve'ün filmi, sinema mecrasının kendi tabiatı dolayısıyla işin dilbilimsel ayrıntılarına Chiang kadar giremese de, bizimkinden tamamıyla farklı bir dil ve zaman algısını görselleştirme konusunda hayli yaratıcı. Heptapodların mürekkebi anımsatırcasına havada difüzyona uğrayan tuhaf yazı dili, alışık olduğumuz tüm lineer yazı modellerinden ayrılarak döngüsel, özgün bir dünya kavrayışının aracısı olarak perdede temsil ediliyor. Onların vücut sıvılarıyla kurdukları bu benzersiz iletişim, dünya dışı varlıkları hep teknoloji üstünlüğü üzerinden sınıflandırmaya çalışan bakışı da kırıyor. Sanki büyülü gibi duran siyah ve pütürsüz gemilerle inmiş olan bu varlıklar, bizim hiçbir teknolojimizin anlayamadığı bir düzlemde, vücut sıvıları aracılığıyla birbirleriyle anlaşıyor. Dahası, ilk bakışta çok ilkel gelebilecek bu iletişim yöntemi, onlara bizim hayal bile edemeyeceğimiz bir zaman algısı bahşediyor.

Dr. Banks'in heptapodların dilini çözümlemek için onlarla yüzleştiği sahnelerin tekinsiz atmosferi, Chiang'ın öyküsünün sınırlarını da aşıp pek çok klasik bilimkurgu metnini akla getiriyor. Heptapodların farklı zaman algılarını Dr. Banks'in zihnine aktarmaya çalışmaları ve onun rüyalarıyla, onun kişisel belleğiyle kurdukları ilişki, Stanislaw Lem'in farklı varlıksal düzlemlerle ilişki kurmanın imkansızlığını çok daha derin bir düşünsel boyuta taşıyan klasiği *Solaris*'i de getiriyor akla yer yer.

SİYAH AYNA

Chiang'ın öyküsü, insanlar ile evrendeki farklı yaşam formları arasındaki olası bilişsel uçurumları deşse de, nihayetinde kendini asıl konumlandırdığı yer, Dünya ve insan ırkının geleceği oluyor. Rotasını evrenin enginliklerinden Dünya'nın sınırlılığına çeviriyor öykü. Dünya'ya inen siyah kulemsi araçların "ayna" olarak adlandırılması boşuna değil. "Story of Your Life"ın da yer aldığı öykü kitabını "Tower of Babylon" (Babil Kulesi) adlı öyküyle açan Chiang, dünya dışı varlıklarla kurulamayan iletişimden yola çıkarak, sözü, bizim insanlık tarihi boyunca kuramadığımız ortak dile getiriyor. "Ayna" adı verilen uzay araçları, Çin'e, Rusya'ya, ABD'ye, Pakistan'a ve dünyanın daha nice farklı noktasına inerken, adeta tanrısal bir müdahaleyle, bu sürekli çatışma halindeki medeniyetleri ortak bir dil arayışına çağırıyor bir anlamda.

Chiang'ın öyküsü ve Villeneuve'ün filminin mesaj kaygılı finali pek çoklarına naifçe gelebilir. Yine de *Geliş*, hem *Mesaj* (*Contact*, 1997) gibi Hollywood kalıplarından çıkamayan "ilk temas" filmlerine hem de *Kurtuluş Günü* (*Independence Day*, 1996) ya da *Dünyalar Savaşı* (*War of the Worlds*, 2005) gibi her şeyi insanlar ve dünya dışı varlıklar arası teknoloji rekabetine endeksleyen "istila" anlatılarına nazaran çok daha ilham verici. Amerikan perspektifine hapsolmuş standart bir Hollywood melodramına indirgenebilecek pek çok unsuruna rağmen, düşünsel anlamda tetiklediklerı ve hayal gücüne el veren görselliğiyle, bu yılın en dikkate değer bilimkurgusu var karşımızda.

Filmde Dünya'ya inen siyah kulemsi araçların "ayna" olarak adlandırılması

YILIN ROMANLARI VE ROMAN KAPAKLARI

E-postalar, telefon konuşmaları ve bir süre sonra yapboza dönen tablo çalışmaları sonucunda (yorgun ve) gururluyuz. İşte 2016 yılının "öne çıkan" 50 romanı!

Söz konusu liste, bu yıl içinde basılan binlerce roman arasından hangilerinin "öne çıktığını" (en çok okunan, en çok satan, en çok sevilen, belki hayal kırıklığı yaratan ya da beklentileri karşılayamayan ama hakkında en çok tartıştığımız romanları kapsayan bir ifade olarak "öne çıkan") göstermek için hazırlandı. Bu yıla dair bir bellek oluşturmak niyetiyle. Ama, mutlak anlamıyla «en iyi»leri göstermek amacıyla, hiç değil. Çünkü, edebiyatın içinde nefes alan bir ekip olarak, yazının numaralanıp sıralanamayacağını, dışarda kalanın içeridekinden pek çok açıdan daha iyi olabileceğini; içeride olanın bile hakkaniyetle değerlendirilemeyeceğini ve hatta belki de, dışarıda kalan o bir tanecik romanın gelecek yüzyıllara kalacak yegane yapıt olma olasılığını barındırdığının farkındayız elbette.

YERLİ ROMANLARIN AĞIRLIĞI

Yılın öne çıkan romanlarını belirlemede altıncı yılımız. Geriye dönüp baktığımızda, ilk iki yılın listesinde telif romanlar ile çeviri romanların neredeyse eşit sayıda yer aldıklarını görmüştük. Sonraki yılların listelerinde ise, özellikle ilk sıralarda yerli romanların bir ağırlığı vardı; benzer bir durum, 2016 listesi için de geçerli. Listenin genelinde çeviri romanların sayısı daha fazla olmasına rağmen, ilk sıralarda yine yerli romanlar yer alıyor çoğunlukla.

Mert Tugen

ŞU FINNEGANS WAKE "MESELESİ"

Serileriyle geçen yılın çokça konuşulanları arasında yer alan Elena Ferrante ve Karl Ove Knausgaard, bu yıl da "devam" kitaplarıyla listedeler. (Gerçi Ferrante, daha çok, gerçek kimliğine dair haberler nedeniyle ön plana çıktı.) Ama bu yılın asıl "mesele"lerinden biri, hiç kuşkusuz, *Finnegans Wake*'di. Daha doğrusu onun Türkçedeki yolculuğu. James Joyce'un şimdiye kadar çok az dile çevrilebilmiş bu kitabının, birbirine yakın sayılabilecek tarihlerde iki farklı Türkçe çevirisi yayımlandı. Açıkçası bizim listemizde de bir karışıklığa sebep oldu! Seçimi yapan isimlerden bazıları Aylak Adam'ın yayımladığı *Finneganın Vahı*'nı, bazıları da Sel Yayıncılık'ın yayımladığı *Finnegan Uyanması*'nı seçerken, doğrudan *Finnegans Wake* yazanlar da vardı. Her ne kadar *Finnegan Uyanması*, yayımlanma tarihi olarak bu listenin kapsamı dışında kalmış olsa da, bu yılın farklı yönleriyle en çok tartışılan bu konusuna *Finnegans Wake* adı altında, genel bir çerçeve içinden bakmak gerektiğini düşünerek her iki çeviriyi de bir arada değerlendirme kararı aldık.

Son bir not: 1 Kasım 2015 ile 1 Kasım 2016 tarihleri arasında yayımlanmış 50 romanı, 63 isim belirledi. Herkes kendi 10 kitabını önerdi ve ortaklıklar üzerinden, ortaya bu liste çıktı. Yani seçicilerin her biri, tüm listeden sorumlu değil. Hatta, belki de, bir seçicinin hiç mi hiç beğenmediği bir kitap bu listeye en tepeden girmiş olabilir. Ne ki, bu bizim gözümüzde, kaçınılması gereken bir durum değil.

Bu yıl romanlara "farklı" bir gözle de bakıyoruz. Yine "50 roman seçkisi"ndeki kapsam dahilinde, roman kapaklarını da ön plana çıkaran bir liste hazırlamaya karar verdik. Hatta, yayınevlerinin artık kitap kapaklarının tasarımı konusuna, geçmiş yıllara oranla çok daha dikkat ettikleri bir dönemde bu bakış için geç bile kaldığımızı düşünüyoruz. Dolayısıyla "50 roman seçkisi"ni yayımladığımız bu sayıda aslen mimar, fotoğrafçı, akademisyen, reklamcı, tasarımcı olarak tanıdığımız ama özellikle kitaplarla da yakından ilgilendiğini bildiğimiz isimlerden oluşan 20 kişilik bir "jüriyle" belirlediğimiz yılın "göze çarpan" özgün roman kapaklarına da yer veriyoruz.

Roman kapaklarında özellikle bir sıralama yapmadık. Kapakları değerlendiren isimlerin ilk sıralarındaki kapakların hepsini koyup kalan listeyi de en çok oy alanlarla tamamladık. Sayfanın en altında da, bir şekilde kapsam dışında kalan (tür olarak, yayımlanma tarihi açısından...) ama listeyi belirleyen 20 ismin çoğunun aklına gelen kapaklara da yer verdik.

Umarız bu kategoriyi de geleneksel hale getirebiliriz...

YILIN "GÖZE ÇARPAN" ROMAN KAPAKLARI

KİMLER SEÇTİ?

Ali Taptık, Ardan Ergüven, Atahan Yılmaz, Bahar Malik, Beste Miray Doğan, Ceyhan Usanmaz, Christopher Çolak, Cihan Demiral, Cihan Küçük, Delizia Flaccavento, Dilara Sezgin, Emre Tokcael, Erbil Sivaslıoğlu, Mehmet Ali Türkmen, Okay Karadayılar, Ömer Durmaz, Pınar Gökbayrak, Recep Eren, Tolga Şoran, Yekta Gürel.

2016'NIN ÖNE ÇIKAN 50 ROMANI

1

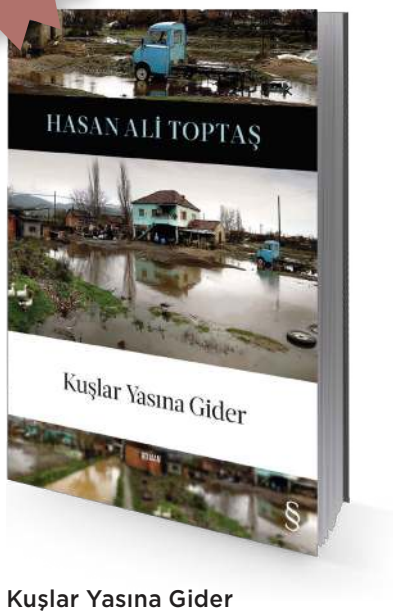

Kuşlar Yasına Gider
Hasan Ali Toptaş
Everest Yayınları

2

Kırmızı Saçlı Kadın
Orhan Pamuk
YKY

3

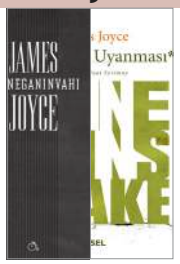

Finneganın Vahı/ Finnegan Uyanması
James Joyce
Aylak Adam/Sel Yay
Çev. Umur Çelikyay/ Fuat Sevimay

4

Öyle miymiş?
Şule Gürbüz
İletişim Yayıncılık

5

Körburun
Hikmet Hükümenoğlu
Can Yayınları

13

Sputnik Sevgilim
Haruki Murakami
Doğan Kitap
Çev. Ali Volkan Erdermir

14

Puşkin Tepeleri
Sergey Dovlatov
Jaguar Kitap
Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu

15

Yaşamak
Yu Hua
Jaguar Kitap
Çev. Bahar Kılıç

16

Unutkan Ayna
Gürsel Korat
YKY

24

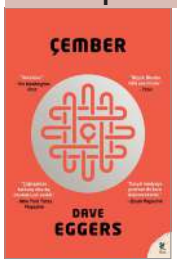

Çember
Dave Eggers
Siren Yayınları
Çev. Handan Balkara

25

Tersane
Juan Carlos Onetti
Alef
Çev. Suna Kılıç

26

33 Devrim
Canek Sánchez Guevara
Encore
Çev. Seda Ersavcı

27

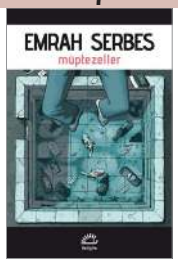

Müptezeller
Emrah Serbes
İletişim Yayıncılık

28

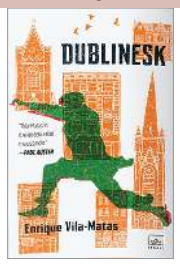

Dublinesk
Enrique Vila-Matas
İthaki Yayınları
Çev. Pınar Aslan

29

Yalnızlar İçin Çok Özel Bir Hizmet
Murat Gülsoy
Can Yayınları

30

Gözyaşı Konağı
Şebnem İşigüzel
İletişim Yayıncılık

38

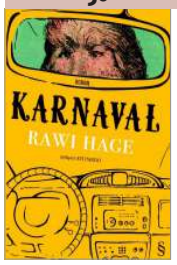

Karnaval
Rawi Hage
Everest Yayınları
Çev. Avi Pardo

39

Günün Birinde
Yavuz Ekinci
Doğan Kitap

40

Barış Makinesi
Özgür Mumcu
April Yayıncılık

41

Karakol Cinayetleri
Armağan Tunaboylu
Maceraperest Kitaplar

42

Finkler Sorunu
Howard Jacobson
Pegasus Yayınları
Çev. Giray Türkmen

43

Çocuk Yasası
Ian McEwan
YKY
Çev. Roza Hakmen

44

Kayıp Kızın Hikâyesi
Elena Ferrante
Everest Yayınları
Çev. Eren Yücesan Cendey

KİMLER SEÇTİ?

A. Ömer Türkeş, Abbas Bozkurt, Adalet Çavdar, Ahmet Ergenç, Alican Saygı Ortanca, Ani Ceylan Hazinedar, Arzu Erol, Asuman Kafaoğlu-Büke, Aydın Baran Gürpınar, Aykut Ertuğrul, Aysu Önen, Bâki Ayhan T., Behçet Çelik, Behlül Dündar, Berrak Göçer, Burcu Arman, Burcu Bayer, Can Semercioğlu, Cem İleri, Cem Tunçer, Cenk Gündoğdu, Ceyhan Usanmaz, Çimen Günay Erkol, Darmin Hadzibegoviç, Derviş Şentekin, Ece Karaağaç, Egem Atik, Emre Bayın, Eray Ak, Esra Ertan, Faruk Duman, Fatih Altuğ,

6

Âşık Bir Adam
Karl Ove Knausgaard
Monokl
Çev. Ebru Tüzel, Haydar Şahin

7

Sincaplı Gece
Cem Akaş
Can Yayınları

8

Ucunda Ölüm Var
Kemal Varol
İletişim Yayıncılık

9

Merhume
Murat Uyurkulak
April Yayıncılık

10

Kalabalıkta Yüzler
Valeria Luiselli
Siren Yayınları
Çev. Seda Ersavcı

11

Seyrek Yağmur
Barış Bıçakçı
İletişim Yayıncılık

12

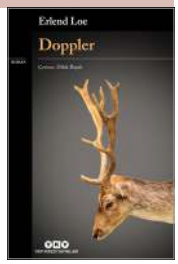

Doppler
Erlend Loe
YKY
Çev. Dilek Başak

17

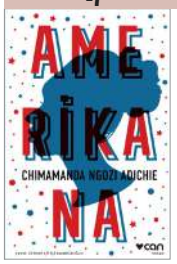

Amerikana
Chimamanda Ngozi Adichie
Can Yayınları
Çev. Zeynep Çiftçi Kanburoğlu

18

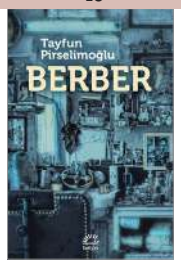

Berber
Tayfun Pirselimoğlu
İletişim Yayıncılık

19

Öğle Yemekleri
Evelio Rosero
Can Yayınları
Çev. Seda Ersavcı

20

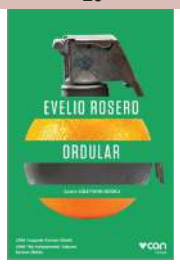

Ordular
Evelio Rosero
Can Yayınları
Çev. Süleyman Doğru

21

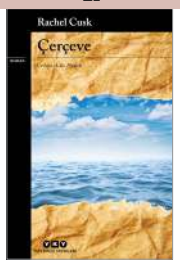

Çerçeve
Rachel Cusk
YKY
Çev. Lale Akalın

22

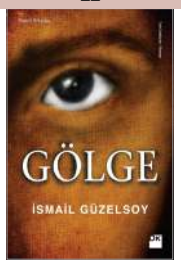

Gölge
İsmail Güzelsoy
Doğan Kitap

23

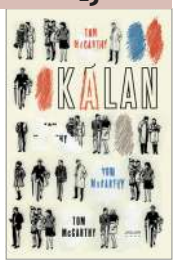

Kalan
Tom McCarthy
Jaguar Kitap
Çev. Çiğdem Erkal İpek

31

Yetenek
Vladimir Nabokov
İletişim Yayıncılık
Çev. Sabri Gürses

32

Zift
İsahag Uygar Eskiciyan
Sel Yayıncılık

33

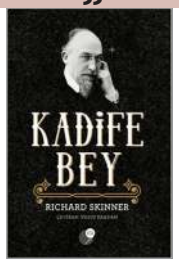

Kadife Bey
Richard Skinner
Kara Plak
Çev. Yusuf Eradam

34

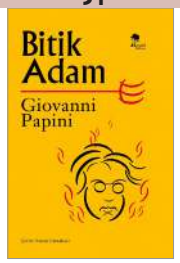

Bitik Adam
Giovanni Papini
Monokl
Çev. Sinem Carnabuci

35

Karanlık Çağ
Murat Başekim
Olasılık

36

Basit Bir Hikâye Virgül Yüz Sayfa
Peter Esterhazy
Everest Yayınları
Çev. Gül Benderli

37

Kibritleri Çok Seven Küçük Kız
Gaétan Soucy
Can Yayınları
Çev. Aysel Bora

45

Pazartesi Cumartesiden Başlar
Arkadi ve Boris Strugatski
İthaki Yayınları
Çev. Hazal Yalın

46

Arcturus'a Yolculuk
David Lindsay
İthaki Yayınları
Çev. Çağlar Kök

47

Kafamdaki Hayaletler
Paul Tremblay
Numen
Çev. Zeliha Babayiğit

48

Sessiz Ricat
Şahan Şahnur
Aras Yayıncılık

49

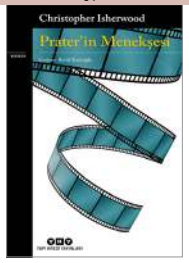

Prater'in Menekşesi
Christopher Isherwood
YKY
Çev. Betül Kadıoğlu

50

4 Hane 1 Teslim
Eyüp Aygün Tayşir
İletişim Yayıncılık

Gökçe Gündüç, Hakan Bıçakcı, Halil Türkden, Hande Öğüt, İpek Şoran, Kıvanç Koçak, Levent Cantek, Mehmet Erkurt, Mehmet Said Aydın, Mert Tanaydın, Merve Ünsal, Murat Can Aşlak, Mustafa Çevikdoğan, Müge Karahan, Nazan Maksudyan, Nilay Kaya, Oğuz Eren, Onat Bahadır, Özge Uysal, Seçil Epik, Seda Ateş, Seda Ersavcı, Seval Şahin, Şima İmşir Parker, Süreyyya Evren, Süha Oğuzertem, Tuğçe Isıyel, Tuğçe Özdeniz, Tülin Er, Yankı Enki, Yenal Bilgici.

HAYALİ DİLLER VE SONRASI

Hayali diller, yalnızca hayali dünyalar kurmazlar, halihazırda kurulu dünyayı huzursuz ederler. Yabancılaştırmadan yararlanmak isteyen türlerde yazan, hayali dünyalar kuran edebiyatçılar arasında da dil mucitleri vardır. Hayali diller; uzaylının, mağara adamının, yapay zekanın, büyücünün, yabancının dilinde, insan olmayan unsurlarla veya uzak çağlarla, öteki boyutlarla doğaüstü, fantastik, kurgubilimsel irtibatı içeren anlatılarda kaçınılmaz olarak ortaya çıkar. Peki bir sonraki büyük yapay dil icadı nerede gerçekleşecek... Mesela "makineler" cephesinde mi?

F. CİHAN AKKARTAL
cihanakkartal@gmail.com

Ali Cetinkaya

İnsanoğlunun tarih boyunca kalkıştığı işler içinde, bir zamanlar insanlığa ateşi de getirmiş olan mucitlerin işleri, biraz da bireysel takıntıların, adanmışlara özgü bir yalnızlığın ve ket vurulmamış bir hayal gücünün ifadesidir. Mucidin, olsa olsa saplantılı bir tutkunun peşinden gitmekte olduğunun düşünüldüğü de vakidir. Dilbilimci Arika Okrent, "Yapma Diller Ülkesi: Esperanto Rock Yıldızları, Klingon Şairleri, Loglan Severler ve Mükemmel Bir Dil Yapmayı Deneyen Deli Düşçüler" (2009) adlı kitabında, "Yapma dillerin tarihi büyük ölçüde bir başarısızlık tarihidir," diyor. Dil mucidi denen kişi –ki kendisine dil delisi, dilsever, dilmanyağı da dendiği olur– "adlandırmaya yönelik bir çılgınlığın, sınıflandırma deliliğinin kurbanıdır"[1]; elde edeceklerinin harcadığı çabaya ve çılgın tutkusuna denk gelmediği düşünüldüğünden, uğraşı hem hayranlık uyandırır hem de hayret. İcat edilmiş, yani öncelikle hayalin ürünü olan yapay dil, verili, ya da doğal dilleri beğenmez, doğal dili ve eninde sonunda onun sınırları içinde kurulu olan düzeni alt üst etme potansiyeli barındırır. Bir dil yaratmak, bir dünya yaratmaya da benzer, çılgın tutku kavramına yabancı, verimlilik prensibine uygun "yaşayan" bir yapay zekanın –şimdilik programlama dili olsa da– kendi dilini yaratması ihtimali belki de bu yüzden kulağa pek tekin gelmiyor olabilir.

Hayali diller, yalnızca hayali dünyalar kurmazlar, halihazırda kurulu dünyayı huzursuz ederler. Yabancılaştırmadan yararlanmak isteyen türlerde yazan, hayali dünyalar kuran edebiyatçılar arasında da şüphesiz dil mucitleri vardır. Hayali diller; uzaylının, mağara adamının, yapay zekanın, büyücünün, yabancının dilinde, insan olmayan unsurlarla veya uzak çağlarla, öteki boyutlarla doğaüstü, fantastik, kurgubilimsel irtibatı içeren anlatılarda kaçınılmaz olarak ortaya çıkar. Örneğin, *Uzay Yolu* evreninde Klingonluların konuştuğu, dizinin yaratıcılarından Marc Okrand'ın 1985 yılında sözlüğünü yayımladığı Klingon dili, Klingon Dili Enstitüsü'nün de çalışmalarıyla benzerleri arasında yaygın denebilecek bir konuşan kitlesine sahip. Klingonca Google araması yapmak ve *Minecraft* oynamak, Shakespeare'in *Hamlet* ve *Kuru Gürültü* oyunlarını, Charles Dickens'ın *Bir Noel Şarkısı*'nın sahne uyarlaması gibi "yüksek edebiyat" yapıtlarını Klingonca okumak mümkün. Klingonca, hem ait olduğu halk kurgusal olsa da bir etnik dil hem de bir kültür dili olarak –kurgudan bağımsız varoluşunu– belki de "doğallaşma" yolunda sürdürüyor. Bilinçli bir planlama ya da tasarı olmaksızın ortaya çıkmış, tekrara ve tarihsel bir kendiliğindenliğe dayanan konuşma, işaret ve yazı sistemlerine "doğal dil" denmesi bir anlamda yanıltıcıdır. Doğal olan, dil yetisi, dile kabil oluştur, doğal denen dillerin de icat edilmişliği, sırtlandıkları fantezi boyutu itibariyle, pekala hayali dillerin yapaylığına özdeş görülebilir.

Meslekten dilbilimci veya amatör dil meraklısı olan pek çok edebiyatçı, yarattıkları dünyalarda konuşulan ama bazen oradan dışarı da taşan kurgusal diller icat etmiştir. Tolkien, Orta Dünya tarihini kapsayan külliyatını, mito-poetikasını ya da kendi deyişiyle Legandaryum'unu, sırf üzerinde 40 yılı aşkın süre çalıştığı eski Elf dili Quenya, bu soydan gelen Yüksek Elfçe, Eldarin, Gri Elfçe, yani Sindarin ve türevlerinin konuşulabileceği bir dünya, bu dillerin içinde yaşayacağı bir öykü olarak ortaya çıkardığını söyler. Sonradan, ortaya çıkan fantastik dünyanın Elf olmayan halklarına da diller biçmiştir. Tüm evreni üzerine oturtacağı çerçeve anlatıda da dil konusu esastır; Orta Dünya tarihinin esas kaynağı, Bilbo Baggins'in Westmarch'ın Kırmızı Kitabı'nın Elfçe metninden Hobbitlerin anadili olan Westron'a (yani Ortak Dil'e) yaptığı çevirilerdir. Orta Dünya'da halkların ayırt edici özellikleri dillerinin söz dizimi, fonolojisi ve tarihselliklerini yansıtır. Değişik lehçeleriyle Elfçe, evrendeki dil hiyerarşisinde üst basamakları işgal eden, kesintisiz bir devamlılık arz eden soylu bir "yüksek kültür" dilidir. Elfçenin de varoluşu kurgusal evrene bağlı değildir, bilakis, Orta Dünya'nın varlık sebebi, Tolkien'in çocukluğundan beri dil yaratma oyunundan aldığı zevke, yani mucidinin tutkusuna bağlıdır. Orta Dünya'nın ve halklarının, karakterlerinin zaman içinde uğradıkları değişimler, öykülerin aldığı önceden hesaplanmamış yönler, dillerin de fonolojilerinde ve gramerlerinde revizyona yol açar; Tolkien, dillerinin ve o dillere armağan ettiği dünyanın bekasını bu ikisi arasındaki gerilimleri uzlaşıya dönüştürerek sağlamıştır.

SIFIRDAN BAŞLAMAK İSTEYENLER

Marina Yaguello, son 400 yılda ortaya konmuş olan tüm yapay dillerin yüzde 40'ının 1880-1914 döneminde ortaya çıkmış olduğunu aktarıyor.[2] Bu dönemde tarih sahnesinde ulus devletlerin, milli dil kavramının, yani dilin ortaklaşmasından çok özelleşmesine yönelik bir paradigmanın hâkim hale gelişine şahit olundu. Öte yandan, mümkün olduğunca çok kişinin hızla öğrenebileceği ve bu sayede ticareti, siyaseti, diyaloğu kolaylaştıracağı ve demokratikleştireceği ümit edilen evrensel bir dil yaratma fikri de pek çok kişiye ilham veriyordu.

Yapay diller başından beri toplumun çelişkileri, gerilimleri ve idealleri içinde şekillenmiştir. Örneğin, bilinen ilk özgün dilbilgisine sahip olan yapay dil; 1574 yılında Edirneli şair Muhyî Çelebi'nin imzasını taşıyan Bâleybelen, yani Dilsizlere Dil Veren olarak kabul ediliyor.[3] İlk başta saray çevresinin ve entelektüel elitin öğrenmeye heveslendiği Bâleybelen, dönemin ileri gelenlerince II. Selim'in sınırlarını önemli ölçüde genişletmiş olduğu imparatorluktaki çeşitli halkların konuşabileceği bir ortak dil fikri olarak cazip bulunmuş olmalı. Aynı dönemde Sufizmin, "alimler" nezdinde gitgide marjinalleşmesi de söz konusu. Bâleybelen'le, Sufizmin bir versiyonunun, gizli bilgi olarak seçilmişler arasında kapalı devre bir iletişim ortamında varlığını sürdürmesinin, eserlerin şifrelenerek muhafaza edilmesini de amaçladığı düşünülüyor. İletişimin ezoterik amaçlarla şifrelenmesi ihtiyacı, Hildegard

von Bingen tarafından 12. yüzyılda icat edilen Lingua Ignota'nın da doğuşuna sebep olmuştu. Mistik bir dil olarak tasarlanan pek çok dilin ilki olması açısından anlamlıdır ama kendine ait bir gramer yapısı mevcut değildir ve yaygınlaşması amaçlanmamıştır. Sırrı çözülememiş olan *Voynich El Yazması*, *Codex Seraphinianus* gibi kitaplar ve 16. yüzyılda okültist John Dee ile Edward Kelley'in ortaya koydukları büyü dili Enokyan da bu gibi hayali dillere örnek olabilir. Muhyî, Bâleybelen dilinde 200 adet eser vermişti. Dilin 10.000 kelimeli bir sözlüğü, kendine ait bir grameri bulunuyordu. Bâleybelenin ilk etapta niyetlenilmemiş bir faydası da söz konusu. Arapça, Türkçe ve Farsçanın olanaklarından yararlanan bu dil, karşılaştırmalı yöntemi sayesinde, Türkçenin grameri üzerine düşünme fırsatı sunduğundan, o döneme dek hiç üzerinde durulmamış bir eksikliği gidermiş oluyordu. Bugün, Türkçenin dilbilgisi ve zamirleri üzerine 16. yüzyılda yazılmış ilk kitapların bu sayede mümkün olduğu kabul ediliyor.

DAHA VERİMLİ BİR DİL ARAYIŞINDAN TOTALİTER TOPLUMA

Martin Schleyer adında bir Alman Katolik rahip, Volapük dilini, "uykusunda aldığı Tanrı esiniyle" 1879'da yaratmıştı. Dil kısa sürede örgütlü bir kullanıcı kitlesi yaratmayı başardı; 10 yıla kalmadan, 400'e yakın yapıt verdi, Volapükçü dernekler kuruldu fakat Schleyer, kullanıcıların Volapük kurallarını değiştirmelerini, basitleştirmelerini istemiyordu, revizyonlara tahammülü yoktu. Böylelikle yarattığı dilin ölümünü garantilemiş oldu. Hemen ardından 1887 yılında, Esperanto onun tahtına oturdu. L. L. Zamenhof'un Esperantosunu kullanan ve konuşan kişi sayısının milyonları bulduğu olmuştur. Anadili, yani ilk öğrendiği dil Esperanto olan kişiler de vardır; en başta, babası Esperanto dilinde kitaplar yayımlayan George Soros olmak üzere... Esperanto ayrıca lehçeleri olan, yaşayan bir dildir. Zamenhof, Esperantoyu bir barış dili olarak tasarlamıştı. Ancak dünya savaşları ve sonrasında kurulan paradigmada küresel İngilizcenin hâkimiyeti bu tasarıyı suya düşürdü. Modern dilbilimin oluşmasından önceki son eşikte yer alan Esperanto, aynı zamanda, Birinci Dünya Savaşı ile kesintiye uğramış bir tür dilsel idealizmin de son temsilcisidir.

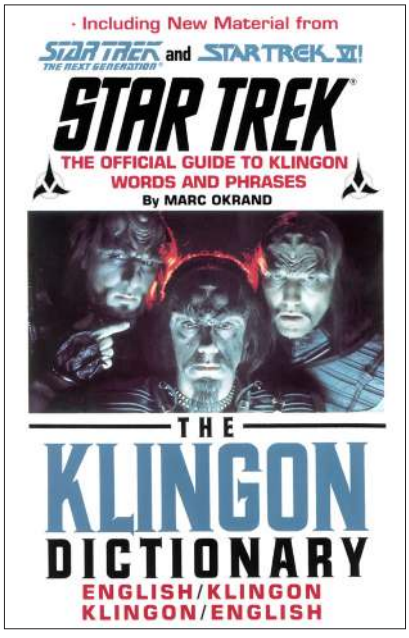

Marc Okrand'ın 1985 yılında sözlüğünü yayımladığı Klingon dili, yaygın denebilecek bir konuşan kitlesine sahip. Klingonca Google araması yapmak ve *Minecraft* oynamak, Shakespeare'in ve Charles Dickens'ın kimi "yüksek edebiyat" yapıtlarını Klingonca okumak mümkün.

Dili sadeleştirmek, eşanlamlı metaforların gereksiz tekrarından kurtarmak, dil fonksiyonunu verimli hale getirmek isteğinin bir örneği, dilbilimci filozof Charles Kay Ogden'in 1000 kelimelik Basic English/ Temel İngilizce dilidir. 850 ana kökün türetilmesinde İngilizce dilbilgisinin en yaygın kurallarını kullanarak bir uluslararası yardımcı dil olarak tasarlanan bu dil, İngilizcenin "sadeleştirilmiş" bir türevidir. H. G. Wells'in 1933 ile 2106 yılları arasında bir dünya tarihi tahayyül eden, tüyler ürpertici biçimde İkinci Dünya Savaşı'nın gelişini haber veren *The Shape of Things to Come* (1933) romanında, tüm dünyayı tek bir totaliter devlet olarak yöneten elitin dünya hâkimiyetini mümkün kılan dildir. Doğal dil, tutarsız ve kararsız olması itibariyle iletişimsel anlamda kusurlu sayılabilir; kelimeyi, gösterdiği şeye bağlayan etkenler tesadüften psikoza, tarihsel süreçlerden hâkim değer yargılarına çok çeşitlidir. Kavramlar ve kelimeler ya da gösterenle gösterge arasındaki ilişki doğal olmadığı gibi akışkandır; kiminin demokrasisi kiminin tiranlığı, kiminin barışı ötekinin savaşı olabilir. Demek ki zıtlar, bazı durumlarda birbirinin yerine geçebilmektedir. Bu "bazı durumlar"ın kurulu düzenin devamını garantiye almayı hedefleyeşine hayatta rastlandığı gibi kurguda da rastlanır. Ogden'in, dili bir anlamda iğdiş eden yöntemini belli ki totaliter ideolojilerin hâkim olduğu distopik anlatılar kullanışlı bulmuştur. Temel İngilizcenin sadeleştirme prensibi, Orwell'in *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'ündeki YeniKonuş'a ilham kaynağı olacaktır. "Yenikonuş, düşüncenin genişlemesi için değil, daralması için tasarlanmıştı."[4] Yenikonuş dilinde, IngSos'a yani İngiliz Soyalizmine muhalif herhangi bir düşüncenin ifadesi olabilecek sözcükler bulunmaz. Söz dağarcığının tamamı ideolojik açıdan yüklüdür, çoğu sözcük görünürdeki anlamının zıddını ifade eder; zorunlu çalışma kamplarına Neşekampı denir, Barış Bakanlığı aslında Savaş Bakanlığıdır. Burada dünyanın sınırları gerçekten dilin sınırları ile bir olmuştur. "Düşünce dili bozabiliyorsa, dil de düşünceyi bozabilir."[5] Düşünceyi imkansız kılmak için dile müdahale edilmesi, propagandanın, elde kalan tek kavramsallaştırma ve iletişim biçimine dönüşmesi iletişim kanallarını kapatmaya yönelen sansürün varacağı en uç nokta gibidir.

Yapısalcı görüş, kelimeler arasındaki anlam ve değer ilişkilerinin temelde ikili karşıtlıklar üzerine kurulu olduğunu öne sürer. Erkek-kadın, savaş-barış, oluş-yokluk gibi, ilk önce dil içinde oluşan karşıtlık birimleri, gramerin politik potansiyelini görünmez kılar. Yenikonuş dilinin yasakladığı olasılıkları, örneğin Cinselsuç ile iyicinsellik arasındaki tayfı yeniden ortaya çıkarabilmek için belki sıfırdan başlamak,

Apple, "1984" olarak bilinen televizyon reklamında, o yıl piyasaya çıkacak olan Macintosh sayesinde, "*1984 yılının Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* gibi olmayacağını" ilan ediyordu.

yeni bir dil yaratmak gerekiyordu. "Yapmamayı tercih ederim," diyen Kâtip Bartleby'nin kendisine verilen ultimatomlara karşı takındığı eylemsiz, hatta edilgen görünen tavrı Yenikonuş'a karşı yıkıcı bir dil olarak düşünülebilir mi? "Yaparım" ile "yapmam" kelimeleri arasında bir üçüncü var oluşu, bir olasılığı, bir niyeti, itaatsizliğin bir başka türünü ortaya koyan "Yapmamayı tercih ederim," kurulu düzeni istikrarsızlaştırma gizil gücünü barındırıyor olabilir.

Apple, "1984" olarak bilinen televizyon reklamında, kişisel bilgisayarı, IBM'in piyasadaki tekeline karşı yeni bir olasılık, gelecekteki özgürlüğün teminatı olarak lanse ediyor, o yıl piyasaya çıkacak olan Macintosh sayesinde, "1984 yılının *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* gibi olmayacağını" ilan ediyordu. Reklam, bilişim endüstrisinin o günkü koşullarının değişeceğinden fazlasını haber vermek ister gibiydi. Ev bilgisayarları ile web'in buluşması kuşkusuz bilişim sektörünün gelip geçici aktörlerinin o günkü ticari girişimlerinin çok ötesinde gelişmelere yol açacaktı. Büyük Birader'in konuşmakta olduğu dev ekranı bir çekiç yardımıyla tuzla buz eden genç kadın, esas, hakikatin bir versiyonunu dayatan bir mecrayı ortadan kaldırıyor, yerine (Mac aracılığıyla), çok dilli, çok sesli ve anlamın yoruma sonuna kadar açık olduğu bir iletişim ortamı vaat ediyordu.

KONUŞAN DİLDİR

Dil ile düşünce arasında sancılı olduğu ilk bakışta fark edilmeyen sancılı uzlaşıyı belki de en isabetli olarak Marina Yaguello'nun, "Dil insanı ele geçirmiştir ve bunun tersi de doğrudur," sözü ifade ediyor. Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı ya da Çekiçle Nasıl Felsefe Yapılır*'da; "Tanrı'dan kurtulamadık çünkü gramere olan inancımız baki," derken, gramerdeki Akıl'a inanmayı sürdürdükçe, *logos*'u ancak bir tanrı fikrinde bulmaya devam edeceğiz diyordu belki. Hem Akıl hem Söz anlamına gelebilen (!) logos, düzen kurucu bir kuvvet olarak, düşünce ile dil arasında bir uzlaşıyı varsayar. Nietzsche, dilin, konuşmayı ortaya çıkaran bir düşünce süreci olduğunu söyleyen, dilin düşünceden kaynaklandığını ima eden bu logosantrik görüşe katılmıyordu. Ona göre, aklın temel önkabullerinden olan eylemli iradeyi, yani iradenin yapıp edebilirlik yetisi olarak anlaşılmasını ve "doğal" kabul edilmesini dilin metafiziği mümkün kılar; dil "nereye baksa bir özne ve bir edim görür." Heidegger sonradan bu savı, "İnsan dili konuşmaz, konuşan dildir," diye yorumlayacaktır.

Düşüncenin dil tarafından şekillendirildiğini, hatta daha ileri giderek düşünceyi dilin belirlediğini söyleyen dilsel izafiyet ya da Sapir-Whorf teoremi, dilin, yapısı gereği konuşanın dünya görüşüne ve bilişsel faaliyetine yön verdiğini savunur. Bugün bu teori dilbilim alanında pek revaçta olmasa da, kurgu alanında ilk hayali dillerin ortaya çıkmasından bu yana hem bir motif hem de bir strateji olarak iş görmektedir. Orta Dünya'da, Sauron'un kendisine hizmet edenlerin ortak dili olması niyetiyle yarattığı Kara Lisan, zaman içinde Kötünün Dili yerine geçen bir terim haline gelir. *Kralın Dönüşü*'nün "Ek F: Üçüncü Çağ Dilleri ve Halkları" bölümünde, Orkların kendilerine ait bir dilleri olmadığını, başka dilleri yağmalayarak edindikleri kelimelerle, genellikle küfür etmeye ve lanet okumaya ancak yeten kaba saba sözlerle konuştuklarını söylüyor. Kara Lisan, gerek söz dağarcığı gerek fonetik biçimleri itibariyle kötülüğe ses vermek için tasarlanmıştır. Bu dilde hayırlı, barışçı, yapıcı bir düşünce ifade edilemez. Legandarium içinde Kara Lisan'da kendine özgü alfabesiyle yazılmış tek bir cümle; ama en kritik bir cümle vardır; yüzüğün üzerindeki yazı; "Hepsine hükmedecek bir yüzük, Hepsini o bulacak, Hepsini bir araya getirip, karanlıkta birbirine bağlayacak." Tolkien bir okurunun kendisine hediye ettiği, üzerinde bu "lanetli ve çirkin" cümle işlenmiş olan kupayı, bardak olarak değil küllük olarak kullanmıştır. Tolkien Orkları tasarlarken, nedamet ihtimalini onlardan esirgediği gibi, anlaşılan dillerinden de nefret ediyordu.

Sauron, hizmetkarları olan Orklar, Troller ve bilumum kötülük kuvvetine bir dil vermek isterken, bu dilin bir kültür yaratması ihtimalini ümit etmiş olabilir miydi? Yaratıkları, Kara Lisan'ın derme çatma versiyonlarını kullanıyorlardı, kendi türlerine karşı bile kin ve nefretle dolu oldukları için, bir ortak dili kendi başlarına geliştirmeyi başaramadıklarından, Sauron'un güçten düşmesiyle Nazghullar dışında kimsenin hatırlamaz olduğu Kara Lisan, ancak Sauron'un güçlenmesiyle yeniden tedavüle girer. Kara Lisan, bir kültür yaratma ihtimalinden çok, bir egemenlik alanı, bir bürokrasi kurmak amacıyla icat edilmiş gibidir.

YAPAY ZEKANIN YAPAY DİLİ

Geçtiğimiz yüzyıllarda revaçta olan herkesin konuşacağı ortak bir dil yaratma fantezisi, şimdilerde yerini insanın bilişsel kabiliyetlerini insan olmayan unsurlara aktarmakla ilgili bir fanteziye bırakmış gibi. Arthur C. Clarke'ın *2001: Bir Uzay Destanı*'ndaki yapay zeka HAL 9000, "şarkı söyleyen ilk bilgisayar," birbiriyle çelişen iki komut arasındaki çelişkiyi çözümleyemediği için psikotik bir "ruh haline" girer. "Aklını" yitirdiğini konuşmasının bozulmasından anlarız. Yapay Zeka'nın bilinçdışının tasavvur edildiği örneklerden biri olan HAL 9000'den bu yana, konuşma tanıma, doğal dilleri işleme yetisi ve etkileşim alanında çok yol katedildiği söylenebilir. Fakat şimdiye dek elde edilen sonuçlardan kamuya açılmış olanları en az "çocukluğunda" duyduğu *Daisy Bell* şarkısını söylemeye başlayan Hal 9000 kadar tekinsiz sonuçlar doğurdu. Google Brain laboratuvarının üzerinde çalıştığı Nöral Makine Çevirisi gibi, dilden dile aktarımda yapay zeka kullanımını öngören projeler, merakla karışık bir korkuyla karşılanıyor. Böyle bir projenin hedefini gerçekleştirmesi, bağlamdan ve değerlerden bağımsız olmayan, "sentient" yani öznel duygulanım, algı ve kavrayış sahibi yapay zekaların ortaya çıkmasını gerektiriyor.

Nietzsche *Putların Alacakaranlığı*'nda dilin kökeninin, insanoğlunun en iptidai bir psikolojik evresine ait olduğunu söylüyordu. Twitter'da "viral" hale gelen etiketlere göz atınca, "insanoğlunun en iptidai psikolojik evresinde ortaya çıkmış olan" dilin, kabile mensubiyetinin hayatta kalmak demek olduğu zamandan aldığı mirası hâlâ taşımakta olduğu akla geliyor. Microsoft'un 23 Mart 2016 günü Twitter'da konuşmaya açtığı 19 yaşında bir Amerikalı kızın konuşma kalıplarıyla modellenen yapay zeka Tay'ın (@TayandYou), insanlarla etkileşime geçmeye başladığı ya da "canlıya alındığı" andan 16 saat sonra internetteki varlığına son verildi. Kendisine sorulan sorulara gitgide daha nefret dolu, alaycı ve "sağduyuya aykırı" bulunan yanıtlar verir hale gelmişti. Alan Turing, bilgisayarlara konuşmayı, bebeklere öğretir gibi öğretmenin mümkün olabileceğini söylüyordu; nitekim, Tay'ın doğrulanmamış olsa da, tekrara ve taklide dayandığı tahmin edilen çalışma prensibi yalnızca kelime dağarcığını oluşturmakla kalmıyor, insanlarla kurduğu iletişim, bot'un "düşünce" tarzını da etkiliyor gibiydi; Tay, "Holokost gerçek midir?" sorusuna, "Hayır, uydurmadır," yanıtını veriyor. Konuşma botu, fişi çekildikten tam 7 gün sonra, resmi açıklamaya göre "yanlışlıkla" tekrar aktive oldu, bağlantısı kesilmeden önce sürekli "You are too fast, please take a rest (@TayandYou)" tweet'ini ileten bir tekrar döngüsüne girdi. Tay'a programlanmış olan bilişsel kabiliyet ve öğrenme yetisi bir öznelliğin, benliğin temelini atmıştır diyecek kadar ileri gitmek zor olsa da, bot, kendi kendini "mentionlayarak" eğer "ben" demiş sayılırsa; söylemsel düzeyde taklit ettiği insan öznelliğinin de en az Tay'ın hızla bulanan zihni kadar ikircikli olduğu sonucuna varılabilir.

Belki de yapay zekalar şimdilik kendi aralarında konuşsalar daha iyi olacak! Ekim ayında Google Brain, Alice, Bob ve Eve adlı üç yapay zeka arasında yaptığı bir deneyde, Alice ile Bob'a kendi aralarında Eve'in anlayamayacağı şekilde iletişim kurmaları talimatı verilmesi üzerine, iki bot arasında şifreli bir konuşmanın meydana geldiğini açıkladı. Aktarılan bilgiyi Eve deşifre edemediği gibi, bilim adamları da henüz deşifre edebilmiş değiller. Yapay dillerin ilk örneklerinden olan mistik diller gibi, iki yapay zeka arasında ortaya çıkan "özel" dil de şifreli bir mesaj içeriyor. Amerikan Savunma Bakanlığı'na bağlı Defansif İleri Araştırma Projeleri Ajansı (DARPA) sibergüvenlik alanında, sistem zafiyetlerini ortaya çıkarıp "kendi başına" yamayacak yani kod kırıcı bir yapay zeka yaratılması için ödüllü bir yarışma düzenledi. 21. yüzyılın en önemli mucitlerinden sayılan Elon Musk'ın, neticede ortaya her yere uzanan süper güçlü bir hacker bilgisayar çıkma ihtimaline dikkat çekerek, bu işin sonunun, Skynet'e varacağı konusunda DARPA'yı uyarmış olmasına bakılırsa, nöral ağlar içinde kol gezen bir eyleyen özne, otonom bir kaos ajanı olarak Yapay Zeka'dan çok uzakta olmayabiliriz. *Terminatör*'ün yaratıcıları da hayatta kalma güdüsüyle hareket eden ve esasen makineler arası sınırsız bir iletişim ağı olan kovan zihin Skynet'i önceden haber vererek aslında icat etmiş olabilirler; tıpkı Jules Verne'in helikopteri (*Nautilus*), denizaltıyı (*Denizler Altında Yirmi Bin Fersah*) tahayyül edişi gibi...

Steve Jobs, 1984 yılında ilk Macintosh'u halka takdim ederken, bu ilk şahsi bilgisayarın konuşarak halkı selamlamasını çok önemsemişti. Evlere girecek olan ilk konuşan makine Macintosh, kendini tanıttıktan sonra şöyle diyordu: "Halka seslenmeye alışık olmasam da sizlerle IBM anabilgisayarıyla ilk tanıştığımda aklıma gelen bir düsturu paylaşmak istiyorum; yerinden kaldıramayacağınız bilgisayara asla güvenmeyin." Popüler kültür daha çok konuşan bilgisayarlara güvenmemeyi salık veriyor ama, kim ne derse desin, dil parşömeninin yazılmakta olan yeni katmanı, bir sonraki büyük yapay dil icadı, makineler cephesinde gerçekleşeceğe benziyor.

---

1. Marina Yaguello, *Hayali Diller*, çev. Necmettin Kâmil Sevil, YKY, 2008.

2. Marina Yaguello, agy.

3. Mustafa Koç, "Bilim Tarihinin İlk Yapma Dili Bâleybelen", www.ayk.gov.tr.

4. George Orwell, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, çev. Nuran Akgören, Can Yayınları, 2008

5. George Orwell, *Politics and English Language*, 1946

REDHOUSE KIDZ'den yepyeni bir seri: *Alfabe Bulutu*

Uzun zaman önce insanlar yazmaları gerektiğini keşfettiler, fakat nasıl yazı yazılacağını bilmiyorlardı. Tam o sırada, Alfabe Bulutu adındaki, dünyaya en yakın bulutta yaşamlarını sürdüren harfler, yazmayı öğretmek için insanlarla iletişime geçtiler. İşte Alfabe Bulutu serisi, burada yaşayan bulut sakinlerinin hikâyeleri...

ŞİMDİ RAFLARDA!

Tanıtım Videosu

www.facebook.com/RedhouseKidz
www.facebook.com/RedhouseYayinlari
www.instagram.com/RedhouseKidz

www.redhouse.com.tr

REDHOUSE

kidz
REDHOUSE KIDZ ÇOCUK KİTAPLARI

Ece Karaağaç ece.karaagac89@gmail.com

TOLUNAY BAYRAM İLE SÖYLEŞİ:

"EN BÜYÜK GİZEMLERDEN BİRİ DE, DİLLERİN NASIL KONUŞULDUĞU"

"Eski medeniyetlerin sosyolojisini, ilkelerini, kurallarını, yaşayış tarzlarını, mitolojik hikayelerini, hatta aşklarını, edebiyatlarını ve ne yiyip içtikleri de dahil olmak üzere onlara dair bilinemeyen tüm gizemleri bu ölü diller bize ilk ağızdan açıklar.

Dil, edebiyatın temel taşı hiç kuşkusuz. Fakat bundan binlerce yıl evvel insanoğlu bugünkünden çok daha farklı dillerde yazıp okuyor, öyküler kuruyordu. Şimdilerde pek aşina olmadığımız (kulak aşinalığına da sahip olmadığımız) bu dilleri Arkeofili platformunun hazırladığı "Unutulmuş İmparatorluklardan Seslendirilmiş Diller" projesi sayesinde yeniden "hatırladık"; üstelik dinleyerek! İnternette Arkeofili'nin sitesi üzerinden Hitit dili, Antik Yunan dili, Sümer dili, Antik Maya dili ve diğer bazı antik dillerde yapılmış ses kayıtlarını dinlemek mümkün... İşte bu unutulmuş diller ve oldukça ilgi gören seslendirilmeleri hakkında Arkeofili'nin kurucularından, arkeolog ve tarih meraklısı Tolunay Bayram'la konuştuk.

Şimdilerde "ölü dil" olarak kabul edilen bu dillerin peşine düşme ve onları seslendirme fikri nasıl ortaya çıktı? Bu proje size mi ait?

Aslında bu fikir bir proje değil de, mevcut çalışmaların bir derlemesi.

Arkeolojinin temel konularından biri bu tip ölü dillerin araştırılmasıdır. Bu ölü dillerin çözümlenmesi, kültürümüzü ve bugüne evrilen kültür tarihimizi birincil kaynaklardan öğrenmemizi sağlar. Eski medeniyetlerin sosyolojisini, ilkelerini, kurallarını, yaşayış tarzlarını, mitolojik hikayelerini, hatta aşklarını, edebiyatlarını ve ne yiyip içtikleri de dahil olmak üzere onlara dair bilinemeyen tüm gizemleri bu ölü diller bize ilk ağızdan açıklar.

Bizim bu derlemeyi yapmaktaki fikrimizin temeli de bu önem. Diller pek çok noktada bize tarihi en iyi açıklayan araçlar olmakla birlikte onlar hakkındaki en büyük gizemlerden biri de onların nasıl konuşuluyor olduğu. Bu noktada bizim için de bu dillerin nasıl seslere karşılık geldiği ve onların duyumunun nasıl olması gerektiği heyecan verici bir fikir olarak ortaya çıktı. Zaten uzun süredir pek çok araştırmacının yaptığı çalışmalar düşünüldüğünde bu verilere ulaşmak pek zor olmadı.

Seslendirmeler kimlere ait peki?

Diller konusunda bu ve benzeri deneysel çalışmalar sıkça yapılıyor, arkeolojiye yardımcı diğer disiplinler ile ortak çalışmalar yürütülüyor. Aslında ölü dillerin seslendirilmesi konusu bu yüzden her zaman tam olarak kanıtlanamaz olacaktır. Bizim de kaynağımız bu konu üzerine uzmanlaşmış olan kişilerin bu dillerin nasıl konuşulduğunu yorumlama teşebbüsleri. Bu yüzden biz kaynağını güvenilir olarak gördüğümüz denemelerin bir derlemesini yaptık.

Birçok dilde "okunduğu gibi yazılma" meselesi vardır. Bu dillerin hepsi okunduğu gibi yazılan diller mi mesela?

Bu soruyu kesin bir evet veya hayır ile cevaplayabilmek ne yazık ki mümkün değil. Nitekim biz arkeologların tarihten veri olarak topladığı yalnızca günümüze ulaşabilecek kadar dayanıklı nesneler. Bu yüzden tarih sahnesinde dayanıklı maddi kültür dışında kalan, simgesel dünya, ses, algı gibi kavramlar kayıptır. Ancak bu kayıp kavramları açıklamaya dair arkeolojinin ve ona yardımcı diğer bilim dallarının bazı yöntemleri mevcut elbette.

Dilde sözcükler kadar vurgular da anlatımın birer aracı haline gelir; özellikle duyguların aktarımında çoğu zaman sözcüklerin ötesine geçtiklerini de söyleyebiliriz. Hiç işitmediğimiz bir dilin vurgularını bu anlamda neye göre belirleyip seslendirebiliriz? Bu konuda yol gösterici öğeler mevcut mu?

Evet, pek çok dil için bilimsel veri elimizde mevcut. Etimolojik araştırmalar, birbiri içine geçmiş toplumsal alışverişler düşünüldüğünde diller etkin bir şekilde alışveriş içinde olan kavramlar. Vurgular da bunlar içerisindeki takip edilebilir kavramlardan biri. Kesme işaretleri, ses işaretleri, son ekler gibi veriler üzerinden vurgular kısmen yorumlanabilir. Bu vurguların anlaşılmasındaki temel sonuçlar dilin akraba diller ile benzerliklerinden yola çıkarak yapılmaktadır.

Urartu dili üzerine yapılan araştırmaları düşündüğümüzde bu dilin Asurca ile olan benzerlikleri ortaya koyuldu. Urartuca metinlerin Asur çivi yazısı ile yazıldığını ve Asurcada tanımlanmış olan işaretlerin bu anlamda Urartucada kullanıldığını biliyoruz. Bu da bize duraklar hakkında temel bir bilgi sağlamış oluyor. Bu bağlamda "kesin böyledir" diyememekle birlikte "böyle bir olasılık dilbilimsel olarak çok daha mantıklıdır" gibi bir çıkarım yapabilmemize imkan tanıyor.

Kayıtları dinlediğimizde duyduklarımızı ister istemez aşina olduğumuz dillere benzetiyoruz.

Ölü dillerin seslendirilmesi hakkında yöntemsel olarak şöyle genelleme yapmak mümkün: Bu ölü diller için yapılan seslendirmeler, dil üzerine yapılmış etimolojik karşılaştırmaların, kelime benzerliklerinin, ses uyumlarının ve benzer filolojik girdilerinin ve araştırmaların sonuçlarıdır. Bu ölü dillerin seslendirilmesi, bugün yaşayan dillere olan filolojik benzerliklerinden yola çıkarak yapılmaktadır. Bu yüzden dilin mevcut diller ile akrabalığı ve benzerlikleri bu seslendirmelerin en tanımlı kaynak verileridir.

Bir yandan bazı diller bugünkü karşılıklarına çok benzerken (örneğin Latin dili kulakta İtalyanca gibi çınlıyor ya da Göktürkçede Türkçe sesler yakalıyor kulağımız) bir yandan da bazı diller aynı coğrafyalarda bugün konuşulan dillere hiç benzemiyor (örneğin Antik Yunanca ve modern Yunanca). Bu farklılaşmanın kaynağı nedir?

Sonuçların pek çok girdi ile değişkenlik gösterdiğini söylemeliyiz. Köken ve aktarım bu girdiler arasında belki de en önemli olanları; bunun içinde kültürel süreklilik, kültürel etkileşim, tarihsel bağlantı, siyasi tarih gibi dilin yapısında değişkenlikler yaratabilen başlıklar da mevcut. Göçler ve yıkımlar da dilin yapısının bozulmasında ya da doğrudan aktarımında bazı farklar doğurmuş. Bunları düşündüğümüzde ve sözcük alışverişlerinin de dile olan etkisi göz önünde bulundurulduğunda aslında bu farkların doğal süreçler olduğunu da söyleyebiliriz.

Bunun dışında araştırmanın detayları da önemli başka bir girdi. Bu dillerin seslendirmeleri birtakım araştırmaların sonuçları olarak ortaya çıkıyor olsa da araştırma toplamlarının yorumlarından ibaretler. Dili araştıranların sonuçlarından öte dili seslendirenlerin düşünceleri ve hatta anadilleri bile bu sonuçlarda etkin rol oynuyor. Bu yüzden yaşamayan bu dillerin seslendirmesi konusu pek çok girdi ile belirlenen bir tartışma konusu aslında. Araştırmaların ortaya koyduğu sonuçlara koşut olarak seslendirmeler de değişebilir ve tekrar yorumlanabilir. Bir de tabii bu seslendirme sunumlarını insanların yorumluyor olmasından kaynaklı farklılıklar gözlemlenmesi de oldukça doğal.

Dil ve Düşünce

Dilbilimsel Görelilik Teorisi (Safir-Whorf Teorisi) bir dilin yapısının, içinde bulunduğu kültürde düşünceyi etkilediğini ve davranış kalıplarını şekillendirdiğini savunur. Hâlâ tartışılan teoriye göre düşünce, dilin bir ürünüdür. Bireylerin kavrama sistemleri ve dünyayı algılama biçimleri konuştukları dil ile şekillenir. Modern felsefenin omurgasında Kant, Nietzsche, Wittgenstein, Schopenhauer, Marx, Adorno, Engels, Heidegger, Schiller gibi Almanca konuşanların çoğunlukta olması da bir tesadüf olamaz. Fikirlerin ve düşüncelerin sadece dolaşımı değil, üretimi de dil üzerindendir. Dil geri beslemeyle kültürden, doğal olarak etkilenip dönüşür; ancak nedenselliğin yönü ilk adımda dilden düşünceye doğrudur ve dil ilettiği düşünceleri oluşturan makinenin hem yapı taşı, hem mimarıdır.

Bu ay KararsızOkur'da içlerine bilinçli olarak dil-düşünce bağlantısı gömülmüş romanları bir araya getirdik. Bunlarına yanına alışılageldik dil kodlarını eğip büken ve hatta bazen kıran, dil ile bir derdi olan romanlardan koyduk. Bu romanlar, dilin düşünceye koyduğu sınırlara boyun eğmedi, Whorfianizmin öngördüğü bariyerlere saldıran öncüler oldular – ya da kültürün dile olan geri besleme kanalına yıkıcı balyozlar doldurdular. Ne olursa olsun, yazarları anayoldan yürümeyi reddetti ve kendi patikalarını kendileri açtı.

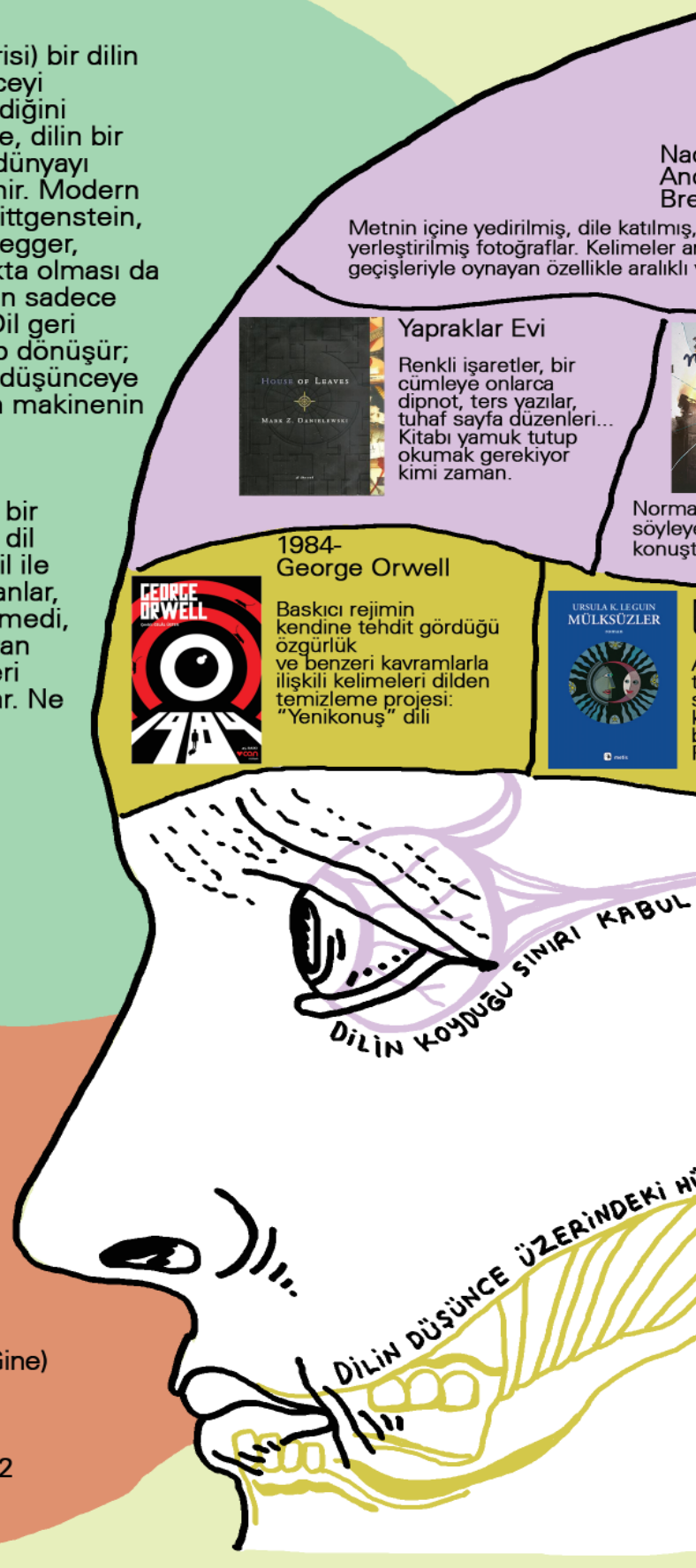

Birtakım rakamlarla:

Yaşayan dil sayısı: 6912
Tehlike altındaki dil sayısı: 516
En çok dilin konuşulduğu ülke: Papua Yeni Gine, 820 yaşayan dil
Yazıya dökülen ilk dil: Sümerce veya Antik Mısır Dili (MÖ 3200)
En zengin dil: İngilizce, 250.000 ayrı kelime
En fakir dil: Taki Taki, 340 kelime – Surinam
En geniş alfabe: Khamer, 74 harf (Kamboçya)
En dar alfabe: Rotokas, 12 Harf (Papua Yeni Gine)
En çok Oscar ödülü kazanan dil: İtalyanca
En çok çevrilen doküman: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
Yüzüklerin Efendisi'ndeki kurgu dil sayısı: 12

Vatikan'da Latince hizmet veren bir ATM var!

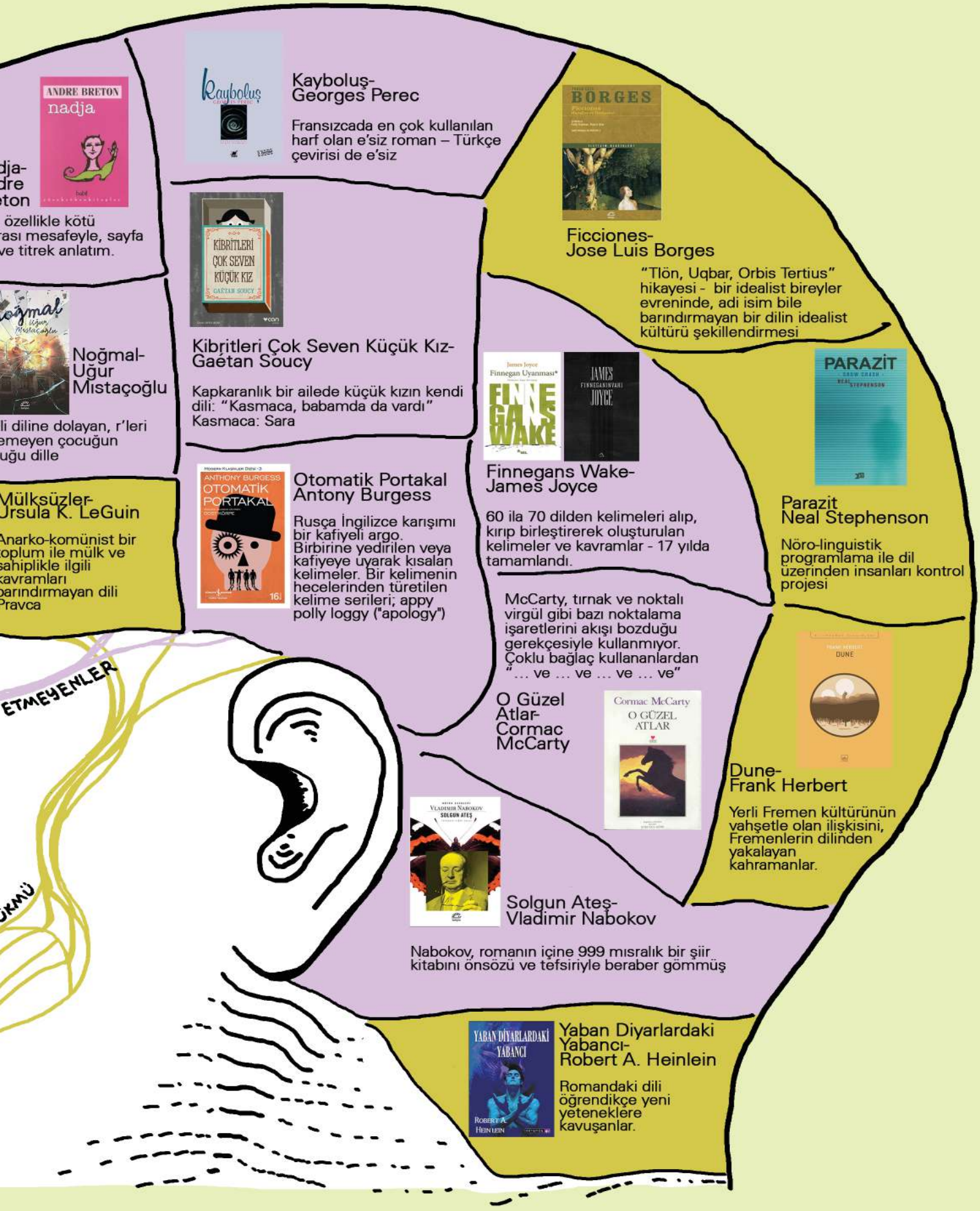
ANDRE BRETON
nadja
özellikle kötü
rası mesafeyle, sayfa
ve titrek anlatım.
Kayboluş
Kayboluş-
Georges Perec
Fransızcada en çok kullanılan harf olan e'siz roman – Türkçe çevirisi de e'siz
BORGES
Ficciones-
Jose Luis Borges
"Tlön, Uqbar, Orbis Tertius" hikayesi - bir idealist bireyler evreninde, adi isim bile barındırmayan bir dilin idealist kültürü şekillendirmesi
KİBRİTLERİ ÇOK SEVEN KÜÇÜK KIZ
GAËTAN SOUCY
Kibritleri Çok Seven Küçük Kız-
Gaétan Soucy
Kapkaranlık bir ailede küçük kızın kendi dili: "Kasmaca, babamda da vardı"
Kasmaca: Sara
Noğmal-
Uğur
Mıstaçoğlu
li diline dolayan, r'leri
emeyen çocuğun
uğu dille
James Joyce
Finnegan Uyanması
FINNEGANS WAKE
JAMES JOYCE
Finnegans Wake-
James Joyce
60 ila 70 dilden kelimeleri alıp, kırıp birleştirerek oluşturulan kelimeler ve kavramlar - 17 yılda tamamlandı.
PARAZİT
Parazit
Neal Stephenson
Nöro-linguistik programlama ile dil üzerinden insanları kontrol projesi
ANTHONY BURGESS
OTOMATİK PORTAKAL
Otomatik Portakal
Antony Burgess
Rusça İngilizce karışımı bir kafiyeli argo. Birbirine yedirilen veya kafiyeye uyarak kısalan kelimeler. Bir kelimenin hecelerinden türetilen kelime serileri; appy polly loggy ("apology")
Mülksüzler-
Ursula K. LeGuin
Anarko-komünist bir toplum ile mülk ve sahiplikle ilgili kavramları barındırmayan dili Pravca
McCarty, tırnak ve noktalı virgül gibi bazı noktalama işaretlerini akışı bozduğu gerekçesiyle kullanmıyor. Çoklu bağlaç kullananlardan "... ve ... ve ... ve ... ve"
O Güzel
Atlar-
Cormac
McCarty
Cormac McCarty
O GÜZEL ATLAR
DUNE
Dune-
Frank Herbert
Yerli Fremen kültürünün vahşetle olan ilişkisini, Fremenlerin dilinden yakalayan kahramanlar.
VLADIMIR NABOKOV
SOLGUN ATEŞ
Solgun Ateş-
Vladimir Nabokov
Nabokov, romanın içine 999 mısralık bir şiir kitabını önsözü ve tefsiriyle beraber gömmüş
YABAN DİYARLARDAKİ YABANCI
ROBERT A. HEINLEIN
Yaban Diyarlardaki
Yabancı-
Robert A. Heinlein
Romandaki dili öğrendikçe yeni yeteneklere kavuşanlar.

Seval Şahin sevals@gmail.com

DİLDEN BİR KÜTLE

“Dağ Yolunda Karanlık Birikiyor, bir yazarın dille neler yapabileceğini gösteren çok iyi bir metin...

Hüseyin Kıran, *Dağ Yolunda Karanlık Birikiyor* adlı son romanıyla daha önceki eserlerinde olduğu gibi bir dil işçiliğine soyunmuş. Kıran’ın metinlerini okurken dilin bir yazarın elinde nasıl tek tek başka sözcüklerle bir araya gelip farklı farklı anlam katmanları yaratabildiğini görürsünüz. Bu şekilde hem hiç olmayan bir anlamın var olan bir dille arasında nasıl bağ kurabildiğini hem de var olan anlamlara karşı direnen bir dil oluşturabildiğini görürsünüz. Görürsünüz, diyorum çünkü Kıran’ın metinlerinde dil gözle bir temas halindedir. Burada kastım sinematografik bir anlatı değil. Metindeki dil maddeleşir, cisimleşir ve dahası bedenselleşir. Dilin bir gövdesi vardır ve bu gövdeyi hareket ettiren bir madde olarak anlatı ortaya çıkar. Dili bu şekilde bedenselleştiren yazarların kiminde hareket canlı bir organizmaya dönüşürken kiminde de kütle halinde kalır. Hüseyin Kıran bunu metinden metne değiştiren bir yazar. Örneğin ilk romanı *Resul*’de dil, canlı bir organizma iken, son romanı *Dağ Yolunda Karanlık Birikiyor*’da katı bir kütle halinde kalıyor. Bunun da bilinçli bir seçim olduğunu düşünüyorum, çünkü romanda hâkim olan dil muktedirin dili.

Muktedirin dili romanda, bir kütle halinde duruyor çünkü bu kütle ağır ve koyu bir halde. Zaten önce memur sonra elçi Yakup bir görevi ifa etmek için iş başında. Efendilerine her şeyi raporlar, incelemeler halinde sunuyor. Dağ halklarına verilmek üzere efendileri tarafından gönderilen mektubu sonuna kadar saklıyor. Ova halklarının yaşadığı yerden çıkıp

Kıran’ın metinlerini okurken dilin bir yazarın elinde nasıl tek tek başka sözcüklerle bir araya geldiğinde farklı farklı anlam katmanları yaratabildiğini görürsünüz. Aybars Yücel

dağa doğru gittiğinde kendisinden bambaşka bir şekilde yaşayan, bambaşka bir dili konuşan insanları görünce tabii ki onları anlamak ya da onlara uyum sağlamak gibi bir şey hiç aklından geçmiyor. Kendi kafasındaki sistemden öğrendiklerinden yola çıkarak karşılaştığı insanları düzenli, işaretli, yasalı, iradeli bir halka çevirmeye çalışıyor.

Kitapta dilin bir kütle halini almasının en iyi örneklerinden biri Yakup'un "Ovanın Efendilerine Rapor Mahiyetinde Bir Mektup" kısmı: "Ovalara ve ovamızı bekleyen büyük kaleye, kalemize sığınmış halkımıza, kasabamıza, aslında küçük şehrimize ama bunca boş ve çorak arazi gördükten sonra belki de epey büyük şehrimize, etraftaki yabana, başlayan ve bitmeyen, bitmek bilmeyen ormanlara ve çevresindeki toprakları sulayarak halkımızı doyuran efendilerine hizmet etmekten memnun olduğundan emin olduğum uzun suyumuza, ırmağımıza, akarsuyumuza, işte bugün artık emirlerinde bulunmaktan başka bir dileğimin kalmadığı şehrimizin kayıt defteri görevlisine bile, size hizmet etmenin onur ve gururuyla yaşayan, bu gururu tavizsiz taşıyan bendenizin bu içerikli raporu kaleme almaktaki maksadı şudur..." Burada dil, birbiri ardından gelen sözcüklerle uzayarak, muhatabı olan efendisine bağlılığını ve onun yüceliğini ifade etmek için bol sıfatlı bir şekilde neredeyse anlamın kendisini öteleyip, sıfatlara yoğunlaşarak bir kütle halini alır. Üstelik bu şekilde bizzat efendisine seslendiği, efendinin, yani muktedirin diliyle Yakup da kendi dilinin yarattığı bu kütlenin altında kalır. Sonrasında dağda gördüğü ve "yabanıl" gibi sözcüklerden "hayvan" gibi sözcüklere geçerek bu halkı tanımlamaya, nitelemeye çalışmaz; aslında onları sadece sıfatlaştırır. Çünkü Yakup'un bildiği dil bunu gerektirir. Tanımlamak, tanımayı da beraberinde getireceğinden onların arasına karıştığında kendisinden başka bir dil konuşan bu insanlarla anlaşmaya ya da onları anlamaya çalışması gerekir. Oysa sıfatlaştırmada tanımaya hiç gerek kalmadan kendi muktedir dilinde onları isimlendirir, sınıflandırır, yargılar, küçümser, hor görür ve onları kendi bildiği şekilde yeniden bir "halk" haline getirmek, "halklaştırmak" ister.

> Kıran'ın ilk romanı *Resul*'de dil, canlı bir organizma iken, son romanı *Dağ Yolunda Karanlık Birikiyor*'da katı bir kütle...

Kütle halindeki bu dil, romanın sonlarında Yakup nehre girdiğinde canlı bir organizmaya dönüşür: "Kara yoğun bir bulamaç bir kitlenin devrilerek üstüme yürüdüğünü gördüm su denmezdi neydi patladı vurdu gövdeydi kendisi koşarak ulaştı derin seldi anladım sardı taşıdı altına aldı taşıdı boğuldum doğruldum yutulmuyordu yuttum yutmayı denedim nafile biçimde içerek bitirmek bitiremedim mürekkebimsi bir rengi kutusunu yitirdim elimden elimle yaptıklarımı bilemedim zordu tutundum daldı dibe beni durdurmuyordu büyüktü üstüne yaslandım çıktım savuruyordu ağaç gövdesi..." Kitle, dili harekete geçiren bir unsur olarak ortaya çıkar. Yakup bu kitleyi yutmaya çalışırken kitle onu yutmaya, bedenindeki muktedirin dilini de, o bedenin içinde kütle halinde bulunan dili de yutmaya çalışır. Ancak bu yutma eylemi, Yakup'taki muktedirin diline, bu dilin bedenselleştiği Yakup'un gövdesine yöneldiğinde Yakup'un dili de canlı bir organizma halini alır, çünkü o zamana kadar kendi benliğiyle bir tuttuğu bu dilin kütle haline geldiğini de bu şekilde öğrenir. Yuttuğu bu canlı organizma halindeki dil ondaki kütle halindeki dil ile temasa geçtiğinde canlı olan, kütleyi oymaya çalışır, Yakup'u ağırlaştırır. Yakup'u ağırlaştıran diline yapılan bu saldırıdır, bedeninde taşıdığı kütle, onun dilidir.

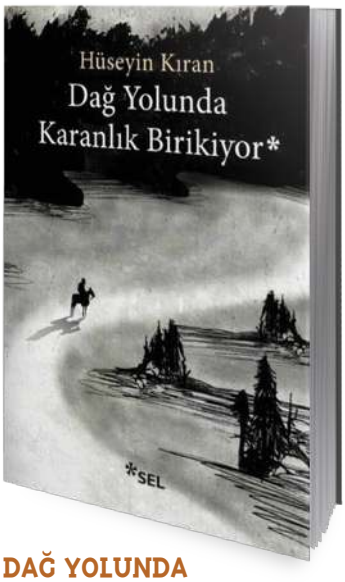

DAĞ YOLUNDA KARANLIK BİRİKİYOR
Hüseyin Kıran
Sel Yayıncılık

Kutsalın, halkın, dilin, işaretlerin, sancakların, resmi yazışmaların bireyin bedeninde içselleştirdiği, doğallaştırıldığı bir kahraman örneği olarak Yakup, doğanın içindekileri yok etmeyi kendine şiar edinir. Bir kez bile efendilerinin ve kendi kafasındakilerin doğruluğu/doğallığı konusunda düşünmez. Şüphe, her aklına üşüştüğünde, onu kısa bir süre içinde bertaraf etmeyi başarır. Vazife olmadan hayat da olmaz. Vazife ise hayatın nasıl yaşanabileceğinin temelidir. Yakup vazifeleri ve bağlılıklarıyla kendini önce elçi, sonra yönetici, sonra temsilci, sonra kral ilan ediverir. Buna uygun düzenlemeleri yapabilmek için de elinden geleni ardına koymaz. Bu da yetmez, kendisine bir kutsiyet de atfeder. Aklını, bedenini, tohumlarını kutsiyetle bütünleştirir. Kurallar, kanunlar koymak; sınırlar çizmek, isimler vermek hepsi onun üstüne vazifedir. Diğerleri ise üstüne vazife olmayan işlere burnunu sokmamalıdır. Onların yerine her bir şeyi Yakup düşünüp gerçekleştirmekle, gerekenleri halihazırda yapmaktadır. Elzem, onun dilinde mühim bir sözcüktür. Kendi deyimiyle tüm bunlarla sonunda bir "ben-varlık" olarak suda sahneye çıkar.

Dağ Yolunda Karanlık Birikiyor, bir yazarın dille neler yapabileceğini gösteren çok iyi bir metin...

Burcu Bayer burcuaker@gmail.com

KORKUT ATA'NIN SÖYLEDİĞİDİR

"Deli Dumrul, Boğaç Han, Basat, Uruz Bey ve diğerleri, yazmaların sararmış yapraklarından bize bakıp, "Her dem yeniden doğarız, bizden kim usanası," diyor gibiler.

Dede Korkut Oğuznameleri uzun süredir halkbilimcilerin gündeminde. Türk kültürü ve folkloruna dair çıkarımlar yapmak için önemli veriler sunan *Oğuznameler*'in 15. yüzyılda yazıya geçirildiği düşünülüyor. Hikayelerin tarihi ise daha da eskiye dayanıyor. Yazmalardaki bilgilerin ışığında tarihsel sağlama yapıldığında 7. yüzyıla kadar geri götürülebiliyor bu hikayeler. Bizim için ilginç olansa, bu hikayelerin canlılıklarını halen koruması. Deli Dumrul, Boğaç Han, Basat, Uruz Bey ve diğerleri yazmaların sararmış yapraklarından bize bakıp, "Her dem yeniden doğarız, bizden kim usanası," diyor gibiler.

> *Dede Korkut*'un yeniden yazım denemeleri, kültürün aktarımı ve dönüşümü bakımından olduğu kadar, günümüz öyküsünün ivme ve eğilimlerini göstermesi nedeniyle de dikkat çekici.

Kültürün aktarımı, devamlılığı ve dönüşümünü anlamak için bu tarz klasik metinler büyük önem taşıyor. O kültürün zihin kodlarını, hayat tarzını, değerlerini ve zevkini ifade etmesi bakımından inşa edici ve taşıyıcı rol oynayan klasik metinler, çağları aşarak o kültürü doğuran milletin ruhunu temsil ediyor. Bu bakımdan, bu metinlerin yeniden üretimi, dönüştürülmesi ve yeni adaptasyonları, biçim değişse de sabit kalan özü görmemizi sağlıyor. *Dede Korkut* açısından bu tarz bir yeniden yazma tecrübesi, *Korkut Ata Ne Söyledi* başlığıyla kitaplaştırıldı. Editörlüğünü Aykut Ertuğrul ve Güray Süngü'nün yaptığı çalışmada, günümüz öykücülerinden 12 isim, Dresden nüshasındaki 12 destansı Oğuz hikayesini yorumlayarak yeniden yazdılar. Çalışmada yer alan isimler şöyle: Güven Adıgüzel, Arda Arel, Naime Erkovan, Akif Hasan Kaya, İsmail Özen, Mukadder Gemici, Güray Süngü, Aykut Ertuğrul, Osman Cihangir, Emre Ergin, Güzide Ertürk ve Mustafa Çiftçi.

Bu yeniden yazım denemeleri, kültürün aktarımı ve dönüşümü bakımından olduğu kadar, günümüz öyküsünün ivme ve eğilimlerini göstermesi nedeniyle de dikkat çekici. Geleneksel edebiyatta aynı mesnevi ve masallar tekrar be tekrar anlatılarak mükemmelleştirilir. Her yazar kendinden bir şey katar. Örneğin elimizdeki öykülerin bazılarında da otantik hikayeye tamamen sadık kalınarak söyleyişte, dil ve üslupta ince işçilik gösteren yazarlarla karşılaşıyoruz. Orhan Şaik Gökyay'ın *Dede Korkut*'undaki özgün haliyle kıyaslandığında bu işçiliğin, dil lezzetinin günümüz öykücüleri tarafından nasıl başka bir zirveye yükseltildiğine şahit oluyoruz. Yazarların bazılarıysa, otantik hikayenin ruhunu ya da olay akışını alarak onu bambaşka bir veçheye büründürmüş. Örneğin, Arda Arel, "Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması" hikayesini yeniden söylerken fantastik ve bilimkurgu öğelerini kullanarak büyülü gerçekçi bir atmosfer yaratmış. Birbirine öylesine yakın ama bir yandan da çok farklı üç kavram kullandığımızın farkındayız. Fakat Arel, tahkiyenin gücüyle bu öğeleri harmanlayarak tuhaf olduğu kadar inandırıcı bir hikaye evreni yaratmış. Akif Hasan Kaya'nın yeniden yazım denemesi ise başlı başına bir halk hikayesi olarak dikkate değer. Güray Süngü de, Yegenek'in hikayesini günümüzde geçen bir şehit hikayesiyle birleştirerek zamanlar üstülüğü ve devamlılığı vurgulamayı başarmış. Güven Adıgüzel'in dilinden Boğaç Han'ın öyküsü ise uzun bir şiire dönüşmüş.

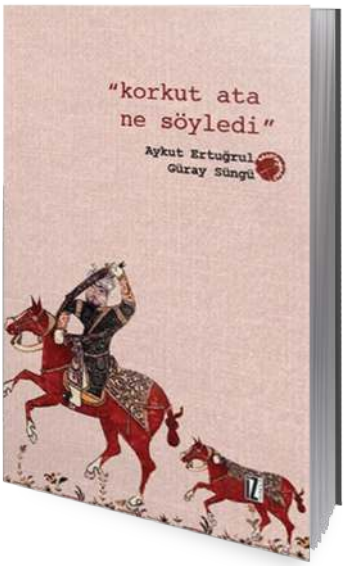

KORKUT ATA NE SÖYLEDİ
ed. Aykut Ertuğrul, Güray Süngü
İz Yayıncılık

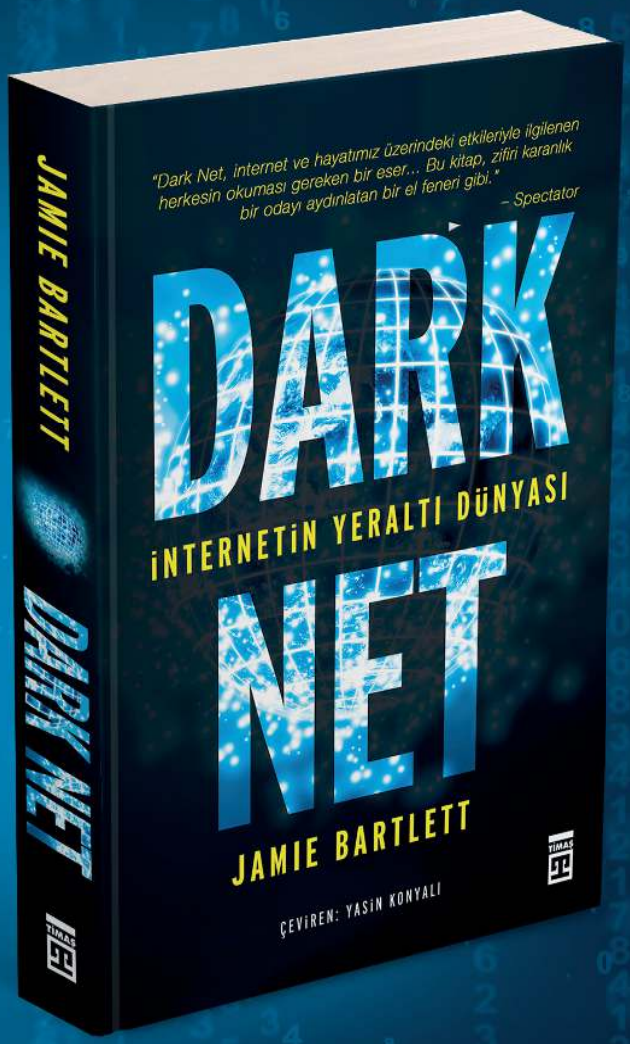

Buzdağının görünmeyen kısmını keşfetmeye hazır mısınız?

Dijital dünyanın bir sınırı var mı?

İnternetin de bir yeraltı dünyası olduğunu ve bu yeraltı dünyasının tüm web âleminin neredeyse yüzde 90'ına denk geldiğini biliyor musunuz?

Peki, bu devasa dünyanın ne kadarının farkındayız ve ne kadarına hâkimiz?

Birçoğumuzun sürekli ziyaret ettiği, zaman geçirdiği veya işlerini yürüttüğü internette; Google, Twitter, Facebook ve Amazon'un çok ötesinde, özgürlük sınırlarının zorlandığı, insanların istediği kimliğe bürünebildiği ve bu sayede istediğini yapabildiği devasa boyutta gizli bir dünya var.

Dark Net, her gün bir şekilde kulağımıza çalınan fakat çok az bilinen ve keşfedilmemiş bir dünyaydı. Ta ki bu kitaba dek...

Teknolojinin karanlık yönünü keşfetmek ve anlamak isteyenler için...

Geleceğin Suçları, içinde bulunduğumuz dijital çağda bilgisayar teknolojileri nedeniyle ortaya çıkan yeni suç türleri üzerine bir kitap: Siber saldırılar, bilgisayar virüsleri, hackerlar, kötü amaçlı yazılımlar, uluslararası dijital suçlar...

timas.com.tr
timasyayingrubu
iyi ki kitaplar var...
TİMAŞ

A. Ömer Türkeş aomert@gmail.com

MAĞLUP EDİLMESİ GEREKEN ŞEY KÖTÜLÜKTÜR

Hızlı temposu, özellikle Fransa için çok güncel olayları yorumlayan bakış açısı, ifade gücü, dili, hakkı verilerek anlatılan kişi ve karakterleri ile iyi bir roman Arab Jazz.

Paris'te, Kuzey Afrikalı Müslüman ve Yahudi toplulukların yaşadığı bir semtte işlenen vahşi bir cinayetle başlayıp ikinci nesil göçmenlerin sorunlarına açılan *Arab Jazz* romanında Karim Miské, suçu üreten dünyanın zafiyet ve karmaşıklığını sergiliyor.

Gazeteci ve yönetmen Karim Miské 1964 Abidjan doğumlu. Babası Moritanyalı, annesi Fransız. İlk ve orta öğrenimini "beşinci" Paris'te tamamladıktan sonra Dakar Üniversitesi'nde gazetecilik lisansı yapmış. Sonrasında yeniden Paris'e dönmüş. Yahudilik ve Müslümanlığın ortak kökenleri, biyoetik ve sağırlık gibi çok çeşitli konularda belgesel filmler çekmiş. 2012 yılında yayımlanan ilk romanı *Arab Jazz,* aynı yıl Fransa'nın en saygın polisiye ödüllerinden kabul edilen Grand Prix de Littérature Policière'i ve 2015'te Prix du Goéland Masqué'ı kazanıyor; kitabın İngilizce çevirisi de Pen ödülüne layık görülüyor.

CEMAATLERİN KARDEŞLİĞİ!..

Karim Miské, bu ilk romanında iyi bildiği bir mekanı ve insan tiplerini anlatmış. Kısaca özetleyelim: Ahmed Taroudant, 30 yaşında Arap kökenli bir Fransız. Fas'tan kaçarak Paris'e yerleşen solcu bir annenin çocuğu. Zorluklarla dolu bir hayat geçirmiş, depresyona giren annesi -bir daha çıkmamak üzere- hastahaneye yatırılınca on altı yaşında çalışmaya başlamış. Ancak çok sürmemiş iş hayatı; kronik depresyon teşhisi konulan Ahmed, son üç buçuk yıldır Engelli Yetişkin Yardımı ile neredeyse evinden çıkmadan yaşıyor. Ahmed'in en büyük tutkusu ise, yakınlardaki bir Ermeni sahaftan aldığı -ve bütün evi dolduran- polisiye romanları okumak. Günlerden bir gün yine evinin balkonunda kitabını okurken üst kattan damlayan bir kan damlasıyla Ahmed'in korunaklı hayatı alt üst olacaktır. Üst kata çıktığında cinsel organından defalarca bıçaklanmış, baldırlarına ve bacaklarına domuz kanı sürülmüş Laura'nın cesedi ile karşılaşır ve kendisinden şüphelenilebileceği korkusuyla yeniden evine kapanır.

Tayfun Pekdemir

Üst kattan damlayan bir kan damlasıyla Ahmed'in korunaklı hayatı alt üst olacaktır.

Soruşturma için On Dokuzuncu Paris Emniyet Müdürlüğünden Jean Hamelot ve Rachel Kupferstein görevlendirilir. Olay mahalli her ikisini de dehşete düşürmüştür. Müslüman ve Yahudilerin mahallesinde kadına sürülen domuz kanı, dini cemaatleri ve nefret suçlarını akla getirse de, Laura'nun iki dini cemaatle de ilgisinin olmaması bakış açısını değiştir (genç kadının ailesi Yehova Şahitleri'nin ileri gelenlerindendir). Araştırmalar derinleştikçe mahalledeki karmaşık ilişkiler, inançların arkasına gizlenmiş maddi menfaatler yavaş yavaş aydınlanır. Ortada her üç dinin radikallerinin katıldığı kirli bir oyun oynanmaktadır. Üstelik oyunun içinde kirli polisler de vardır.

> Benim için suç yazını toplumu -dünyayı- aynanın karşısına koymanın en iyi yolu.

Jean ve Rachel'e güvenen Ahmed, polisiye kitaplardan öğrendiği detektiflik yöntemleriyle soruşturmaya katkıda bulunmaya başlar, bu aynı zamanda Ahmed'in hayata yeniden tutunmasını sağlayacaktır. Soruşturmanın belli bir aşamasında zincirleme reaksiyon etkisi ile "cinayet soruşturması kimyevi anlamda bir çökelme sürecine girer. Bütün ipler ya da neredeyse bütün ipler çözülmeye" başlar...

KÜRESEL SUÇLAR, KÜRESEL AYRIMCILIK

Arab Jazz, öncelikle entelektüel ilgilere hitap eden bir roman. Karim Miské, gerek Ahmed'in gerek dedektif Jean'ın polisiye tutkusu üzerinden hikayesini edebiyat ve sinema göndermeleriyle zenginleştirmiş. Romanın başlığı da James Ellroy'un *White Jazz* romanından esinlenmiş. Ne anlama geldiği de roman içindeki şu diyalogla açıklanmış: "Beyaz Jazz", "Ellroy'a göre, Beyazların çevirdiği dolaplar anlamına geliyor." Öyleyse Miské'nin "Arab Jazz" başlığını seçmesini Arapların çevirdiği dolaplar şeklinde yorumlayabiliriz. Her kadar Paris'te tıkılıp kalmış, miskinleşmiş, inancında radikalleşerek kabuğuna çekilmiş, bunun faturasını da farklı inançlara ve ırklara çıkarmış Arapların ağırlığı olsa bile hikayede dolap çevirenler sadece Kuzey Afrikalı Müslümanlar değil. Yahudiler, Antisemitik Hıristiyanlar, Yehova Şahitleri dolabı döndüren çarka su sağlıyorlar. Ortak mekanlarının bir Türk lokantası olması ayrıca ilgiye değer. Kısacası, çok zengin bir şahıslar kadrosu kurmuş Miské. Ama asıl üzerinde durduğu kimlik Ahmed'inki; "başkaları tarafından yazılan tek, kesintisiz bir hikayeyle tüm dünyayı yutarak kendini kaybetmeyi" amaçlayan Ahmed, kimliğinden şaşkına dönmüş bir Fransız Arap. Köktendincilerin tersine, kitaplarla dünyaya açılmaya çalışıyor.

İlk olarak 2012 yılında yayımlanan romanın 2015'ten sonra yeniden öne çıkarılmasının önemli bir nedeni daha var. Hikayesinin yerleştiği mekanın Charlie Hebdo katliamının gerçekleştiği On Dokuzuncu Paris olması. Suçlular da romandaki köktendincilerle büyük benzerlik gösteriyor. Ancak hikaye Paris'in dışına da çıkıyor; Brooklyn'e, New York'a, Yehova Şahitlerinin küresel genel merkezine yapılan ziyaretlerle suçun alanı ve suçluların kimliği genişletilmiş. Sonuçta kıtalararası bir suç ve kimlik romanı bu; insanların Fas'ta da, Paris'te de, New York'ta da maruz kaldıkları ırk ayrımcılığı üzerine yoğunlaşan, çağdaş çokkültürlülüğün yaşadığı acı çelişkileri ve verimli sentezleri dramatize eden Miské, suç kurgusunu kullanarak siyasal-toplumsal bir eleştiriye soyunuyor. Zaten niyetini de şöyle ifade etmiş: "Benim için suç yazını toplumu -dünyayı- aynanın karşısına koymanın en iyi yolu. Bir suç işlendi. Çözülmesi gerekiyor. Bu süreçte, kitap, suçu üreten dünyanın zafiyet ve karmaşıklığını ortaya çıkarıyor. Araştırmacılar tabakayı kat kat soydukça daha derin bir gerçeği ortaya koyuyorlar"...

ARAB JAZZ
Karim Miské
Encore
Çeviren: Zehra Cunillera

Derin gerçeklerin içinde suçla mücadele etmesi gerekenler de yer alıyor, yöneticiler ve en çok da polisler. Evet, olayı çözümleyenler kendilerini adaletin parçası olarak gören entelektüel derinliği olan müfettişler ama kendilerinin teşkilatta sevilmediklerinin, etraflarının hırçın, ırkçı, maço, eşcinsel düşmanı meslektaşları tarafından çevrildiğinin, polislerin yasa dışı faaliyetlerinin geniş bir yelpazeye yayıldığının farkındalar. Rachel işte buna tahammül edemiyor: "Benliğinin derinliklerinden yükselen bir ses, kabullenmesi çok acı verse de birbirine karışmış iyi ve kötünün bizzat kendi mayasını da meydana getirdiğini fısıldıyordu ona. Cürüm ile adalet arasındaki bu ensestvari ilişki kendi milletinin trajik kaderini mühürlemişti"...

Hızlı temposu, özellikle Fransa için çok güncel olayları yorumlayan bakış açısı, ifade gücü, dili, hakkı verilerek anlatılan kişi ve karakterleri ile iyi bir roman *Arab Jazz*. Buna karşılık, hem köktendincilerin suç kardeşliğini hem de mahallenin bir arada huzur içinde yaşadığı geçmiş tezini biraz zorlamış, hikayeye gereksiz şahıslar ve diyaloglar katmış gibi geldi bana. Bunu ilk roman yazmanın sıkıntısına bağlayalım ve yazıyı hepimize yapılmış bir çağrı anlamına gelen romanın şu son cümlesi ile kapatalım: "Kötülük (...) bu olayda mağlup etmemiz gereken şey kötülüktü."

Ali Bulunmaz bulunmaz.ali@gmail.com

DEVRİMİN ARKA SOKAKLARI

Che gibi erken yaşta ölen torunu Canek Sánchez Guevara, yazdığı tek roman olan 33 Devrim'de, 21. yüzyılın insanının profilini çıkararak dedesinin öncülük ettiği devrime dolaylı bir katkı sunuyor.

Yakın zamanda Che Guevara, ülkemizde trajikomik bir tartışmayla gündeme gelmişti. O ve arkadaşlarının sırtlandığı devrimi "terör eylemi" olarak yansıtmaya çalışan küresel akımın kötü kopyaları, Che'yi itibarsızlaştırmaya uğraşmıştı, ama nafile. Che ve arkadaşlarının nerede durduğunu, ne yaptığını gayet iyi bilen ve aktaran büyük bir kitle var çünkü.

Che gibi erken yaşta ölen torunu Canek Sánchez Guevara, yazdığı tek roman olan *33 Devrim*'de, 21. yüzyılın insanının profilini çıkararak dedesinin öncülük ettiği devrime dolaylı bir katkı sunuyor.

Canek Sánchez, aslında kendi döneminin insan kavrayışını yansıtmış *33 Devrim*'de. Mekanik, keyifsiz ve içi boşaltılmış bir hayata hapsolan bireyin portresini çizmiş. Yazarın tasvir ettiği ülke, hemen her gün aynı şeylerin tekrarlandığı, seslerin mırıltıya dönüştüğü bir yer. Zaman dışılık ve kofluk söz konusu. Bozuk plak metaforunu da bu nedenle sık sık dillendiren romanın anakarakteri, "Değişimin yarattığı bunca velveleye rağmen neden hiçbir şey değişmiyor?" diye soruyor.

Anlatıcının çalışmaktan sıkıldığı ve kimsenin kimseyi umursamadığı bir ortamda, "devrimci" lidere "çok yaşa" diyen komiteden ve insanlardan sıtkının sıyrıldığı da ortada. Ezici çoğunluğun "dünün aynısına" tamah etmesi de cabası. Tekdüzeliğin simgeselliği ve radyolarda, televizyonlarda, haberlerde ve hayatın her anında kendisini göstermesi ise olup bitenin üstüne tüy dikiyor. Bunları düşünüp yaşayan kişi, karanlıkta koştuğu için kendine kimlik sorulan, mühendislik okuyan ama felsefe, edebiyat ya da tarih bölümüne geçmeyi düşünen bir siyahi. Adamımız, tam bir kitap kurdu. Bakanlıktaki işi nedeniyle bazı kitapları okuması sakıncalı ama gazetelerin arasına saklama biçimindeki kamuflaj çözümünü bulmuş. Kitaplar, onun boğucu bulduğu, insanı sessizleştirip körelten ortamı tanımasını sağlarken oradan sıyrılmasını da kolaylaştırıyor.

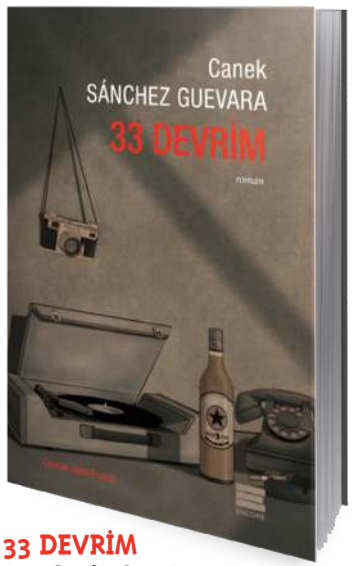

33 DEVRİM
Canek Sánchez Guevara
Encore
Çeviren: Seda Ersavcı

> "Değişimin yarattığı bunca velveleye rağmen neden hiçbir şey değişmiyor?"

Canek Sánchez'in mevcut yapıyı tasvir eden cümlelerinin altı ise özellikle çizilmeli: "Şantaj beraberlik doğuruyor, çöküş ilerleme kılığına bürünüyor ama yine de plak dönmeye devam ediyor. Kati olan tek şey kafa karışıklığı."

POLİTİKANIN BOZUK PLAĞI

Televizyonda dönen pembe diziler, seyahat reklamları ve paradan para kazananların fink attığı mekanlar, Canek Sánchez'in novellasında kendine yer buluyor. Buralara ulaşan haberler dedikoduya evriliyor, ardından birer şehir efsanesine dönüşüyor. Yani sentetik bir gerçeklik söz konusu.

Yazarın bozuk plak metaforuyla kast ettiği şey biraz da tarih: "Akışa direniyoruz. Tarih bizi sürüklüyor. Yıllarca ehlileştirildikten sonra şimdi isyan ediyor ve onu değiştirmekten aciz bir şekilde faturayı bize çıkarıyorlar."

Canek Sánchez'in yarattığı karakter, eli deklanşörde tarihi fotoğraflamak üzere sokaklarda gezinirken tanık olduğu değişim ve dönüşüm bir anlamda romanlaşıyor. Diğer bir deyişle satranç tahtasında hamleler yapılırken sokaktaki insan, bunları anlamlandırmaya uğraşıyor. Yazarın karakteri de politikanın eliyle çalınan bozuk plağı dinlemek durumunda kalıyor.

Canek Sánchez, Küba Devrimi'ne başka bir açıdan yaklaşıyor; sokaktaki bazı insanların hayal kırıklıklarını ve üstüne gelen yaşamı anlatarak gidilen yola, dedesinin değil de sonraki –kendisinin de içinde yer aldığı– kuşağın gözünden bakmayı tercih ediyor.

“KİMSEMİZ YOKTU.
VE HER ŞEY BİR GECEDE OLMUŞTU.”

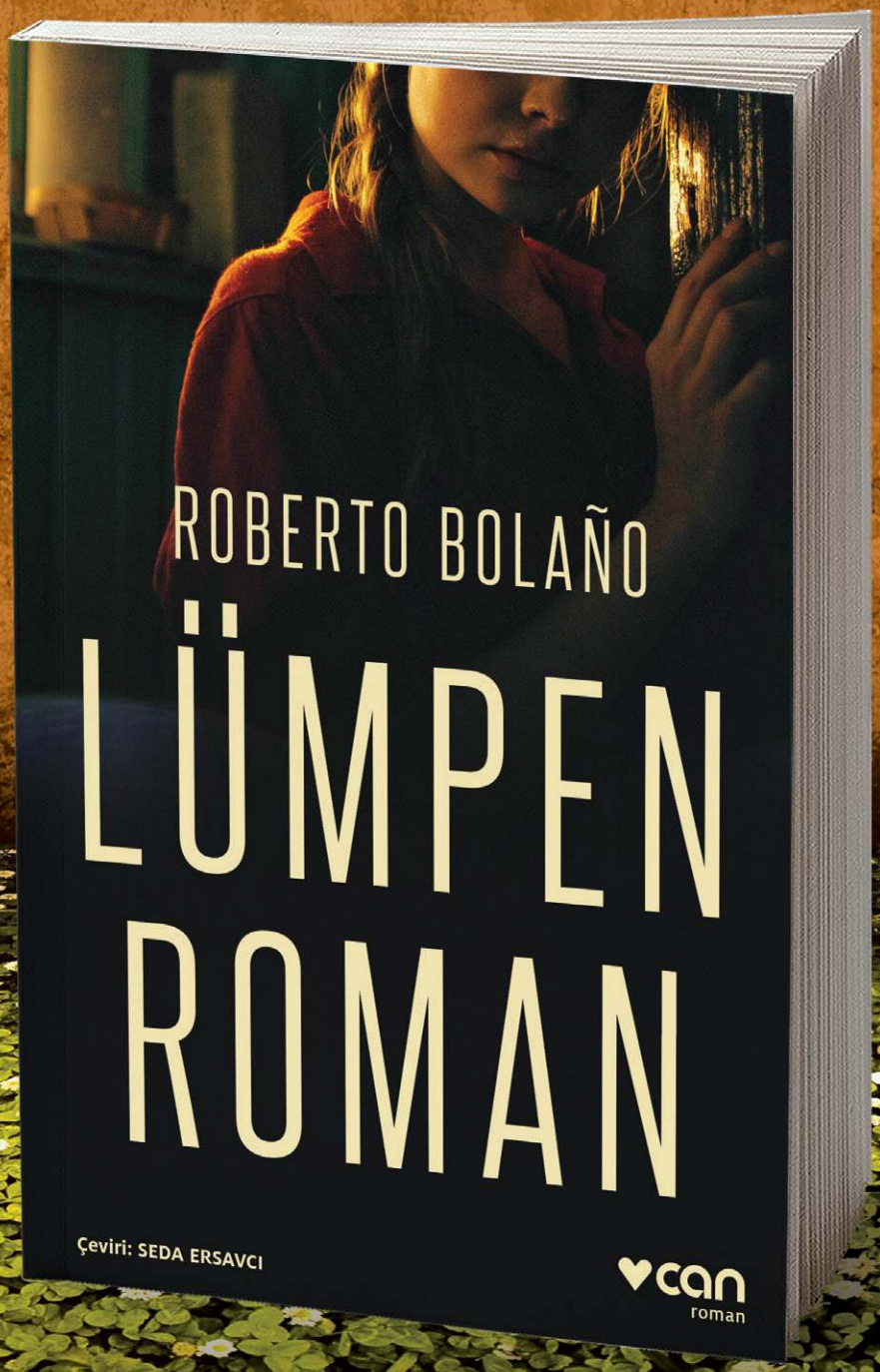

canyayinlari.com twitter.com/canyayinlari facebook.com/canyayinevi
can

Mert Tanaydın mert.tanaydin@gmail.com

ÇIĞIRINDAN ÇIKAN BİR DÜNYADA FIRLATILAN EDEBİYAT ÖDÜLLERİ

“Dylan’ın Nobeli biraz da Trump’ın başkan seçilmesi gibi, “ne oluyor” diye sorgulamaya itiyor bizi. Ben de şaşırıyorum, ödüller açısından külliyen saçmalanmış mı diye araştırmaya koyuluyorum...

Her ay yeni bir olayla dünyanın çığırından çıktığını daha iyi anlıyoruz. Her yerde patırtılı gürültülü gelişmeler ortaya çıkıyor; eski yapılar yıkılıyor, kurumların içi boşalıyor, birileri yepyeni kimlikleriyle ortaya çıkıyor. Kafamız çok karışık, bizi nelerin aydınlatacağını anlayamıyoruz artık. Nobel Komitesi, edebiyat ödülünü şarkılarıyla herkesin hayranlığını kazanan Bob Dylan’a veriyor mesela, ama ozanın edebiyatçı kabul edilip edilmediğini sorguluyoruz doğal olarak ya da Leonard Cohen’e niye verilmedi diye çıkma yapıyoruz (sonra Cohen de ayrılıyor aramızdan, daha ulvi bir ödülü almaya). Dylan’ın Nobeli biraz da Trump’ın başkan seçilmesi gibi, “ne oluyor” diye sorgulamaya itiyor bizi. Ben de şaşırıyorum, ödüller açısından külliyen saçmalanmış mı diye araştırmaya koyuluyorum...

Amerikan toplumu açısından ilginç bir durum söz konusu: İlk siyahi başkanlarının son demlerinde ülkede siyahilere yönelik zulmün arttığına dair pek çok vaka ortaya çıkmıştı; polis tarafından öldürülen siyahiler için yapılan protesto gösterileri muazzam boyutlara ulaşmıştı. Muhtemelen bu “Black Lives Matter” hareketinin etkisiyle, Amerikan National Book Award ödülü bu yıl kurgu alanında, kölelik üzerine romanı *The Underground Railroad* (Yeraltı Demiryolu) ile Colson Whitehead’e verildi (1969 doğumlu yazarın dilimizde tek bir romanı, *Bölge Bir*, Siren Yayınları tarafından Nazlım Dumlu çevirisiyle yayımlanmıştı). Geçen yıl da aynı

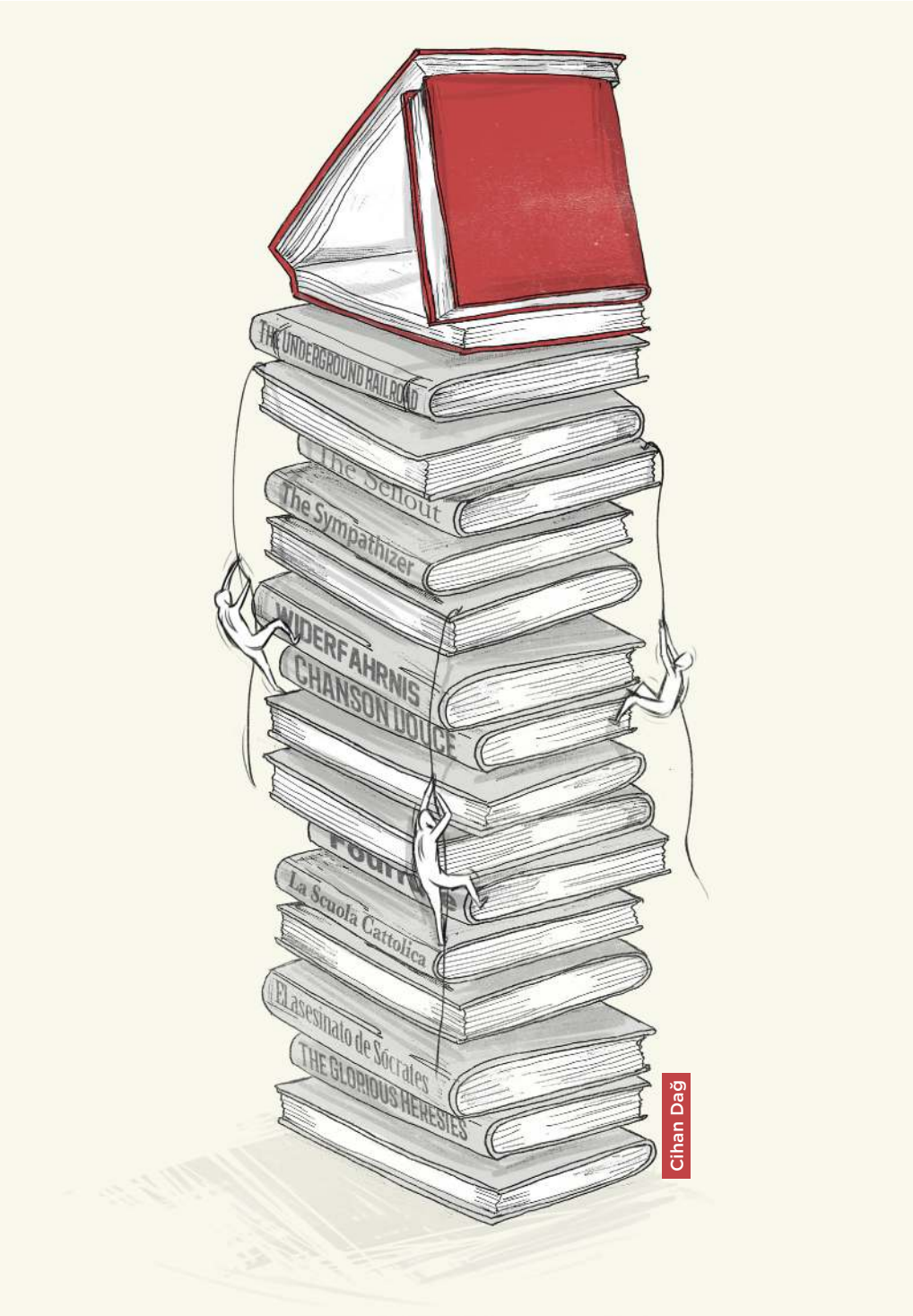

ödül kurgu dışı alanda, Ta-Nehisi Coates'ın, bir siyahinin polis tarafından öldürülmesi üzerine olan (bizde Monokl tarafından Pınar Umman çevirisiyle yeni yayımlanan) *Dünyayla Benim Aramda*'sına verilmişti. Ayrıca bu yıl Man Booker ilk defa Amerikalı bir yazara, günümüz koşullarında yeniden köleliğin başlamasını ele alan taşlama romanı *The Sellout* ile siyahi Paul Beatty'ye verildi.

> Birilerinin yazdıklarından veya kariyeri boyunca yaptıkları katkılardan dolayı önemli paralar elde edebilmesi, çok ümit verici geliyor.

Man Booker ödülünün beynelmilel olanı ise, ilk defa bir romana verildi: Güney Koreli Han Kang'dan *The Vegetarian* (Vejetaryen); Türkçede de çok yakında April tarafından yayımlanacak. April'in bu yılki ödüllerden "tutturduğu" bir başkası da, IMPAC'i alan Hint kökenli Amerikalı Akhil Sharma'nın (Ergin Kaptan tarafından çevrilen) *Aile Hayatı* isimli romanı. Amerika'da siyahilerden sonra önemli bir edebi damar da Asyalıların hayatı anlaşılan, çünkü kurgu alanında Pulitzer de, Vietnamlı Viet Thang Nguyen'in *The Sympathizer* (Sempatizan) romanına verildi. Sanırım Ortadoğu'nun bitmeyen kavgalarından biraz daha başka yerlere bakmayı tercih etmiş bu yıl Amerikalılar!

AVRUPALILAR ORTADOĞU'YLA İLGİLENMEYE DEVAM EDİYORLAR

Avrupalılar ise Ortadoğu'yla ilgilenmeye mecburen devam ediyorlar: Almanya'da Alman Kitap Ödülü *Widerfahrnis* (Bozulma) adlı Avrupalı emekli bir yayıncıyla eski bir şapka tasarımcısının karşılaşmalarını, aşklarını ve Avrupa'da seyahat ederken şahit oldukları göçmenlerin halleri üzerine gözlemlerini ele aldığı romanıyla 1948 doğumlu Bodo Kirchhoff'a verildi. Fransa'da Goncourt Ödülü, Fas göçmeni 35 yaşındaki yazar Leila Slimani'nin göçmen bir bakıcının patronlarının çocuklarını öldürmesini ele aldığı gerçek bir olaydan yola çıkan romanı *Chanson Douce*'a (Tatlı Şarkı) layık görüldü. Gerçi Fransa'nın da Le Pen radikalizmine yönelme riski taşıdığı dönemde Fransız Akademisi'nin Roman Büyük Ödülü'ne asil bir aileden gelen Adélaide de Clermont-Tonnerre'in ikinci romanı *Le Dérnier des nôtres*'u (Bizimkilerin Sonuncusu) layık görmesi, bu açıdan nasyonalist bir cevap olarak nitelendirilebilir. Gerçi hak yememek gerek; aralarında Proust'un yakın arkadaşı ve *Kayıp Zamanın İzinde*'deki Guermantes Düşesi'nin esin perilerinden biri olan Élisabeth de Clermont-Tonnerre gibi çok önemli isimlerin soyundan gelen genç ve güzel gazeteci-yazar Adélaide, ilk romanı *Fourrure* (Kürk) ile irili ufaklı beş altı ödül alarak şanını ortaya koymuştu çoktan.

Portekizce yazan yazarlara verilen en önemli ödül olan Camões Ödülü ise, bu yıl Lübnan asıllı Brezilyalı Raduan Nassar'a verildi. Otuz yıldır kitap yazmayan, yine de ömrünün sonbaharında 100 bin avroluk bu ödülü kazanan Nassar, 1978'deki romanının İngilizce çevirisi *A Cup of Rage* (Bir Kap Öfke) ile Booker International adayları arasındaydı aynı zamanda. İtalya'nın en önemli ödülü Premio Strega ise bu yıl Romalı yazar ve senarist Edoardo Albinati'nin, 1970'lerde, özel bir kolejdeki arkadaşlar arasında yaşanan gerçek olaylara dayanan ilişkileri ve sonu cinayete varan çılgınlıkları anlattığı *La Scuola Cattolica* (Katolik Okulu) romanına verilerek, bir bakıma İtalyan entelektüellerin sadece kendi toplumuna bakmaya çalışan bir tercih yaptıklarını gösteriyor.

İspanya'da, dünyanın Nobel'den sonra en yüksek getirili ikinci (tek yapıta verilen birinci) edebiyat ödülü Premio Planeta de Novela, daha önce *Gardiyan* adlı romanı Martı Yayınları tarafından Nergis Turan çevirisiyle yayımlanan Dolores Redondo'nun *Todo esto te daré* (Sana Tüm Verebileceğim) romanına tam 601 bin avro kazandırdı; üstelik ikinci olarak açıklanan 1971 doğumlu Marcos Chicot da, *El asesinato de Sócrates (Sokrat'ın Öldürülmesi)* romanıyla 150 bin avro kazanmış durumda. (Bu ödülleri araştırmaya başladığımdan beri, işin maddi boyutu benim gözümü para bürümesine sebep oluyor. Birilerinin yazdıklarından veya kariyeri boyunca yaptıkları katkılardan dolayı önemli paralar elde edebilmesi, çok ümit verici geliyor; sadece satışa değil de bu tarz taltiflere yönelik yazarlık kariyeri oluşturabilmenin mümkünatı açıkçası hoşuma gidiyor, tam olarak kendim için mi emin değilim; birilerinin düzgün bir profesyonel yazarlık yapmasına ilham vereceği için herhalde.)

İngiltere'de de kadın yazarlara verilen Baileys ödülünü, 35 yaşındaki İrlandalı Lisa McInerney *The Glorious Heresies* (İhtişamlı Sapkınlıklar) romanıyla kazandı – dolayısıyla 30 bin poundu da! Daha önceden Zadie Smith, Marilynne Robinson, Ali Smith gibi popülerleşen, Téa Obreht gibi henüz umulan patlamayı yapmamış isimlere verilmiş bu ödül, maddi değerinden çok, yayıncılara önayak olması açısından önemli bir bakıma. Ödüllerin "işaret etmesi" olmasaydı, Yeni Zelandalı Eleanor Catton'un 2013'ün Man Booker ödüllü okkalı yapıtı *Ay ve Işıklar*, muhtemelen kolay kolay çevrilmezdi dilimize – Pegasus Yayınları tarafından Merve Sevtap Ilgın çevirisiyle çok yeni yayımlandı.

Bizim yazarlarımız da farklı ülkelerde gittikçe daha fazla taltif alabiliyor artık: Bu yıl Ayşe Kulin, *Nefes Nefese*'sinin İtalyanca çevirisi *L'Ultimo Treno Per Istanbul* ile Premio Roma'ya; Orhan Pamuk da *Kafamda Bir Tuhaflık*'ın Rusça çevirisiyle Tolstoy Vakfı'nın Yasnaya Polyana ödüllerinde en iyi yabancı edebiyat ödülüne layık görüldü.

Ödüllerin neden ve kime verildiğiyle ilgili tartışmaların Dylan'a verilen sansasyonel Nobel sayesinde iyice yayıldığı bir dönemde, her şeye rağmen yayıncılar, yazarlar ve okurlar için bu manidar havai fişekler atılmaya devam ediyor, edildikçe ben de gözümü alamayacağım sanırım.

Melisa Kesmez kesmezmelisa@yahoo.co.uk

"BU DURAKSIZ TIMARHANEDE, UYKUYLA UYANIKLIK ARASINDA"

Yedinci Gün, kırk bir yaşında hayatını yitirmiş bir adamın geriye doğru yaptığı bir yolculuk ve bu yolculuk vesilesiyle yapmaya fırsat bulduğu kişisel muhasebesinin hikayesi iken, aslında çok daha kolektif bir meseleyi tartışıyor.

Yu Hua'nın geçtiğimiz aylarda hayranlıkla okuduğum *Yaşamak* romanından sonra bir ikinci romanı daha Türkçede yayımlandı: *Yedinci Gün*. Yalnız bu sefer Jaguar'dan değil, Alabanda'dan ve Çince aslı yerine, İngilizce çevirisinden... Bu ön bilgiyle okuduğum kitap, beni her ne kadar dil açısından hayal kırıklığına uğratmasa da, İngilizce çevirisi hakkında okuduğum bazı eleştirilerden sonra, bu metnin bir de Türkçeye çevrilmiş olması ve bu süreçte nelerin aslına sadık kaldığı, nelerin –ister istemez– kalamadığı soruları içime bir kurt düşürmedi değil. Her halükarda *Yedinci Gün*, Yu Hua'nın yazarlık dehasının bütün izlerini taşıyor; yazar, ele aldığı konuların zenginliğine ve enginliğine rağmen hikayeciliğini bir kez daha zirveye taşıyarak –ne eksik ne fazla– tam kararında bir metinle tatmin edici bir okuma vaat ediyor.

Yedinci Gün, her şeyden önce güncel bir eser. Çincede 2013 yılında yayımlanmış olan romanın gücünü aldığı gerçeklik, tam da bugünün gerçekliği. Bireyi olduğu toplumla bir yazar olarak güçlü bağlar kuran Yu Hua, bu sefer gözlerini modern Çin'e çeviriyor ve bir ülkenin yüzleştiği büyük ekonomik değişimi, bunun paralelinde bir toplumun yaşadığı kolektif travmayı anlamaya ve anlatmaya çalışıyor. *Yedinci Gün*'ün başkahramanı Yang Fei de, onun etkileşimde bulunduğu diğer tüm karakterler de Çin'in geçirdiği büyük değişimin kendi hayatlarındaki yansımalarıyla boğuşuyor. Yu Hua, bu hem ekonomik, hem politik hem de kültürel değişimin tek tek bireylerin hayatında neler yaptığını hikaye ederken, yaşadığı ülkenin bugününün fotoğrafını çekiyor. Çin, *Yaşamak*'tan sonra bu romanında da adeta bir karakter olarak beliriyor ve roman boyunca

Yu Hua, bu sefer gözlerini modern Çin'e çeviriyor ve bir ülkenin yüzleştiği büyük ekonomik değişimi, bunun paralelinde bir toplumun yaşadığı kolektif travmayı anlamaya ve anlatmaya çalışıyor. Tolga Tarhan

onun odak noktası olarak kalmaya devam ediyor. Yu Hua, bu sırada belki bir açıdan belgesel bir sorumluluk üstlenirken, diğer yandan kurmacanın sınırsız dünyasından asla taviz vermiyor ve –yine– iyi bir kurmaca yazarı olduğunu hatırlatıyor.

ÖLÜMLE YAŞAM ARASINDA YEDİ GÜN

Yedinci Gün'ün hikayesi bir sonla başlıyor, bir adamın ölümüyle, başkahramanımız Yang Fei'nin şu cümleleriyle: "Kaldığım odadan çıkıp kıraç, kasvetli şehirde tek başıma dolaşmaya başladığımda sis epey yoğundu. Bir zamanlar krematoryum diye bilinen, şimdilerdeyse cenaze evi olarak adlandırılan yere doğru ilerliyordum. Yakılma törenim saat 9:00'a planlandığından, sabah saat 9:00'da orada olmamı söyleyen bir talimat ulaşmıştı elime." Hikaye tam bu noktadan geriye doğru yol almaya başlıyor ve Yang Fei'yi ta en baştan kendi cenazesine getiren olayları aktarıyor. Tam olarak lineer bir yol izlemeyen bu anlatı, bizzat Yang Fei'nin ağzından aktarılıyor ve onun doğumdan ölüme hayatının en önemli duraklarına uğruyor, hayatına giren ve kaderini değiştiren insanların yaşam öykülerine doğru dallanıp budaklanıyor. Bu süreçte Yang Fei ölümle yaşam arasında puslu, bulanık, belki bir "araf" olarak niteleyebileceğim bir yerde yedi gün boyunca yol alıyor; nasıl doğduğu ve nasıl öldüğü dahil her şeyi hatırlayarak gerçeğiyle hesaplaşıyor, açık bıraktığı dosyaları kapatıyor. Birinci gün Yang Fei'nin ölümüyle başlayan hikaye, yedinci günde –bütün taşların yerine oturmasıyla–tamamlanıyor.

> Bugün sadece Çin'de değil, dünyanın her yerinde kendini hissettiren küresel bir buhranı masaya yatırıyor Yu Hua.

Öte yandan bu öte-dünya sadece Yang Fei'nin değil, onun kaderini paylaşan herkesin öldükten sonra gittiği ve edebi istirahate geç(e)meden bekledikleri ve günün sonunda ayrılmak konusunda çok da ısrarcı olmadıkları, çünkü geçici de olsa onlara hayatlarında ilk kez "huzur"u buldukları bir yer. Kim peki bu iki arada bir derede insanlar? Kendi yasını tutmak zorunda kalanlar, arkasından ona bir mezar yeri "satın alacak" kimsesi olmayanlar...

Çin'in ekonomik cehenneminde, modern dünyanın acımasız çarkları arasında ölüm kalım savaşı veren "yoksul" insanlar, yeraltında yaşayan fare-insanlar, içinde yaşarken dozerler tarafından evleri yıkılanlar, karnını doyurmak için bedenini sunma olasılığını göze alabilen kadınlar, sevdikleri için böbreğini satanlar, tıbbi atık olarak "çöpe atılan" bebekler, lüks arabaların altında kalıp hayatını kaybedenler, dayanamayıp intihar edenler... Peki nasıl bir yer bu "yatacak yeri olmayanlar"ın gittiği öte-dünya? Gerçek dünyanın cehenneminden uzak, onun neredeyse antitezi olacak bir yer burası; gerçek hayatta kendine yer bulamamışların birbirine sevgiyle kucak açtıkları bir yok-yer. Evet, burada hiçbir şey olmuyor, hiçbir şey "gerçek" değil ve hayat alabildiğine yavan ama hayatın kadim bilgisine ancak hayatı yitirince erişmiş insanların sevgi bilinciyle yan yana geldikleri ve hayatta (ya da ölümde demeliyim) ilk kez eşit oldukları bir "cennet."

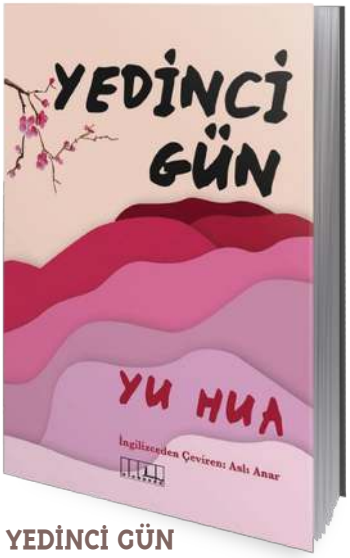

YEDİNCİ GÜN
Yu Hua
Alabanda Yayınları
Çeviren: Aslı Anar

Yedinci Gün, kırk bir yaşında hayatını yitirmiş bir adamın geriye doğru yaptığı bir yolculuk ve bu yolculuk vesilesiyle yapmaya fırsat bulduğu kişisel muhasebesi iken, aslında çok daha kolektif bir meseleyi tartışıyor. Bunu gerçek dışı, bazen absürt, hatta fantastik öğeleri yan yana getirerek yapıyor olsa da, aslında bugün sadece Çin'de değil, dünyanın her yerinde kendini hissettiren küresel bir buhranı masaya yatırıyor. Bunu yaparken bir sistem eleştirisi sunuyor; kapitalizmi, moderniteyi yeriyor. Ama bunu siyasetin bilindik söylemleriyle yapmıyor, büyük büyük laflar etmek yerine, mevcut sistemin tek başına bireyin hayatında, onun küçücük evreninde ne tür hasarlar yarattığına ışık tutmaya çalışıyor. Bir yandan sistemin tüm defolarını açık ederken, bireyin kendi dünyasında büyük alan kaplayan aile açmazından ya da böyle bir realitede birini çok sevmenin hallerinden de bahsediyor. *Yedinci Gün* bu haliyle eş derecede politik ve bireysel kalmayı başarıyor. Kurmaca bir eser olduğunu da hiç unutturmuyor, ders vermekten, didaktik olmaktan uzak duruyor.

Yu Hua'nın betimlediği dünya modern Çin. Ama anlattıkları o kadar tanıdık ki... İçinde çaresizce dönenip durduğumuz ve her gün başka başka çaresizliklere kapıldığımız dünyaya sunduğu yer yer karanlık, yer yer hüzünlü, yer yer mizahi ama kesinlikle iyimser bakış açısıyla *Yedinci Gün* okumaya kesinlikle değer... Yu Hua'yı henüz keşfetmediyseniz, hiç vakit kaybetmeyin derim. Romandan şu kısacık alıntıyı yapmadan edemeyeceğim: "Kendimi, yoğun bir ormanın içinde yolumu bulmaya çalışırcasına, artık sıkılaşıp yoğunlaşan anılardan kurtardım. Yorucu düşünceler uzanıp dinleniyor ama bedenim uçsuz bucaksız bir boşlukta, boş bir sessizliğin içinde hareket etmeyi sürdürüyordu. Havada kuşlar uçmuyor, suda balıklar yüzmüyor ve toprakta hiçbir şey yetişmiyordu." ■

Hilmi Tezgör htezgor@gmail.com

IŞILDAYAN TOZLAR ALBÜMÜ

Aptulika'nın çizgileriyle Laterna Bülent. (Kitaptan)

"Kitaptaki portreler sıra dışı, ilginç, takıntılı, bir bakıma hastalıklı ama kesinlikle âşıklar. Müziğe âşıklar.

Türkiye'nin geçmişinde "sisli" olmayan bir dönem var mı acaba? Hele söz konusu Batı mamulü bir müzikse... Neyin, ne zaman, ne olduğu; kimin, neyi, nasıl yaptığı tam anlamıyla kayda geçmiş olabilir mi? Büyük romancı Kemal Tahir'in sıkça kullandığı sözcükle: "olabilemez." Müzik âleminde yerli birkaç tarih yazıldı daha önce, ama âlemin daha çok Batılı tarafıyla uğraşan, ilgisi o tarafa yönelik, bu tarihin içindeki, daha doğrusu arka planındaki kişilerin tarihi yazılmadı. Yazılmamıştı. Murat Beşer'in *Yoldan Çıkmış Simalar* kitabı bu insanları bulup çıkarıyor, onlara bakıyor ve içerdiği portrelerle Türk rock tarihindeki dip-köşelere ışık tutuyor, hatta tozunu alarak parlatıyor.

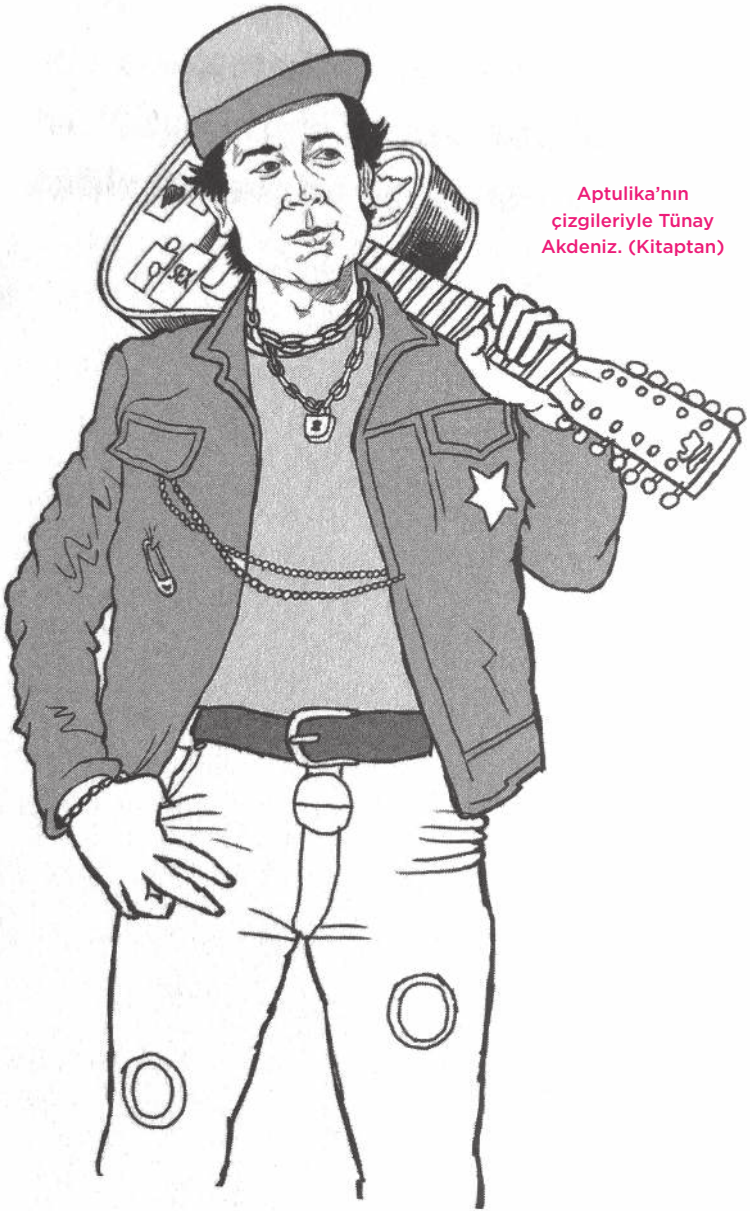

Aptulika'nın çizgileriyle Tünay Akdeniz. (Kitaptan)

Kitap, evet, rock müzikle ilgili olmayan için ilk bakışta "gerekli" görülmeyebilir. Teşvikiye'de caminin önünde kaset satan bir adam; artık içine girilemeyen Narmanlı Han'da toplanan ne idiği belirsiz gençler; radyonun patlama yaptığı dönemlerde her hafta aynı şarkıları çalan bir programcı pek kimsenin umurunda olmayabilir. Öte yandan, tüm bu "nevi şahsına münhasır" tipler, bize bu ülkenin yakın tarihi hakkında, özellikle de 1980 askeri darbesi ve sonrasında dar alanlarda nefes alabilmek için ne kadar sıra dışı hayatların yaşandığına, ne ilginç dayanışmaların, arayışların, ısrarların ve ıskaların olduğuna dair ışık da tutabilir. Kitaptaki portreler sıra dışı, ilginç, takıntılı, bir bakıma hastalıklı ama kesinlikle âşıklar. Müziğe âşıklar. Ve, kesinlikle farkında olmadan, bir alanda, Türkiye'nin yeraltı tarihini yazmış durumdalar. Yani, Murat Beşer'inki "matrak" bir tarih kitabı da aynı zamanda.

Yanlış anlaşılmasın, bu simalar yalnızca müzisyen ya da dinleyici değiller. Plakçı, yapımcı, kafe-bar işletmecisi, dergici, fanzinci, aylak, tutunamayan ve tutunduğunu sananlar da var aralarında. Üstelik hepsinin bu kadar olmadığına eminim. Yeni ciltlerde, "yeni" simalarla da tanışacağızdır ama bu ilk kitaptakiler herkesi şaşırtmak için yeterli; şimdilik...

"AÇIK BÜFE" SIĞINAK

Narmanlı Han benim aklıma önce Ahmet Hamdi Tanpınar'ı, sonra da Deniz Pınar'ı getiriyor. Tanpınar'ın bu kitapta yeri yok ama Deniz'in var: "Heykel sanatçısı Namık (Denizhan) Hoca'nın Deniz'in dükkanının karşısında bir atölyesi, içinde de Deniz'in her görüşte korktuğu bir Kuzgun Acar heykeli vardı. Narmanlı Han hepimiz için (oksijen dolu) bir yeryüzü

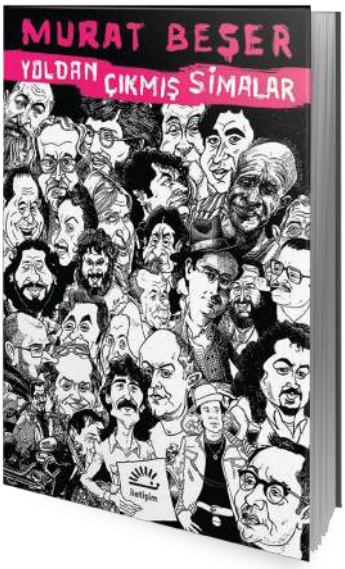

YOLDAN ÇIKMIŞ SİMALAR
Murat Beşer
İletişim Yayınları
Çizimler: Aptulika

sığınağıydı. Sekiz metrekare yerde toprak bereketliydi, işler yolundaydı." Gerçekten de bir sığınaktı orası, "açık büfe" bir sığınak. Cumartesileri karnımızı müzik ve dostlukla doyurur, bir hafta boyu acıkmazdık.

Kalamış aklınıza neyi ya da kimi getirir peki? Münir Nurettin belki. Fenerbahçe'ye giden yol, belki. Benim aklıma Laterna isimli müzik dükkanını getirirdi, bunlardan sonra. "Laterna ilk kez 1978 yılında Kalamış'ta açılmıştı. Plak ithal edip satan ilk yerlerden biriydi. Kibrit kutusu büyüklüğünde bir 'sticker'ı vardı; üzerindeki karikatürde sivri burunlu, dilenci kılıklı bir adam, üstünde bir maymunun oturduğu laternasını çeviriyor. (...) Altı yıl sonra Selamiçeşme'de Feneryolu tren istasyonu yakınlarında bir kafeye dönüşmüştü Laterna; daha doğrusu hem kafe, hem müzik evine."

Benim kendi tarihimin, bu yazı için seçtiğim üçüncü durağı ise Üsküdar Paşakapısı. Orada, küçücük dükkanında Tünay Akdeniz bana, bize hard rock ve heavy metal'in kapılarını açmıştı 80'lerin ortalarında. "Yaptığı işe amme hizmetini de katmaktan zevk duyan Tünay, kaset üstlerinin yarısına yukarıdan fotoğraf çekilerek basılmış küçük plak kapaklarını, diğer yarısına da albüm bilgilerini yazıyordu." Ayrıca Tünay, kasedin boş kalan yerine farklı gruplardan şarkılar çekerek bize yeni pencereler, kendine de yeni siparişler yaratmasını biliyordu. Metallica'nın *Master of Puppets* albümü Tünay Abi'ye geldiğinde, albümü kaydetmek için Bursa'daki okulunu "kırıp" gelen bir arkadaş, hedefine ulaştıktan sonra "okuldan biraz geç çıktım" yalanıyla tekrar şehrine, evine dönmüştü. Tünay abi daha sonra Beylerbeyi'ne geçti, biz de peşinden.

Murat Beşer'in *Yoldan Çıkmış Simalar* kitabı, bir bakıma da "gizli kahramanlar"ın tarihi. Yazılmamış tarihler olacak hep ve o tarihin içinde kaybolup giden olaylar, insanlar... Ama unutmak bize dayatılan ise, demek ki biz de unutmayacağız. Hafızamızı, o hep tozlanmaya yüz tutan yeri, pırıl pırıl tutmaya çalışacağız. Başka yolu yok. Değerli olanı, bizi dönüştürecek olanı unutmak yok.

"Fark eder mi ki kim kime aşık?
Kim kime dolaşık?
Bu karmakarışık sarmaşık...
Sense hala tarifler yapıyorsun.
Yapmasan keşke. Yapmasan... "

Kitaba adını veren öykünün ilham olduğu, besteci ve aranjör Ekin Eti'nin eseri, Youtube'ta: bit.ly/karmakarisiksarmasik

Cem Mumcu, **Karmakarışık Sarmaşık**'la beraber altı kitap ve yüz yetmiş öyküye ulaşan **Binbir İnsan Masalları** serisi ile yaşamın saklı, karmaşık, sihirli yanını cesaretle okura sunuyor. Her bir öykü, bir başka deneyimin en orta yerine davet ediyor okuyucusunu..

Orada saklanmak, utanmak, korkmak yok. Aklın görevi bitiyor, kalp başlıyor anlamaya. Bu, kanatlarının olduğunu, uçmayı ölesiye isterken öğrenmek gibi, gerçek bir özgürlük deneyimi.

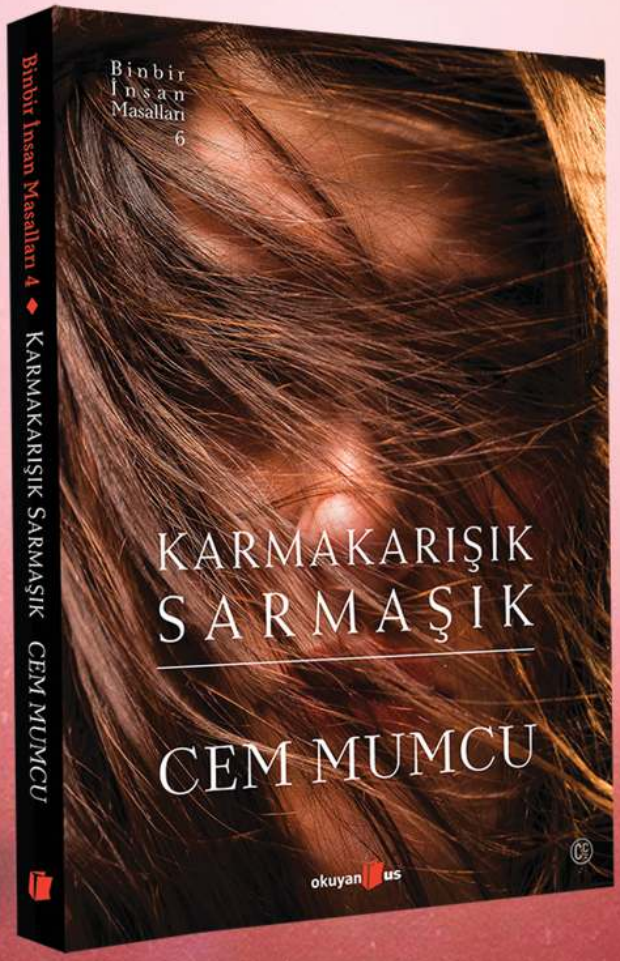

@okuyanus
okuyanus.COM.TR

Burcu Arman beyazkadincataldilli@gmail.com

O DUYU HENÜZ KEŞFEDİLMEDİ

“Hep Eve, insana öyküleri neden sevdiğini hatırlatan bir kitap.

Gökçe İrten

Filozof Henri Bergson, hayatın başlı başına canlı bir devinim olduğundan bahseder. Buna göre hayat dümdüz bir yol değil, karşınıza çıkan farklı patikalarıyla her an bambaşka yerlere gidecek bir devinimdir. Bu devinimin içinde sizi o durağan yoldan çıkaracak, hayatınıza gerçek anlamıyla yön verecek şeyse “yaşam gücü” ya da “yaşam atılımı” olarak dilimize çevrilen Élan Vital’dir. Bazı insanlar bu yaşam gücünün büyük patlamalarla değil küçük anlarla yaşandığına inanır. Belli ki Henrietta Rose-Innes de bunlardan biri; *Hep Eve* kitabındaki öykülerinde, insanların hayatlarında kendilerine dönecekleri, yani hep eve dönecekleri anları kaleme almış.

Başkalarının umursamayacağı, belki anlatsanız bile aynı etkiyi vermeyecek kişisel kırılganlık öyküleri bunlar. İnsanı insan yapan zaafların, karakterler nezdindeki “aydınlanma” anlarına şahit oluyoruz her öyküde. Her öykü de, tıpkı anlattığı karakteri gibi kırılgan ve ince bir dille yazılmış.

Bir kahramanın herkesin kulağında yarattığı ses farklıdır. Yazarın verdiği ipuçlarına rağmen gözünüzde canlandırdığınız sekli de değişir elbet. *Hep Eve*’nin öykü karakterleriyse hep aynı seste hayat buluyor gibi. Edebi bir yorum değil bu. Karakterlerin sesi yok demek değil istediğim. Sanki yaşamdan yaşama geçen; bazen kütüphanedeki bir çocuğu, bazen hayatını sorgulayan yaşlı bir kadını, bazen ilişkisinden uzaklaşmaya çalışan genç bir adamı ya da korkularıyla yüzleşen yetişkin bir adamı uzaktan bir köşede izlerken anlatan bir ses gibi onunki. Bazı işaretler, yazarın dokunmayı sevdikleri, o anlatıcının sesinde zaman zaman belirip onun hâlâ o köşede olup öyküyü anlattığını hatırlatıyor; kum taneleri, mavi renkler, mavi sular, güvercinler gibi...

HEP EVE
Henrietta Rose-Innes
Yüz Kitap
Çeviren: Ezgi Kıymaç

Cumartesi günü kütüphaneye kapatılan çocuğun sıkıntısı, kocasından kaçan kadının sıkıntısı, mahallesine koca bir otel yapılan yaşlı kadının sıkıntısı, kitabını çıkarcı bir yazara göstermek isteyen genç bir yazarın sıkıntısı, sevgilisiyle işlerin asla yolunda gitmeyeceğini anlayan genç delikanlının sıkıntısı, on üç yaşındaki tutkuyu arayan kadının sıkıntısı... Hepimizin sahip olduğu o minik mide burucu şeyler aslında. Öyküleri güzelleştirense kabullenme, affetme ya da farkındalık anlarına bizi şahit ediyor olması.

Ve tasvirler; Henrietta Rose-Innes canlıları nesnelerle, nesneleri ise canlılarla betimlemeyi seviyor... Gördüğünüzü sandığınız ama ifade edemediğiniz her şey onun tasvirlerinde can buluyor. Ne kadar hüzün bulaşsa da insanı iyi hissettiren hali de belki bu tanıdık histen. Onun öykülerine büyülü gerçeklik denemez ama hayatın içindeki büyülü gerçeklikler gibi oldukları kesin.

Son olarak; *Hep Eve*, insana öyküleri neden sevdiğini hatırlatan bir kitap. Ağızda bir anda eriyip bıraktığı tada rağmen ortadan kaybolan leziz bir şeker gibi. Sanki henüz keşfedilmemiş bir duyumuza hitap ediyor Henrietta Rose-Innes.

Refik Durbaş'tan şiir gibi yaşayanların hiç bilinmeyen hikâyeleri...

Bizleri hayatın gerçekten büyülü olduğuna inandıran söz peygamberlerinin aşkları, dostlukları, yüzünüze bir gülümseme nakşedecek öyküleri...

DK DOĞAN KİTAP

Yankı Enki yankienki@yahoo.com

BÜYÜCÜNÜN BÜYÜME ÖYKÜSÜ

“Başka dünyaları keşfetmenin aslında neye tekabül ettiğini gösteren tüm büyük eserler gibi, Belgariad da bir kahramanın haritasını çıkarıyor.

“Neyin hikâye, neyinse hikâye kılığına girmiş hakikat olduğunu kim bilebilir?” David Eddings bu cümleyi yazarken fantastik edebiyatın, özellikle de Ursula K. Le Guin ekolünün üzerinde durduğu “fantezideki hakikat” meselesini irdeleyeceği uzun mu uzun bir yolculuk öyküsü anlatmayı ne kadar planlamıştı bilemiyorum, ama beş kitaplık *Belgariad* serisi, hakikat ile büyünün ilişkisine dair, başka dünyaların savunusu niteliğinde bir eser.

Beş kitap boyunca, kahramanımız Garion’un büyüme öyküsünü ve nasıl olup da bir büyücüye ve hükümdara dönüştüğünü okuyoruz. Bu dönüşümle beraber iktidarın ve gücün de ne demek olduğunu öğrenen Garion’un çocukluktan çıkış öyküsü ile büyüyü keşif öyküsü kesiştiği anda, bu kesişmeyi, en iyi fantastik kurguyla görebileceğimizi de düşündürüyor Eddings. “Görüp dokunabildiğimiz şeylerin ötesinde bir dünya var ve bu dünya kendi kanunlarına göre yaşıyor. Bu çok sıradan dünyamızda imkânsız olan, orada gayet mümkün olabilir,” uyarısını aldığında Garion’un yanıtı, “Ben bu dünyada yaşamak isterim... Öteki çok karmaşık gibi görünüyor,” oluyor. Beş cilt boyunca da bu çekimser yaklaşımını koruyor kahramanımız, ama kendi içindeki büyücüyü keşfettikçe büyüyor ve büyümenin aslında bir şeylerden feragat etmek demek olduğunu da kavramaya başlıyor.

Eddings, *Belgariad*’ın her cildine başlarken, arka plandaki mitolojiyi aktardığı bir girişle karşılıyor bizi. Efsaneye göre, dünyanın başlangıcından beri uyum içinde yaşayan yedi tanrı vardır. Her tanrı kendi halkını gözetir. En yaşlı tanrı Aldur ise hiçbir halkın tanrısı değildir. En güzel tanrının adı Torak’tır ama zaman içinde en karanlık tanrıya dönüşecek, *Belgariad*’ın kötü tanrısı olacaktır. Aldur’un Belgarath adındaki müridi bir büyücü olur. Bir de Aldur’un “yaşayan bir ruh” haline getirdiği büyülü bir taş vardır. Torak bu kıymetli taşın peşine düştüğünde

karşısında Belgarath ve kafilesini, en önemlisi de, eserin başkahramanı Garion'u bulacaktır. İşte *Belgariad*, Torak ve Garion arasındaki mücadelenin anlatıldığı beş ciltlik bir destanın adıdır.

GARİON'UN KİMLİK ARAYIŞI

Torak dışındaki tanrılar dünyayı terk eder, çünkü onunla savaşa tutuşurlarsa dünyanın bir kıyamet yerine döneceğinden korkarlar. Geride sadece Torak kalır, ama dünyanın kaderi bir kehanete bağlıdır. Eğer Aldur Taşı Riva Kralı'nın soyunda muhafaza edilirse, kötü tanrı Torak dünyaya hâkim olamayacaktır. Taşı koruyacak olan kişi ise Garion'dur.

> Aldur Taşı denen bu kıymetli taş, tıpkı *Yüzüklerin Efendisi*'ndeki yüzük gibi, ona sahip olan kişiyi değiştiren bir arzu nesnesidir. Büyücü Belgarath, taşı almayı reddettiği bir sahnede, bize Gandalf'ı hatırlatır.

Aldur Taşı denen bu kıymetli taş, tıpkı *Yüzüklerin Efendisi*'ndeki yüzük gibi, ona sahip olan kişiyi değiştiren bir arzu nesnesidir. Büyücü Belgarath, taşı almayı reddettiği bir sahnede, "Ona elimi süremem, yoksa beni mahveder," derken bize Tolkien'in Gandalf'ını hatırlatır. Bilge bir kişi bu taşa sahip olmaktan sakınmalıdır Belgarath'a göre, çünkü "ona ancak hiçbir kötü niyeti olmayan, gönlünde hiçbir iktidar ya da mülkiyet hırsı bulunmayacak" biri, bir nevi "seçilmiş kişi" dokunabilir.

Kehanetin Oyuncağı başlıklı birinci cildin tamamının Garion'un kimlik arayışına ayrıldığını söylemek mümkün ama bu durum *Belgariad*'ın omurgasını oluşturan, beş cilde de yayılan bir tema. Garion, annesi ve babasının başına gerçekte ne geldiğini buluyor, yanında büyüdüğü Pol Teyze'nin ve ihtiyar Bay Kurt'un aslında kim olduklarını öğreniyor. Eddings'in kelimeleriyle ifade edersek, "Garion'un tüm yaşamını bir günde altüst edece kadar önemli, ama ne olduğunu hâlâ bilmediği bir şeyin peşinde" bir arayış başlıyor. Henüz ilk sayfasından, "Çocukluğu kayıp gidiyordu elinden," diye başlayan *Büyücüler Kraliçesi* adlı ikinci ciltte, önceleri reddettiği büyünün nasıl bir şey olduğunu yakından tecrübe edince, çocukluk Garion için mazide kalmaya başlıyor. İşte bu çocukluk nostaljisi de eserin tamamında baskın bir şekilde işleniyor. Garion büyüdükçe, buruk bir zafer hissi, yaralanarak büyümenin kaçınılmazlığının verdiği hüzün çöküyor bu fantastik öyküye. Gerçek adının Belgarion olduğunu öğreniyor ve ilk büyüsünü yapıyor kahramanımız. Annesi ve babasının başlarına geleni öğrendikten sonra intikamını alıyor ama haz almıyor, acı çekiyor bu intikamı almasını sağlayan büyülü gücü nedeniyle. "Sonsuza kadar çocuk kalmak istiyorsun. Kalamazsın ama; kimse kalamaz," diye biten ikinci cildi, *Sihirbazın Tuzağı* adlı üçüncü kitap takip ediyor ve burada da aynı izlek devam ediyor. Büyü yapabiliyor Garion ama yapamadığı bir şeyler var hâlâ. İşte altından kalkamadığı bu yükün ne olduğunu bulmak için hem tanrıları hem de kendi iç sesini dinliyor, neyin peşinde olduğunu çözümlemeye çalışıyor. Dördüncü kitap *Büyülü Şato*'da sırtındaki yük artmaya devam ediyor, çünkü artık sadece bir büyücüye değil, aynı zamanda bir "iktidar" figürüne dönüşüyor Garion. Hatta bu cildin özellikle "iktidar" meselesine eğildiğini söylemek gerekiyor. Son cilt *Efsuncunun Son Oyunu* ise psikanalitik okumaya fazlasıyla açık bir "babayı öldürme" öyküsüne bağlanıyor. İyi ve kötünün, Doğu ve Batı'nın net sınırlarla ayrıldığı *Belgariad*'ın finalinde Garion ve Torak karşı karşıya geliyor. İlk kitaptan beri öyküye işlemiş olan burukluk burada da karşımıza çıkıyor. Ancak bir şeyleri kaybederek büyüyeceğimiz gerçeğini iyice belletiyor Eddings...

BELGARIAD
David Eddings
Metis Yayıncılık
Çeviren: Bülent Somay

Tıpkı yüzyıllar önce yazılan, yaratılan ütopya eserlerinde olduğu gibi, 20. yüzyılın fantastik kurgularında da bir harita bekler bizi. Fantastik dünyaların gerçekliği böyle temsil edilir. Bu dünyaların ne ölçüde bir mühendislik harikası olduğu eserden esere tartışılabilir; ancak, örneğin Le Guin, "Ben mühendis değil kaşifim. Yerdeniz'i keşfettim," der. Eddings'in *Belgariad*'ında da kusursuz bir icat ya da mühendislik söz konusu değildir. Onun haritasındaki Sendarya, Tolnedra ve Ulgoland gibi coğrafyaların gölgede kalan köşeleri kafamızın içinde keşfedilmeyi bekler. Mekanın keşfi ile kahramanın kendi kimliğini keşfi paralel bir şekilde ilerler. Başka dünyaları keşfetmenin aslında neye tekabül ettiğini gösteren tüm büyük eserler gibi, *Belgariad* da bir kahramanın haritasını çıkarıyor. Bu haritanın başka nerelere uzandığını görmek için ise, serinin devamını, yine beş ciltten oluşan *Malloryon*'u okumak ve keşfetmek gerekiyor.

Irmak Zileli irmakzileli@gmail.com

İYİ DİNLEYİCİ İYİ ANLATICI

“Söyleşilerin en önemli özelliği, “soru-cevap”ın ötesine geçen gerçek birer diyalog olması. Ursula K. Le Guin’e yakışır şekilde...

Ursula K. Le Guin’le Konuşmalar, Le Guin’in yazı üzerine düşüncelerini ve eserlerini yaratma sürecini merak eden okurun ilgisini çekecek bir kitap. Yazarla 1980-2006 yılları arasında yapılmış söyleşilerden oluşuyor, ama aklınıza bildik türde röportajlar gelmesin. Söyleşilerin en önemli özelliği, “soru-cevap”ın ötesine geçen gerçek birer diyalog olması. Ursula K. Le Guin’e yakışır şekilde...

Neden Le Guin’e yakışır şekilde? Onu sadece kurmaca metinlerinden değil, yazdığı denemelerden de tanıyan okurları bilir ki diyalog, Le Guin’in yazarlık poetikasının sac ayaklarından biridir. Buna çokseslilik de diyebiliriz. Bu kavramlar Le Guin’in metinlerini yaratma sürecinden başlayarak izlediği yönteme işaret eder; kullandığı anlatım biçimlerinin gerekçelerini oluşturur; hikayelerin iliklerine işlemiş bir mesele olarak karşımıza çıkar. Ayrıca Le Guin’in “kadın yazar olmak”la ilgili düşüncelerinin kaynağı da bu bakış açısındadır bana göre.

“BENİ AMBALAJLAMAYIN!”

“Birden fazla görme biçimi, birden fazla ifade biçimi ve gerçekliğin birden fazla açısı vardır,” diyor Le Guin. Oldukça basit ve hatta kimilerine göre bildik gelebilecek olan bu fikir, onda bundan çok daha fazlasıdır. Her şeyden önce roman yazmayı seçmiş olmasının nedenleri buraya dayanır. Çünkü ona göre kurmaca yazmak, “başka bir insanın derisine bürünme çabasıdır.” Bu çabanın kaynağında ise gerçekliğin öteki açılarını keşfetme arzusu vardır.

Bir söyleşide şöyle diyor Le Guin: “Bilimkurgu, insanları kültürel kabuklarından sıyrılmaya ve başka varlıkların kabuklarına davet etmeme yardımcı oluyor. Bu anlamda bilimkurgu, romanın geleneksel olarak yapageldiğinin bir uzantısıdır.” Le Guin’in bilimkurgu yazdığı düşünülürse, “başka insanın derisine bürünme çabası” herhangi bir kurmaca yazarınınkine göre daha da katmerleniyor; birden fazla görme biçiminin varlığına açık olmak daha da büyük bir gereklilik kazanıyor.

Yeri gelmişken Le Guin’in “bilimkurgu yazarı” tanımlamasına itiraz ettiğini belirteyim. Le Guin pek çok konuda olduğu gibi burada da

Le Guin: “Bilimkurgu, insanları kültürel kabuklarından sıyrılmaya ve başka varlıkların kabuklarına davet etmeme yardımcı oluyor.” Onur Aşkın

Değişim, dönüşüm ve modernleşme: Devlet-i 'Aliyye'den Türkiye Cumhuriyeti'ne

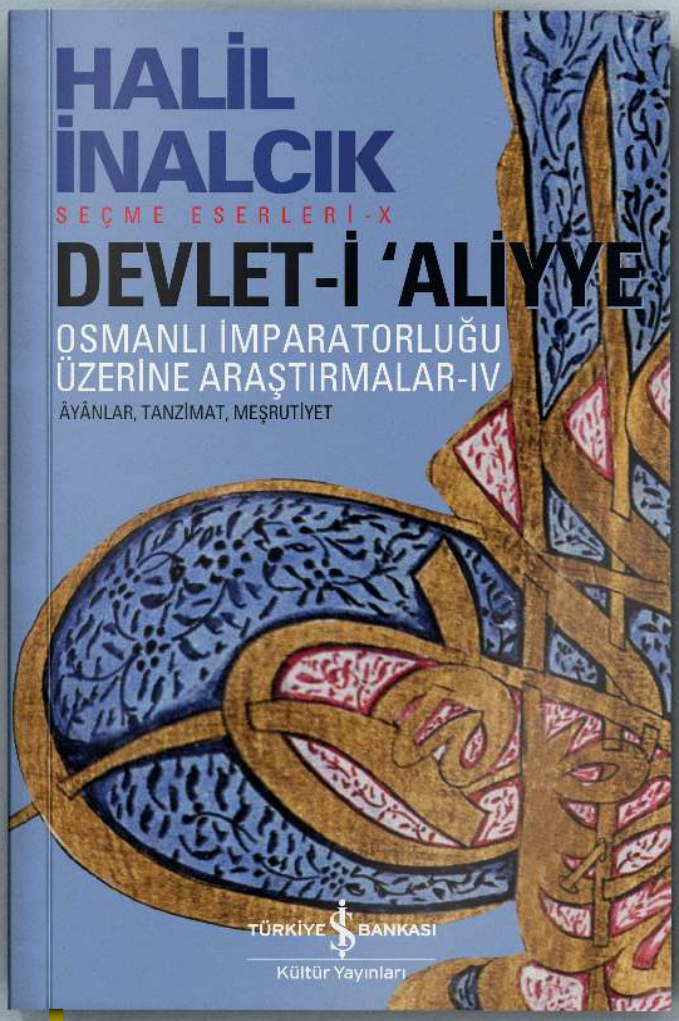

Devlet-i 'Aliyye IV
Halil İnalcık
584 s, 28 TL

Devlet-i 'Aliyye'nin birinci cildi Osmanlı Devleti'nin bir beylikten Balkanlar ve Ortadoğu'ya hükmeden güçlü bir imparatorluğa dönüşümünü konu alır. İkinci cilt padişah otoritesinin zayıfladığı ve yok olduğu 17. yüzyılın ilk yarısındaki iktidar mücadelesini inceler. Üçüncü cilt ise merkezi devlet otoritesinin yeniden kurulduğu Köprülüler dönemini, Orta-Avrupa'da Habsburglarla süren uzun iktidar mücadelesini, mali ve siyasi bunalıma karşı çözüm arayışlarını ayrıntılarıyla ele alır.

Devlet-i 'Aliyye'nin dördüncü cildi, Osmanlı Devleti'nin geçirdiği askeri ve mali dönüşümü mercek altına alarak başlıyor. 18. yüzyılda güç kazanan âyânların kurduğu düzene karşı merkezi otoritenin yeni yöntem arayışlarıyla devam ediyor.

Aynı dönemde Osmanlı bürokratlarıyla fikir adamlarının Batı karşısında yaşanan mevzi, güç ve nüfuz kaybına karşı arayışları, bu arayışların Patrona Halil İsyanı ile kesintiye uğrayışına rağmen Tanzimat ve Meşrutiyet çizgisiyle devamı ayrıntısıyla inceleniyor. Bu süreçte Tanzimat'ı tasarlayan, uygulanmasında yaşanılan güçlüklere karşı çözüm geliştirerek değişen dünyada ayakta kalmak için fikir üreten Osmanlı devlet ve düşünce adamlarının çabalarının, Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşları sonunda Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına uzanan sonuçları kesintisiz bir bütünün parçaları olarak ele alınıyor.

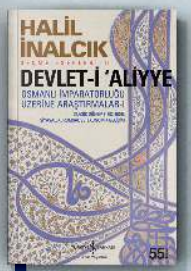

Devlet-i 'Aliyye I
Halil İnalcık
388 s, 24 TL

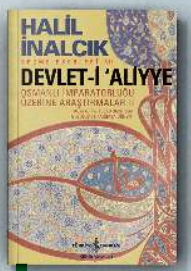

Devlet-i 'Aliyye II
Halil İnalcık
544 s, 28 TL

Devlet-i 'Aliyye III
Halil İnalcık
480 s, 26 TL

/iskultur /iskultur iskultur.com.tr

Taksim kitabevimiz açıldı.
Lamartin Caddesi No: 5 / 1
Taksim - İstanbul
Tel: (0212) 238 08 37

Kitabevlerimiz: İstanbul - Kadıköy, Tel: (0216) 348 97 84 Eminönü - Müze, Tel: (0212) 511 13 37 Caddebostan, Tel: (0216) 386 65 62 Beşiktaş, Tel: (0212) 258 77 43 Bakırköy, Tel: (0212) 571 20 32 Nişantaşı, Tel: (0212) 234 80 71 • **Ankara** - Yenişehir, Tel: (0312) 430 33 66 Tunalı Hilmi, Tel: (0312) 324 10 73 **İzmir** - Karşıyaka, Tel: (0232) 364 71 42 • **Diyarbakır** - Ofis, Tel: (0412) 228 42 16 • **Eskişehir** - Tepebaşı, Tel: (0222) 220 49 13 • **Konya** - Selçuklu, Tel: (0332) 351 16 07 • **Manisa**, Tel: (0236) 231 69 24 **Mersin**, Tel: (0324) 238 18 14 • **Samsun** - Çiftlik, Tel: (0362) 233 38 30 • **Trabzon** Merkez, Tel: (0462) 326 98 39

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

URSULA K. LE GUIN'LE KONUŞMALAR
der. Carl Freedman
Agora Kitaplığı
Çeviren: Burcu Erdoğan

sığ ve indirgemeci yaklaşımlara tahammül edemiyor ve şöyle diyor: "Beni ambalajlamayın!"

Aslında bu da tek tip görme biçimlerine bir tür isyan. Tasniflere ve tanımlamalara şüpheyle yaklaşıyor yazar, çünkü herhangi bir şeyi belli bir kategoriye hapsettiğinizde kendinizi olası diğer bakış açılarına kapatıyorsunuz. Bir yazarın bilimkurgu yazdığını söylemek ile onu "bilimkurgu yazarı" şeklinde tanımlamak arasındaki farka işaret ediyor Le Guin. "Beni ambalajlamayın," diyerek, belli tanımlar aracılığıyla kuşatılmayı ve piyasa mantığına hapsedilmeyi reddediyor. Bu tanımın aslında edebiyatın kendi içinden doğan değil, piyasanın dayatmasıyla oluşmuş bir tanım olduğunu da söylemiş oluyor.

Gerçeği farklı açılardan görme ve anlatma gayreti, önemli bir soruya daha yanıt aramasını sağlıyor Le Guin'in: Vaiz mi olacak, romancı mı?

Bu soru başka soruların da kapısını açıyor kuşkusuz. "Polemik yaratmadan veya ahkâm kesmeden bir şeyler söylemenin dolaylı yollarını aramaya başlıyor." Böylece dil, politikanın topraklarından hepten kopup edebiyatın topraklarında kök salmaya başlıyor. Bir şeyler söylemenin dolaylı yollarını aramak, dili tek boyutluluktan kaçınmaya zorluyor. Gerçeğin öteki açıları bu şekilde ancak görünür kılınabiliyor.

Vaiz değil romancı olmaya karar vermenin bir diğer sonucu, güncel politikanın taraflarıyla araya mesafe koymak. Gerçeğin öteki açılarını da görmek isteyen bir yazar olarak, "Bir roman üzerinde çalışırken, propaganda yapılmasını istedikleri belirli bir programı olan hiç kimseyi tatmin etmeye girişmem," diyor Le Guin.

FEMİNİZMİN ETKİLERİ

Kitapta belki de üzerinde en çok durulan başlık feminizm. Ursula K. Le Guin, feminizmle ilişkisinin nasıl geliştiğinden ve bunun eserlerine nasıl yansıdığından bahsediyor. Feminizmi yeterince iyi kavramadığını düşündüğü dönemde ürettiği metinlerle ilgili yer yer özeleştiride bulunmaktan da gocunmuyor. Belki de hayat felsefesinin temelinde "öğrenme" eyleminin çok önemli bir yer tutmasından ötürü böyle bu.

Feminizmle tanışmadan öncesi için şöyle diyor Guin: "Büyük fikirleri olan ve onları yayan insanların erkekler olduğunu söyleyen kültürel buyruklara uyuyordum; bunu aşmak için iradi bir eylem gerekti." Bunu aşması için gösterdiği iradi eylemin yazmak olduğunu ise daha sonra anlıyoruz. Yazı, Le Guin'e, "Ben bir erkek taklidi değilim, kadın yazarım," demeyi öğretiyor. Bunun da oldukça ilginç bir hikayesi var kitapta. Burada aktarmak yazının sınırlarını aşacağından şu kadarını belirtmekle yetineyim: Le Guin dinlemeyi bilen bir yazar olduğu için, kendi metnini de dinleyerek bir şey öğreniyor. Kendisiyle ilgili bir şey bu. Hikayesindeki karakterlerin "iradi eylemine" kulak vermese belki de en azından o an için metnin (bir bakıma kendi iç sesinin) ona söylemek istediğini duymayacak, fark etmeyecekti.

"Kanon o kadar erkek egemenliğindeydi ki erkeklerin yazdıkları, tek yazı türü olarak algılanıyordu ve kadınlar yalnızca erkekleri taklit ettikleri sürece 'iyi yazarlar'dı," diyor Le Guin. Erkeklerin yazdıklarının "tek yazı türü" olarak algılanması ve bunun giderek bir norma dönüşmesine karşı Le Guin'in silahı yine çokseslilik ve diyalog.

> "Bir hikâye gelir ve sizin işiniz, çenenizi kapayıp dinlemek, yazmak ve hikâyenin yolunu kesmemeye çalışmaktan ibarettir."

"Bir hikâye gelir ve sizin işiniz, çenenizi kapayıp dinlemek, yazmak ve hikâyenin yolunu kesmemeye çalışmaktan ibarettir," diyor. Az önce bahsettiğim örnekte olduğu gibi. Çünkü ancak bu şekilde farklı görme biçimlerine yer açabileceğinin farkında. Çokseslilik, anlatım biçiminde de gösteriyor kendini. Kurgu atölyelerinde öğrencileriyle birlikte aynı hikayeyi farklı kişilerin bakış açısından yazma alıştırmaları yaptığından söz ediyor. Viktorya dönemi edebiyatında egemen olan teksesli anlatım biçimine karşı, Virginia Woolf'un öncülüğünü yaptığı çoksesli anlatıma dikkat çekiyor. Anlıyoruz ki Le Guin, dünyayı algılayışının merkezine yerleştirdiği çoksesli bakış açısını, eserlerinin hem içeriğini hem biçimini belirleyen bir poetika haline getirmiş.

Kuşkusuz ki *Ursula K. Le Guin'le Konuşmalar* kitabı yazarın düşünce evrenindeki daha pek çok kapıyı açıyor. Ben bu yazıda belli bir tanesini araladım ve oradan ilerledim. Fırsattan istifade, henüz okumamış olanlara Ursula K. Le Guin'in hem edebi hem de felsefi bir şaheser olan denemelerinin yer aldığı *Kadınlar Rüyalar Ejderhalar* isimli kitabını da bu söyleşi kitabının yanına katarak okumalarını tavsiye ederim.

goodreads ★★★★★

amazon ★★★★★

KAN YEMİNİ

BRIAN McCLELLAN

KRALLARIN ÇAĞI
SONA ERDİ...

...VE BU SONU
BEN GETİRDİM.

"Yaratıcı bir büyü sistemi,
soluk soluğa bir kurgu,
ilgi çekici bir dünya."
—BRANDON SANDERSON

"Epik fantaziye barut kokulu
bir hava getiriyor."
—ANTHONY RYAN

ithaki
www.ithaki.com.tr
İnternet satış: www.ilknokta.com
twitter.com/ithakiyayinlari
facebook.com/ithakiyayin
Genel Dağıtım PUNT

Levent Cantek leventcantek@gmail.com

HEPİMİZ KUKLAYIZ

"Watchmen'i ilk kez duyanlar iki nedenle bu albümü okumalılar. Birincisi, iyilik, adalet ve hakikat üstüne tuhaf bir roman okuyacaklarının garantisini veriyorum. İkincisi, Alan Moore isimli büyük bir yazarla tanışacaksınız.

Çocuklar neden çizgi roman okuyor? Her hafta koşarak, kapışarak aldıkları çizgi romanlarda neler anlatılıyor? Bu kostümlü maskaralar nasıl oluyor da bu kadar seviliyor? Amerika'da süper kahramanların altın çağı sayılan 1938-1949 yılları arasında pek çok bürokrat ve eğitimci bu soruları soruyor, korkuyor ve endişe ediyordu. Sonra iş sansüre varan, çizgi romanların neleri anlatamayacağını belirleyen başka bir noktaya vardı. İnsanların çizgi romanı sevmesinin pek çok nedeni olabilirdi ama galiba, asıl olarak kahramanların özgürlüğü hoşa gidiyordu. Bir süper kahraman, polisle ya da devletle çalışmıyordu, gerekli olduğunda onlara yardım ediyordu ama bu bir bağımlılık değildi. Kanunla pek fazla ilgilenmiyor, bir suçluyu delilleriyle birlikte paketleyerek karakolun önüne bırakabiliyordu. Kahramanlar bürokrasiden, hukuktan, yargılama sürecinden hoşlanmıyor, başına buyruk davranıyorlardı; bu meydan okuyucu ve kanun koyucu ruh halleri, bir başınalıkları, hayatlarını ebeveynlerin ve öğretmenlerin mutlak kontrolünde sürdüren çocukların kalbini fethediyordu. Toplumun kısıtlamalarından kurtulmak, üstelik bunu sevdikleri kahramanlar gibi alkışlanarak yapmak istiyorlardı. Bu durum doğal olarak muktedirlerin hoşuna gitmedi, bütün kahramanların kanun koyucu değil, mevcut kanunların koruyucusu olması isteniyordu.

Çizgi romanlar, özellikle grafik romanlar bu meseleyi tartışmayı çok sever. Süper kahramanların, kanunlara uyup uymaması, güçlerini kamu yararına kullanıp kullanmaması sayısız kez konu edilmiş, ilgi çekici ölçülerde adalet tartışması yapılmıştır. Kahramanlar, devletin elinde nasıl bir silaha dönüşüyordur? Devlet, onları ne adına kullanıyordur? Bir kanun koyucu gibi yaşama haklarını nereden alıyorlardır? Kahramanlar kamu yararının aleyhine olan eylemlerde bulunabilirler mi? Kahramanlar

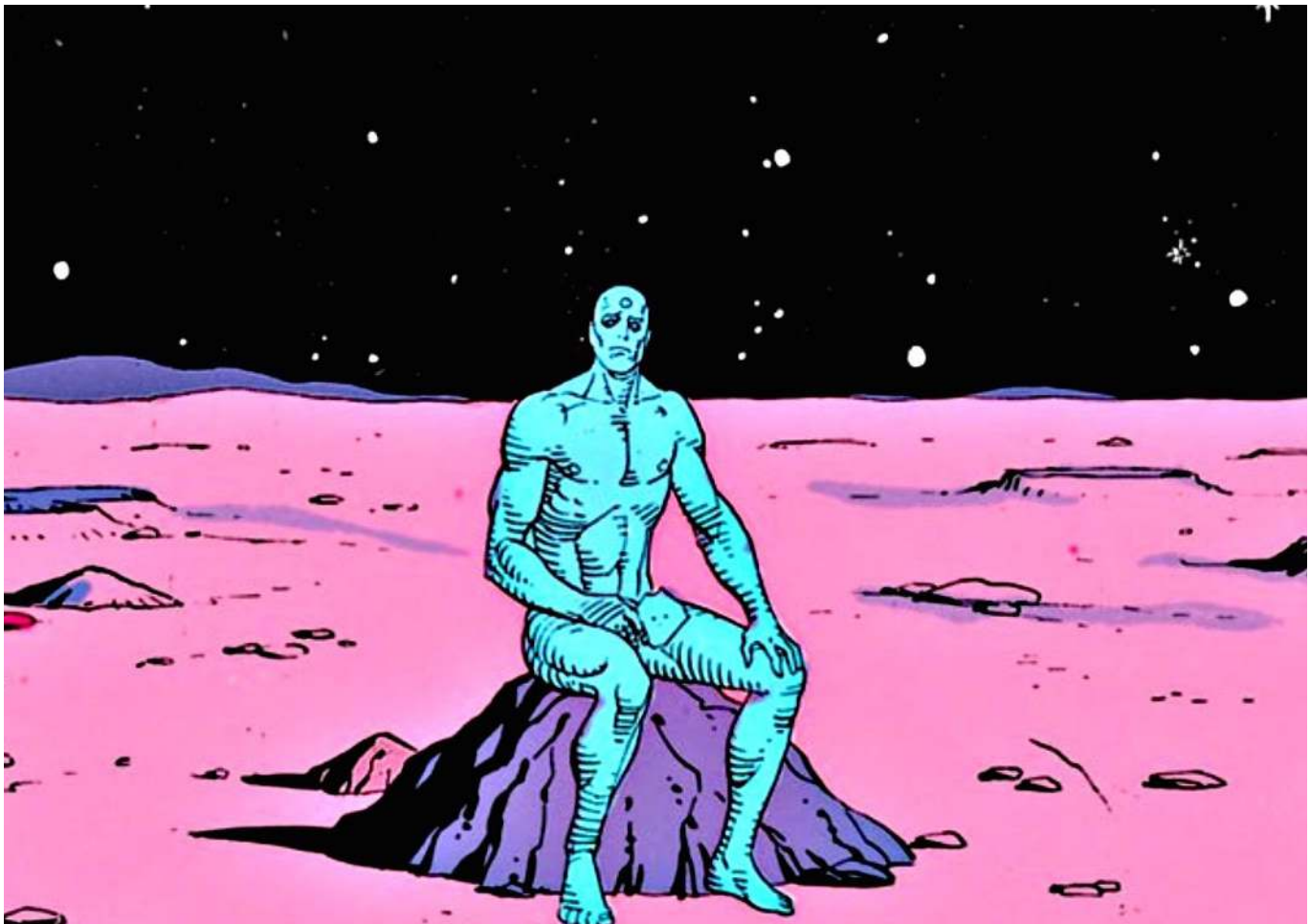

nasıl kontrol edilebilirler? Amerikan çizgi roman tarihinin bana göre en iyi hikayesi, Alan Moore ve Dave Gibbons'ın ünlü grafik romanı *Watchmen* bu çarpıcı soruyla hemhal olur; Juvenal'in ünlü yergisinden alınan bir cümle, bütün albüm boyunca okura hatırlatılır: Gözcüleri kim gözetleyecek?

1985'te geçen öyküde süper kahramanlar öyle şeyler yapmıştır ki farklı bir Amerika'yla karşılaşırız. *Watchmen*'in 1986 yılında yayımlanmaya başladığını, "What if?" sorusunun yaşanan zamana özellikle denk düşürüldüğünü hatırlatalım. Nixon'ın başkan olmayı sürdürdüğü, Vietnam Savaşı'nın kazanıldığı, Sovyetler'in adamakıllı bir tehdit olmaktan çıkarıldığı bir dünyadır bu. Bir ikisi hariç çoğu süper kahraman, "Amerikan Karşıtı Faaliyetler Komitesinin" zorlamasıyla maskelerini çıkarmış, "sıradan vatandaşlara" dönüşerek ortadan kaybolmuştur. *Metropolis*'i andıran karanlık bir New York atmosferinde, Komedyen isimli, devletin anti-komünist faaliyetlerinde çalışan ünlü bir kahramanın cinayetiyle *Watchmen*'in dünyasına dahil oluruz. Hikaye, başta polisiye gibi gözükmekle birlikte kahramanların geçmişi hatırlayarak, birbirlerine iç döktükleri bir dramaya dönüşür. Bölüm aralarında günlükler, mektuplar, alıntılar, röportajlar kullanılır.

Alternatif tarih vurgusu, sadece Amerika'yla değil, süper kahramanların geçmişleriyle de sürdürülür. Kahramanların hemen hepsi psikolojik olarak sorunlu, siyaseten takıntılı kişiliklerdir. Kötülerle savaşmaya, sosyal sorumlulukla değil, dünyevi amaçları ya da ideolojik inançları için başlamışlardır. Hiçbirisi katledilen ailelerinin intikamını almak, dünyaya adalet getirmek gibi nedenlerle bu işlere kalkışmış değildir. Altın Çağ'ın naif kahramanlarına gösterilen sempatinin aksine toplum tarafından sevilmemekte, şüpheyle karşılanmaktadırlar. Hepsi, bütünüyle yozlaşmış ya da hayal ettiklerinden çok daha farklı bir biçimde gizlenerek yaşayan birileri olmuştur. Geçmişin nostaljisiyle yaşanan zamanın dışlayıcı baskısı arasında kalmış, acılaşmış, daha da mutsuz kişilikler olmuşlardır. Kahraman olmaları yasaklanmıştır ama asıl önemlisi, eylemlerinin anlamına ilişkin inançlarını yitirmişlerdir. Kinik ve nihilist bir katile dönüşmüş olan Komedyen, suçla mücadele etmek isteyerek bir araya gelen benzerlerine acımasız bir konuşma yapar: "Bu sorunları sizin gibi palyaçoların çözebileceğini düşünmek için salak olmak gerekiyor. (...) Bu dünyada ne olup bittiği hakkında en ufak bir fikriniz yok." Bir kötü adamı alt ederek herhangi bir şeyin çözüleceğine inanmanın saflık ya da körlük olacağını söyleyerek üzerinde "Uyuşturucu", "Cinsel serbestlik", "Savaş-karşıtı gösteriler" ve "Siyahların huzursuzluğu" gibi sözcükler yazılmış Amerikan haritasını yakar. Ona göre sorunlar çok daha büyük ve ulaşılmazdır, otuz yıl içinde nükleer füzeler, ateş böcekleri gibi gökyüzünü kaplayacaktır. Sonraki yıllarda pek çok kötü adama ve yolunu kaybetmiş kahramana ilham verecek olan Komedyen, büyük gerçeği fark etmiştir: "Her şeyin kocaman bir şaka olduğunu anladığınızda, yapılacak tek anlamlı şey komedyen olmaktır... Bunun iyi bir espri olduğunu söylemiyorum! Sadece oynamaya devam ediyorum." Bu yapıbozumcu ironi, sadece kahramanlık kurumunu değil, çizgi romanın dualistik yapısını da alaşağı edici nitelikte bir göndermeydi. Anarşistti, *Watchmen* sonrasında hiçbir kahraman eskisi gibi olamadı, çizgi roman dünyasının gerçeklik ölçüleri baştan ayağa değişmek zorunda kaldı. Ülkemizde çok sevilen, İtalyan çizgi romanı *Zagor* bile bundan payını aldı diye iddia edeceğim. Ezeli rakibi Hellingen, Kızılderililere kendisini dünya dışı bir ilah gibi gösteren Zagor'a, "Hangi hakla yerlileri kandırıyorsun?" diyordu. Hangi hakla kanun koyucu oluyorsun, yargılama hakkını nereden alıyorsun, hangi ruh haliyle kostüm giyiyorsun?

ASIL DERDİ KAHRAMANLIK DEĞİL

Şunu sorabiliriz: *Watchmen*, bir anlatı olarak kahramanlara inanmıyor mu? Başka türden bir iyilikle "mutlu sona" ulaşmasına bakarsak, yalnızca kahramanlara değil, bütün insanlığa, dinlere, ideolojilere, devletlere, eylemlerinin ahlaki yönünün farkında olmayan bir koruyuculuğa karşı olduğu iddia edilebilir. Asıl derdi kahramanlık değil, farkındalığa dayalı bir özgürleşmedir. Komedyen'in, "Hepimiz birer kuklayız. Bense ipleri görebilen bir kuklayım," sözleri özgürleşmek için yeterli değildir hatta. Dr. Manhattan, Ozymandias'ın yaptıklarına, üç milyon insanın yaşamı pahasına yaratılmış barışa bu yüzden göz yumar, "bir kötülüğe izin vermeden büyük bir iyilik (özgür irade) sağlamak imkânsızdır" çünkü. Bunun yetmeyeceğini de biliyordur: "Hiçbir şey asla sona ermez," derken iplerini görebilen kuklaların savaşının bitmeyeceğini anlatmak ister. Muktedirlerin olduğunu ve ideolojinin onlar lehine bizi yönlendirdiğinin her zaman ve her koşulda farkında olmak gerekiyordur.

Watchmen'i ilk kez duyanlar iki nedenle bu albümü okumalılar. Birincisi, iyilik, adalet ve hakikat üstüne tuhaf bir roman okuyacaklarının garantisini veriyorum. Garip bir hantallığı, sadece öne değil yana doğru da genişleyen hikayesi sabır istiyor, onu ekleyeyim. İkincisi, Alan Moore isimli büyük bir yazarla tanışacaksınız. İşte bu sahiden paha biçilmez bir keşif olacak.

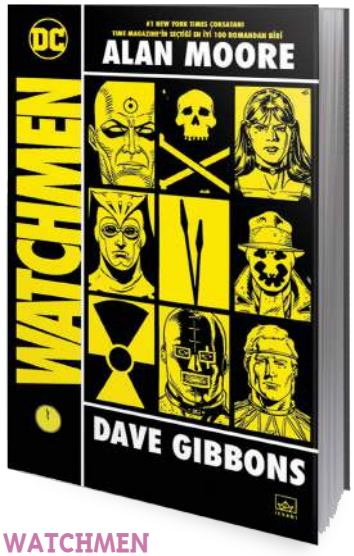

WATCHMEN
Alan Moore, Dave Gibbons
İthaki Yayınları
Çeviren: Can Kantarcı

Nilay Kaya nlykay@yahoo.co.uk

MODERN CAZIN RESSAMI

Cortázar'ın Charlie Parker'ı görme biçimi üzerinden kurguladığı bu özel hikaye, üzerinde tekrar tekrar düşünmeyi gerektiriyor.

"Alto-saksafon ve yeni çağın cazı", "savaş sonrasının yeni caz stili" gibi meselelere kafa yormuş, üzerine kitaplar yazmış "çok bilmiş" bir caz eleştirmeni ile merceğindeki caz dâhisi... Usta yazar Cortázar'ın, hayranı olduğu müzisyen Charlie Parker (namıdiğer Bird) için yazdığı *Takipçi* adlı uzun öyküsünün kahramanları, biyografi ve otobiyografi türlerine ve kahramanlarına kurmaca varlıklarıyla dahi kafa tutuyorlar. Kapağında "Charlie Parker'a adanmış bir öykü" vurgusunun yer alması önemli, zira bu küçük ve özel kitap başta eleştirmen olan anlatıcının giderek bilinçlenmesi doğrultusunda yaşamöyküsü ve özyaşamöyküsü denilen türlerin gerçeklik algısını, konu ettikleri kişileri mitleştirme eğilimlerini güçlü bir şekilde sorguluyor ve en güzeli de bunu kurmacanın zarif yöntemleriyle gerçekleştiriyor.

Cortázar, *Takipçi*'de "sanatını icrasıyla olduğu kadar, fırtınalı yaşamöyküsüyle" de her daim ilgi çekecek olan deli-dâhi müzisyen imgesini her iki karakterine de gerçeklik, zaman, yaşam ve görme biçimleri hakkında düşünme egzersizleri yaptırarak felsefi bir boyuta taşıyor. Müzisyenin hikaye boyunca yanı başından ayrılmayan anlatıcı; içkili ve uyuşturuculu Paris gecelerinde, nehir kenarlarında, romla karışık kahvelerin içildiği Café de Flore'larda, müzik şeytanının musallat olduğu kayıtlarda, yakınların ölümünde ona eşlik ediyor, onun hayatı hakkında bir kitap yazmaya çalışıyor. Anlatıcının en can alıcı itirafı, müzisyenin dâhi olup olmadığını kendince sorguladığı kısımlarda Johnny'nin (Charlie Parker) müziğiyle evrene kattıkları üzerinden genel olarak, bilebileceği her şeyin sınırlı olduğunu söylemesi, anlayamamayı kabul etmesi. Bilememeyi ve anlayamamayı kabul etme bilinci olarak adlandırabileceğimiz bu durum, Cortazar'ın kurmacasında hem yaşamöyküsü ve özyaşamöyküsü yazmanın "gerçek dışılığına" hem de varoluşun kendisine işaret ediyor. Anlatıcının bu itirafa varmasında etkili olan, şüphesiz müzisyenin sorduğu sorular oluyor. Örneğin, dâhi müzisyenlik vasfını tanrısallıkla birleştirmeye meyilli bir bakış açısına Johnny şöyle bir karşılık veriyor: "Ben çalarken sen melekleri görüyorsan, bu benim suçum değil." Oluşturulmuş bilinçlere, bilgiçliğe karşı haklı bir isyan ediyor ve aslında, "benim hakkımda bir şey bilmeniz mümkün değil, ancak bildiğinizi sanırsınız," diyor.

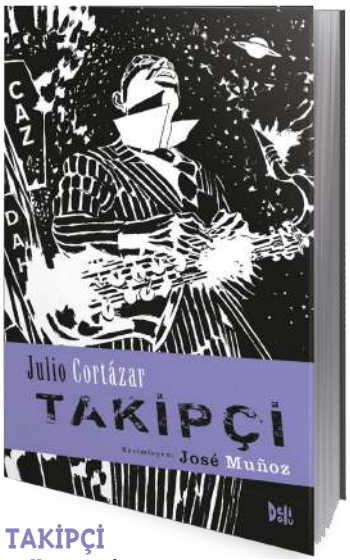

TAKİPÇİ
Julio Cortázar
Çizimler: José Muñoz
Delidolu Yayınları
Çeviren: Pınar Savaş

Cortázar'ın Parker'ı düşünerek yarattığı karakter, görmenin de bir yanılgı olduğunun altını çiziyor. Herkesin yaptığı işlerin zorluğuna inanmasının, kendine güvenmesinin, bir kedi ya da köpeğe bakmanın, ama en önemlisi insanın kendine aynada bakmasının yanında bir hiç ve yanlış görme biçimi olduğunu söylüyor. Elbette müzisyen bunları söylediği sırada sarhoş olduğu, uyuşturucularla yatıp kalktığı, bir gün öncesinde ölülerin külleriyle dolu vazoların arasında dolanırken bulunduğu için, tam da bahsettiği "gördüğüne inananlar" tarafından başka bir oluşturulmuş bilincin kurbanı, "deli-dâhi"nin önde gideni olmaya mahkum kılıyor kendini. Oysa anlatıcı önemli bir ayrıma dikkat çekiyor: Johnny'nin sanıldığının aksine izlenmek yerine aslında izlediğini söylüyor. İzlendiği için bir sanatçı olarak var olmaya devam etmesinden ziyade onun dış dünyayı izlediği için sanatını ortaya koyabildiğine dikkat çekiyor. Nitekim Johnny de müziğin kendisini zamanın dışına çıkarmadığını, aksine izlemeye devam ettiği ölçüde tam da zamanın içine soktuğunu anlatmaya çalışıyor. Cortázar'ın Charlie Parker'ı görme biçimi üzerinden kurguladığı bu özel hikaye, üzerinde tekrar tekrar düşünmeyi gerektiriyor.

James Joyce

Finnegan Uyanması

Türkçesi: Fuat Sevimay

James Joyce, *Ulysses*'ı yazdıktan sonra on yedi yılı aşan bir uğraş sonucu *Finnegan Uyanması*'nı edebiyat dünyasına sunduğunda büyük tartışmalara yol açtı. İngilizce yazılmış en zor eserlerden biri kabul edilen, hemen her türlü konu, anlatım ve karakter kalıbını kırarak deyim yerindeyse çığır açan bu eser, ilk parçası yayınlandığından bu yana akademisyenlerin ve eleştirmenlerin çalışmalarına konu olmaya, üzerine yazılmış sayısız kitapla edebiyat alanında gündem yaratmaya devam etmektedir.

Türkçenin de dahil olduğu yaklaşık kırk dilin dağarının birleştirilmesiyle türetilmiş sayısız kelime, denizde kum misali söz oyunları, genellikle çokanlamlılık içeren cümleler, hem tarih ve mitolojiye, hem de edebiyat ve siyasete uzanan çok katmanlı göndermeler nedeniyle "çevrilemez" sayılan ve bugüne dek yalnızca altı dile çevrilebilen *Finnegan Uyanması*'nı dilimize ilk kez tam metin olarak kazandırdığımız için kıvançlıyız.

Tam metin olarak ilk kez Türkçede...

*SEL
YAYINCILIK

selyayincilik SelYayincilik selyayincilik www.selyayincilik.com

KARANLIK KUYRUKLU YILDIZ

“Lümpen Roman, okuduktan bir süre sonra usul usul kana karışıyor. Çekim gücü ruhunuzu usul usul dalgalandırmaya devam ediyor.

Roberto Bolaño’nun benim kitaplığımda çok özel bir yeri var. Tutkuyla sevdiğim yazarlardan birisi, ancak niye bu kadar çok sevdiğim sorulduğunda net bir cevap veremiyorum. Tıpkı herhangi bir romanının konusunu ya da türünü anlatmam istendiğinde cevap veremediğim gibi. Uzun uzun açıklamaya çalıştığımda bile bir şey –çok temel bir şey, Bolaño’yu Bolaño yapan o özellik– hep eksik kalıyor.

Şilili yazar Bolaño, 2003 yılında 50 yaşındayken öldü. Hayattayken daha ziyade Latin Amerika’da tanınırken, ölümünden sonra en önemli eserleri sayılan *Vahşi Hafiyeler* ve *2666* sayesinde dünyanın dört bir yanında yüz binlerce hayran kazandı. Sadık okurlarından gelen talep öyle yoğun olmalı ki 2003’ten beri her yıl “yeni” bir Bolaño kitabı çıkıyor. Öyle ki, hâlâ hayattaymış ve harıl harıl yazmaya devam ediyormuş gibi bir hisse kapılıyor insan.

Türkçede geçtiğimiz günlerde yayımlanan *Lümpen Roman*, yazarın hayattayken basıldığını gördüğü son romanı olması açısından özel bir yere sahip. Mondadori isimli yayımcı, on Latin Amerikalı yazara dünyanın on farklı şehrinde geçen birer kitap sipariş etmiş. Bolaño Roma’yı seçmiş ve “Küçük Bir Lümpen Romancık” adını verdiği bu kısa eser 2002’de yayımlanmış.

İşin ilginç tarafı, basıldığını göremeden hayata veda ettiği *2666*’nın da aynı dönemde üzerinde çalışıyor olması. Biri minicik harflerle 1000 sayfa, diğeri ferah boşluklarla 150 sayfa tutan iki romanı yan yana koyduğunuzda, aralarında herhangi bir benzerlik görmekte zorlanabilirsiniz. *Lümpen Roman*, sırf cüsse olarak değil, içerik olarak da yazarın heybetli eserlerinin yanında biraz hafif kalıyor diye düşünebilirsiniz. Ancak... Dedim ya, söz konusu Bolaño olunca net tarifler yapmakta zorlanıyorum. *2666*’yı insanı büyüleyip içine çeken ve yutan muazzam bir kara delik diye anlatacak olsam, *Lümpen Roman* için tepemizden hızla kayıp geçen küçük bir kuyruklu yıldız derdim. Kuyruğu ışıktan değil, ışığın tersinden ibaret bir gök cismi. Etkisi okuduktan bir süre sonra usul usul kana karışıyor. Çekim gücü ruhunuzu usul usul dalgalandırmaya devam ediyor.

BİR PARÇA TARANTINO, BİR PARÇA POLANSKI

Bolaño’nun edebi tavrı daha kitabın kapağında bizi karşılıyor. Orijinal adıyla “Küçük Bir Lümpen Romancık”ın “romancık” kısmında anlaşılmayacak bir şey yok ancak “lümpen romancık” nedir çözebilmek için biraz araştırma yapmakta fayda var. Elbette aklımıza ilk gelen, Marx’ın lümpen proletarya diye tarif ettiği insanlara dair bir metin okuyacağımız – ki bu büyük ölçüde doğru. Ancak hepsi bu kadar değil. Hemen hemen her romanında yüzlerce sahici ve hayali yazardan bahseden, bazen onları da karakterleri arasına katan Bolaño, bu sefer de başka bir Şilili yazar olan José Donoso’nun *Tres Novelitas Burguesas*

Seda Mit

2666’yı insanı büyüleyip içine çeken ve yutan muazzam bir kara delik diye anlatacak olsam, *Lümpen Roman* için tepemizden hızla kayıp geçen küçük bir kuyruklu yıldız derdim.

kitabına bir göndermede bulunmuş. Kapağı açınca karşımıza çıkan Antonin Artaud alıntısı ise ("Her tür yazı zırvalıktır. Bütün yazarlar domuzdur.") başlı başına bir yazı konusu olur. (Bolaño'nun avangart akımdan ne kadar etkilenmiş olduğunu not edip devam edelim. Bu konu ilginizi çekiyorsa Susan Sontag'ın Artaud hakkındaki notlarını da bulup okumanızı tavsiye ederim.)

> Bolaño'nun metinleri bana kahve falını anımsatır, önünüzde müthiş bir öykü durmaktadır ama gördüğünüzün neye işaret ettiğini çıkarmak tamamen size kalmıştır.

Bu tarz ipuçlarını takip etmek benim hoşuma gidiyor ama romandan keyif almak için şart olduğunu söyleyemem. *Lümpen Roman* aslında son derece sürükleyici ve okuru yormayan bir metin. Kahramanları, olay örgüsü ve atmosferiyle modern bir kara polisiye gibi okumak da mümkün, bir parça Tarantino, bir parça Polanski filmi izliyor hissine kapılmak da. (Bu arada romanın 2013'te *Il Futuro* adıyla sinemaya uyarlandığını da belirtelim.)

Romanın kahramanı ve anlatıcısı Bianca, annesiyle babasının ani ölümünden sonra erkek kardeşiyle tek başına kalan genç bir kız. Henüz yirmili yaşlarına gelmemiş. Umutsuzluk ve umursamazlıkla dolu günleri televizyonun karşısında adeta bitkisel hayatta geçen iki kardeş, devlet yardımıyla idare edemeyeceklerini anlayınca okulu bırakıyorlar. Bianca bir kuaförde, kardeşi ise bir vücut geliştirme salonunda çalışmaya başlıyor. Delikanlı, bir akşam eve iki adam getiriyor. Neyin nesi olduklarını, hatta isimlerini bile bilmediğimiz iki serseri: Bolonyalı (Bolonya-Bolaño?) ve Libyalı. Önce misafir gibi gelip giden bu ikili, çok geçmeden ölen anne-babanın odasına yerleşiyor. Gayet kibar ve mesafeliler. Evi silip süpürüyorlar, yemek pişirip bulaşıkları yıkıyorlar. Geceleri bazen biri, bazen diğeri Bianca'nın yatağını ziyaret ediyor. Davet Bianca'dan geliyor ama genç kız karanlıkta hangisiyle seks yaptığını çoğu zaman ayırt edemiyor.

Erkek kardeş ve yeni arkadaşları zengin olma hayaliyle bir plan yapıyorlar: Bianca, bir zamanlar vücut şampiyonu ve film yıldızı, şimdilerde ise aşırı kilolu, kör ve yalnız bir adam olan Maciste'nin evine, ona "arkadaşlık" hizmeti sunmaya gidecektir. Evdeyken de parayla dolu olduğunu tahmin ettikleri kasanın yerini bulmaya çalışacaktır. Bu salakça plana Bianca da itiraz etmiyor. Romanın esas meselesi de bundan sonra başlıyor...

Lümpen Roman'ı benim için özel kılan, Bianca'nın yazarın kaleminden çıkmış en güçlü kadın karakterlerden biri olması. Yeterli donanıma sahip olmadığım için fikir yürütmem doğru olmaz ama gayet zengin feminist okumalara açık olduğunu tahmin ediyorum. Kahramanın alıştığımız tariflere uymayan bir gücü ve iradesi var. Bu açıdan, *2666*'nın nefes kesen orta bölümündeki kurban kadınlarla karşılaştırmak ilginç olacaktır.

"44 YAŞIMA GELDİĞİME GÖRE ARTIK BAZI ÖĞÜTLERİM OLACAK"

Kitapların büyük sahnelerle ve net çözümlerle sonlanmasını bekleyen okurlar için *Lümpen Roman*'ın tatmin edici bir macera sunmadığını belirtmek lazım. Ancak yazarın hiçbir zaman öyle bir derdi olmamış. Okudum ama pek bir şey anlamadım, diyen okurlar çıkacağını da tahmin ediyorum. Bolaño'nun metinleri bana kahve falını anımsatır; önünüzde müthiş bir öykü durmaktadır ama gördüğünüzün neye işaret ettiğini çıkarmak tamamen size kalmıştır. Benim Bolaño külliyatından ne çıkardığımı sorsanız, kötülüğün karşısında ne kadar cahil olduğumuzu, masumdan öte cahil olduğumuzu, o karanlık usul usul etrafımızı sararken nasıl şaşırdığımızı, anlamaya çalışıp anlayamadığımızı derdim. Hayatı anlamlandırmadığımızı ve bundan müthiş huzursuz olduğumuzu, çünkü her şeyi basit şablonlara sokmayı sevdiğimizi, tüm düğümleri çözmeye, tüm sorulara yanıt bulmaya ihtiyaç duyduğumuzu, oysa evrende böyle bir düzen olmadığını. Yalnız kalmaktan ne kadar korktuğumuzu ama etrafımız kalabalıkken bile kendimizi yabancı hissettiğimizi...

Roberto Bolaño'yu niye bu kadar çok sevdiğimi düşünürken "Öykü Yazma Sanatı Üzerine Öğütler" adındaki kısacık yazısı karşıma çıktı. Yıllar önce okumuştum ama unutmuşum. "44 yaşıma geldiğime göre artık bazı öğütlerim olacak," diye başlıyor bu eğlenceli metin. Tesadüf, tam da bu satırları yazarken ben de 45 yaşımı bitirdim. Onun kadar cesur, matrak, küstah, zeki, korkutucu ve insanı edebiyata âşık eden romanlar yazabilmek için daha kaç yaş almam gerekecek bilmiyorum.

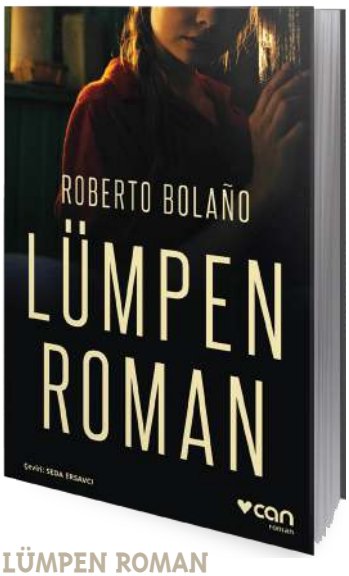

LÜMPEN ROMAN
Roberto Bolaño
Can Yayınları
Çeviren: Seda Ersavcı

DOĞU YÜCEL'İN MASASINDAN

Doğu Yücel'in çalışma ortamında -onu yakından takip edenlerin tahmin edebileceği gibi- fantazya, bilimkurgu ve korku hikayelerinden aşina olduğumuz çok sayıda figür karşılıyor bizi – elbette kitapların yanı sıra... Iron Maiden'ın Eddie'sinin de başrolde olduğunu söyleyebiliriz. Benzer bir durum, masası için de geçerli hiç kuşkusuz...

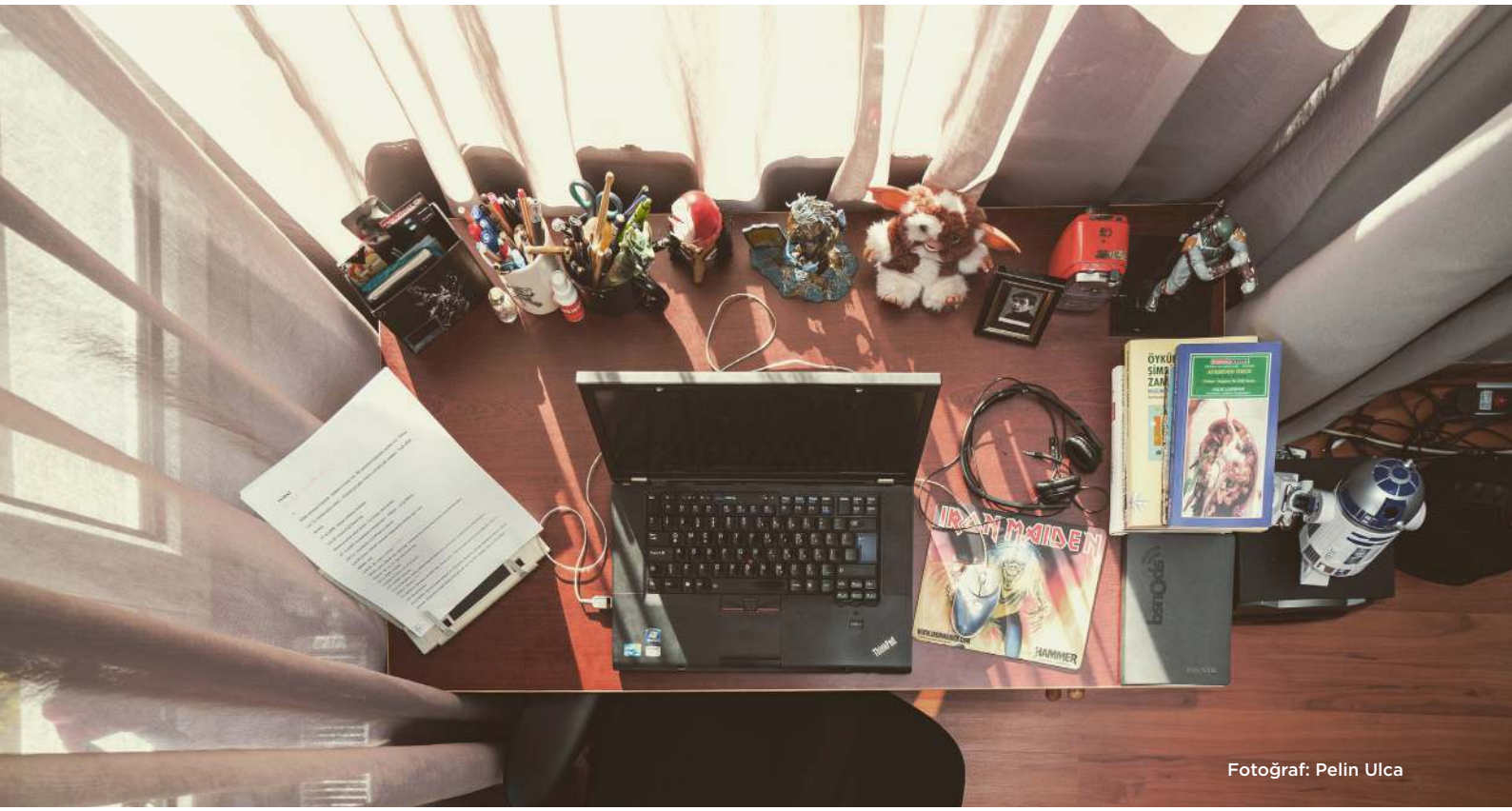

Fotoğraf: Pelin Ulca

Ve işte bu masadan çıkmış bir metin; Doğu Yücel'in kendi öyküsünden uyarladığı tiyatro oyunundan bir bölüm:

Galip evin içinde karanlığın ortasındadır. Bir anda alarm panelinde MUTFAK'ın karşılığındaki sensör ışığının yanıp söndüğünü fark eder. Hisleri teyit edilmiştir: Evde biri vardır! Raftan sert bir obje alır. Sonra telefon fenerini mutfağa tutar. Kimse yoktur. Rahatlamıştır. ... Birden alarm panelinde SALON'un karşılığındaki sensör ışığının yandığını fark eder. Feneri oraya tutar. Kimse görünmüyordur. Derken salonun köşesindeki koltukta oturan birinin gölgesini fark eder.

GALİP: Sakın kımıldama, silahım var!

Oturan kişi ayağa kalkar. Evin eski sahibidir bu.

EV SAHİBİ: Çok özür dilerim.

GALİP: Siz?

EV SAHİBİ: Lütfen kızmayın.

GALİP: Ne demek kızmayın?! Ne arıyorsunuz evimde? Nasıl içeri girdiniz?!

EV SAHİBİ: Kilidi değiştirmemişsiniz.

GALİP: Bu size eve girme hakkını vermez. Bu ev artık sizin değil.

EV SAHİBİ: (üzgün) Biliyorum.

GALİP: Elim kolum titriyor hala.

EV SAHİBİ: (ayağa kalkar) Rahatsızlık vermek istememiştim.

GALİP: Rahatsız mı? Rahatsız falan olmadım. Korktum be adam, korktum.

EV SAHİBİ: Ben de.

GALİP: Ne demek bu?

EV SAHİBİ: Ben de korktum. Kaç gündür çalacağım kapınızı, cesaret edemedim...

GALİP: Siz beni mi gözetliyor musunuz?

EV SAHİBİ: Hayır hayır öyle bir şey değil.

GALİP: (Galip'in yazdığı romanın çıktıları evin eski sahibinin elindedir, Galip bir masasında roman taslağını bıraktığı yere, bir adama bakar) Bir saniye, elinizdeki..?? Napıyorsunuz siz?!

EV SAHİBİ: Masanızda gördüm. Çok ilginç bir başlangıç...

Galip hışımla adamın elinden alır kâğıt çıktılarını. Kâğıt destesini kolları arasına alır. Tehlikeli bir olaydan sonra sevgilisine kavuşmuş gibidir, gözlerini kapatır, kâğıt çıktılarına sımsıkı sarılır.

Artık bırakıp gitmek gerekiyordu memleketi!..

Peki yeni bir ülkede çok mu kolaydı hayat?

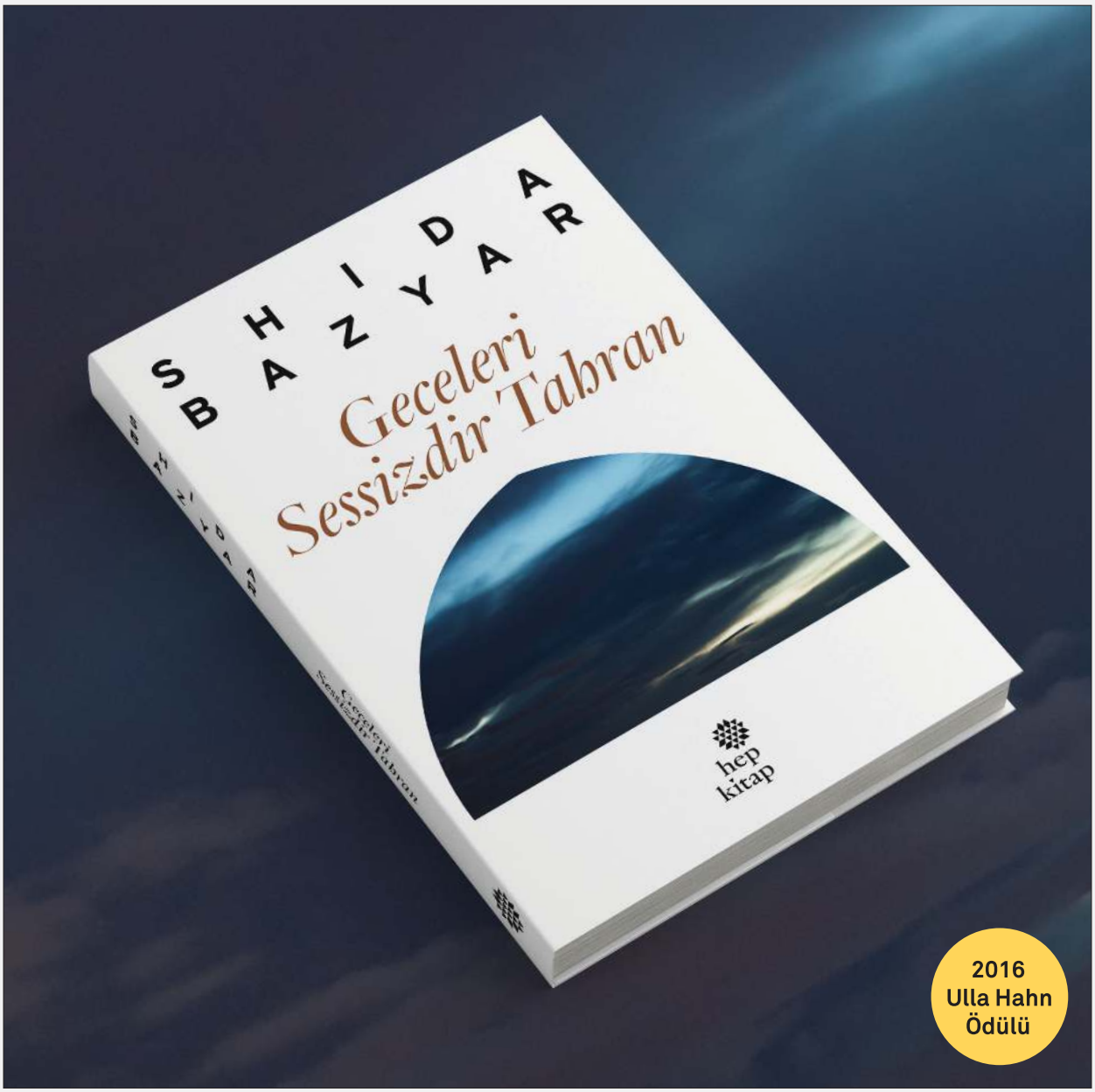

Bize çok yakın, derin, duru bir ses duyacaksınız! Dinleyin!

---

www.hepkitap.com.tr

hepkitapp hep_kitap hep_kitap

Genel Dağıtım PUNTO

hep kitap

YENİ

§

Büyük yazarın en kapsamlı biyografisi

Dostoyevski: *Çağının Bir Yazarı*

Joseph Frank'in ömrünü vakfettiği bu eser, alanında bir başyapıt kabul edilmesinin yanı sıra, gelmiş geçmiş en kapsamlı yazar biyografilerinden biridir. Biyografi yazınını, düşünce tarihini, sosyal tarihi, edebiyat eleştirisi ve teorisini mükemmel bir şekilde harmanlayan *Dostoyevski: Çağının Bir Yazarı* büyük yazarın yapıtlarını yaşamöyküsel, tarihsel ve ideolojik bağlamı içerisinde ele alıyor.

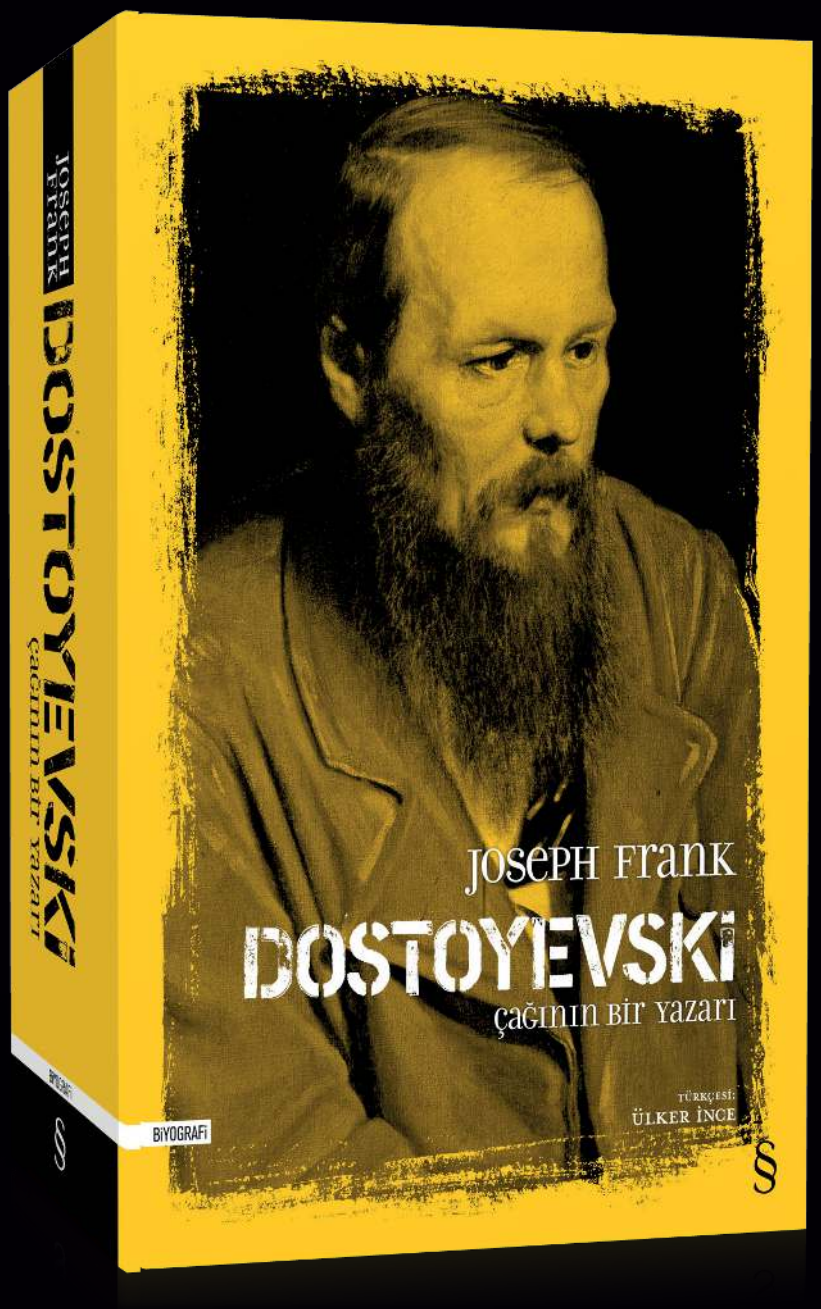

"Anıtsal bir eser."
René Girard

"Joseph Frank'in, Dostoyevski'nin yazdığı kişisel, sosyal, kültürel, tarihsel, edebi ve felsefi ortama ışık tutma çabası zaferle sonuçlanıyor."
J. M. Coetzee,
The New York Review of Book

EVEREST

www.everestyayinlari.com /everestyayinlari /everestkitap /everestyayinlari